GÜNEYDOĞU ASYAÜLKELERİ BİRLİĞİNDE KOLEKTİF KİMLİK İNŞASI

Canan TAŞCI

(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir,2020

GÜNEYDOĞU ASYAÜLKELERİ BİRLİĞİNDE KOLEKTİF KİMLİK İNŞASI

Canan TAŞCI

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
2020

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..../..../2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Canan TAŞCI

ÖZET

GÜNEYDOĞU ASYA ÜLKELERİ BİRLİĞİNDE KOLEKTİF KİMLİK İNŞASI

TAŞCI, Canan

Yüksek Lisans -2020

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ramazan ERDAĞ

Bu çalışmada bölgesel bir işbirliği örgütü olarak Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) örgütünün kolektif kimlik inşa etme kapasitesi incelenmiştir. Bu açıdan öncelikle kolektif kimlik kavramının sosyal bilimlerde ve uluslararası ilişkiler alanında yeri açıklanarak ASEAN örgütünün kolektif kimlik oluşturma kapasitesi örgütün kuruluş öncesi, sonrası ve bugünkü yapısı ele alınarak tartışılmıştır. Bunun yanı sıra Soğuk Savaş sonrası bağımsızlık elde eden ASEAN üyesi devletlerin ulus kimliği ile ulus üstü kimlik arasında uyum oluşturma çabası, üyelerin ve örgütün karşılıklı etkileşimi çerçevesinde incelenmiştir. Birliğin yapısı sosyal inşacı bakış açısıyla ele alınarak metin analizi metoduyla kurumsal yapısındaki dönüşüm ve kolektif kimlik oluşturmak için atılan adımlar tartışılmıştır. Sonuç bölümünde ise örgütün son on yıllık faaliyetleri kolektif kimlik kavramı çerçevesinde değerlendirilip nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak örgüt kimliğinin tanımlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnşacılık, ASEAN, kolektif kimlik, ulus kimliği

ABSTRACT

CONSTRUCTING COLLECTIVE IDENTITY IN THE ASSOCIATION OF SOUTHEAST ASIAN NATIONS

TASCI, Canan
Master's Degree-2020
Department of International Relations

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ramazan ERDAĞ

In this study, the collective identity building capacity of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), as a regional cooperation organization, has been examined. In this respect, the place of the concept of collective identity in social sciences and international relations has been explained. The ASEAN organization's capacity to establish a collective identity has been discussed by addressing the organizatiıon's pre-establishment, post-establishment, and current structure. Also, the member states' efforts that gained independence after WWII to create harmony between the national and supranational identity have been examined within the framework of the mutual interaction of members and the organization. The union structure has been discussed from the social constructivist perspective, and the steps taken to establish a collective identity and the transformation in its institutional structure has been focused through the text analysis method. In the conclusion part, it aims to evaluate the organization's activities for the last ten years within the framework of the concept of collective identity and to define the organizational identity by using qualitative research methods.

Key Words: Social constructivism, ASEAN, collective identity, national identity.

İÇİNDEKİLER

ÖZET 1

ABSTRACT 2

İÇİNDEKİLER 3

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ 5

KISALTMALAR 6

ÖNSÖZ 7

GİRİŞ 8

I. BÖLÜM

KOLEKTİF KİMLİK KAVRAMI

1.1.SOSYAL BİLİMLERDE KİMLİK KAVRAMI 12

1.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KİMLİK ÇALIŞMALARI 13

1.2.1.Uluslararası İlişkiler Ve Kolektif Kimlik İnşası 15

1.2.2. KOLEKTİF KİMLİK TÜRLERİ 17

1.2.4. Ulus Kimliği 23

1.2.5. ULUSÜSTÜ KİMLİK 28

1.2.6.KOLEKTİF KİMLİK OLARAK BÖLGESEL KİMLİKLER 30

II. BÖLÜM

ASEAN BÖLGESEL ÖRGÜTÜ

2.1. GÜNEYDOĞU ASYABÖLGESİ KAVRAMI VE YAKIN GEÇMİŞİ 32

2.2. BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME 35

2.2.1 Bölgeselleşmeye Yönelik Sınamalar 36

2.2.2.Bölgeselleşme Çalışmaları 37
2.2.3.Bölgesel Bir Örgüt Olarak Güneydoğu Asyaülkeleri Birliği (ASEAN) 39
2.2.4. BÖLGESEL ENTEGRASYON ADIMLARI 42
2.2.4.1. Konfor Bölgesi Yaratmak 42
2.2.4.2.Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Anlaşması (ZOPFAN)(1971) 42
2.2.4.3.Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (TAC)(1976) 43
2.2.4.5.Normatif Çerçeve: ASEAN Yolu 44
2.2.4.6. İşbirliği Platformundan Bölgesel Entegrasyona 46
2.2.4.7.ASEAN Derinleşmesi 48
2.2.4.7.1.Kurumsal Yapıda Dönüşüm 50
2.2.4.8. ASEAN Şartı ve Örgütsel Bütünleşme 52

III. BÖLÜM

ASEAN KİMLİĞİNİN İNŞASI

3.1. BİLİŞSEL VE SOMUT ANLAMDA GÜNEYDOĞU ASYA BÖLGESİ KAVRAMI YARATMAK 58
3.2.ASEAN GÜVENLİK VE POLİTİK TOPLULUĞUNUN KOLEKTİF KİMLİK OLUŞTURMA KAPASİTESİ 65
3.2.1. Güvenlik Topluluğu Olarak ASEAN 68
3.2.2. Ekonomi Topluluğu Olarak ASEAN 73
3.2.3. Sosyo-Kültürel Topluluk Olarak ASEAN 75

SONUÇ 77

KAYNAKÇA 82

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1: Küresel ve Uluslararası Kimlik Türleri …….13
Tablo 2.1: ASEAN Kurumsallaşmasının Aşamaları……..45
Tablo 2.2: ASEAN 1967-76 Arası Kurumsal Yapısı……...50
Tablo 2.3: ASEAN Şartı (2009) Sonrası Kurumsal Yapısı.….....…52
Tablo 3: Sosyal İnşacılıkta Kimliğin Oluşum Döngüsü….....…..62

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABF	: Asya Bölgesel Forumu (Asia Regional Forum)
ASA	: Association of Southeast Asia (Güneydoğu Asya Birliği)
ASEAN	: Association of South East Asian Nations (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği)
MALPHILINDO	: MALAYSIA, PHILIPPINES, INDONESIA (Malezya, Filipinler ve Endonezya Örgütü)
ZOPFAN	: Zone of Peace, Freedom and Neutrality Agreement (Barış, Tarafsızlık ve Özgürlük Alanı Anlaşması)
Der.	:Derleyen
ss.	:sayfa sayısı

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans programını tamamlamak amacıyla yürütülmüştür. Bunun yanında Uluslararası İlişkiler disiplinine ve Asya Çalışmalarına olan ilgimi ve sorumluluğumu ifade etmek amacıyla yazıya dökülmüştür. Bu nedenle çalışmayı "Güneydoğu Asyaülkeleri Birliğinde Kolektif Kimlik İnşası" olarak adlandırmış bulunmaktayım.

Bu çalışmada değerli görüşlerini ve sabrını, hoşgörüsünü bir yılı aşkın süredir benden esirgemeyen saygıdeğer danışmanın Doç. Dr. Ramazan ERDAĞ'a teşekkürlerimi sunar, desteği ve öğretme isteğinden dolayı minnettar olduğumu belirtmek isterim. Sonrasında bana bütün akademik hayatım boyunca destek olan yol göstericim Sadettin Taşcı'ya, her an yanımda olan sevgili arkadaşlarım Aylin ve Aygün Mercan'a, Rahima Shahmardanqul'a ve her zorlukta yanımda olduklarını hissettiren sevgili meslektaşlarım aynı zamanda en yakın dostlarım Nagihan Döyen, Parisa Çoskun ve Hafize Karakoç'a teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler alanında devlet, sistem ve egemenlik gibi temel kavramlar batı örnekleri üzerinden ele alınmaktadır. Batı değerleri 14. yüzyılda coğrafi keşifler sonucu kurulan koloni yönetimleri ile dünyanın çeşitli bölgelerine taşınmıştır. Küreselleşmenin ilk adımları olan bu coğrafi keşifler dünya üzerinde güney ve doğu başta olmak üzere coğrafi sınırların öne çıkmasına neden olmuştur. Coğrafi sınırlar insan topluluklarını birbirinden ayırmaya neden olan karasal sınırların yanında bilişsel sınırları da ortaya çıkarmıştır. Zamanla bu sınırlar, içerisindeki toplulukların değerlerinin farklılaşmasına ve ayrışmasına zemin hazırlamıştır. Bu ayrımların kristalleşmesi ben ve benden olmayan yani öteki şeklinde tanımlanmasına neden olmuştur. İki topluluk arasında birey bir seçim yapmakta, kendi gibi olanlarla grup oluşturarak toplumu oluşturmakta ve kendisini bu toplumun değerleri ile tanımlamaktadır. Birey parçası olduğu topluluk içerisinde normatif bir düzen kurarak diğer topluluklarında olduğu küresel sistemde hayatta kalmak için bazı haklarını üst otoriteye devretmiştir. Bu üst otorite bireyin haklarını ve sorumluluklarını devlet çatısı altında korumaktadır. Devlet, sınırların belirgin olduğu sistemde birey devlet eylemleriyle temsil edilmiştir.

Vestfalya düzeniyle küresel siyasette devlet ana aktör olarak yer almıştır. Devletlerin üstün olduğu sistemde birey ve onun refahı, hiyerarşik olarak geri planda tutulmuştur. Ancak savaşların özellikle de İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcılığı sonrasında bireyin varlığı önem kazanmaya başlamıştır. Küresel siyaset geleneğinde bireyin sistemin ana parçalarından biri olduğunu ileri süren çalışmalar ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirginleşmeye başlamıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bireyin varlığını sürdürmenin devletin temel görevlerinden biri olduğunu göstermektedir. Devlet, bireyi önceleyen yapılar kurma girişiminde bulunmuş ve bulunmaya devam etmektedir. Uluslararası örgütler bunun en iyi örneklerini ortaya koymuştur. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (*North Atlantic Treaty Organization*-NATO) gibi güvenlik amacıyla kurulan ya da Avrupa Birliği (AB) gibi bölgesel barış ile politik ve ekonomik kalkınmaya yönelik kurulan uluslararası örgütler küresel değerlerle yerel çıkarları birleştirerek devletlerin varlığını bireyin güvenlik, refah gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak bütün bu başarılı örnekler Batı merkezinde yer almakta ya da Batı merkezinden yola çıkarak tanımlanmaktadır. Bu noktada

coğrafi olarak içinde bulunduğumuz koordinatlara yani Batı coğrafyasına ve değerler sistemine uzak olan Güneydoğu Asya'da da birey-devlet ilişkisi dikkat çekmektedir.

Güneydoğu Asya literatürde Asya-Pasifik bölgesinin alt bölgesi olarak tanımlanarak değerinin altında bir tanımla eşleştirilmektedir. Güneydoğu Asya bölgesi sınırları içerisinde hem Asya kıtasının ana kara devletlerini hem de ada devletlerini içine alarak coğrafi anlamda bütünlük sağlamanın imkânsıza yakın olduğu bir alana karşılık gelmektedir. Bu alan içerisinde bir devletin bile toprak bütünlüğünü, egemenliğini sürdürmesi çok zor iken bölgesel bir örgüt kurmak ve bu örgütün başarılı bir şekilde ayakta kalması ihtimaline Batının penceresinden bakıldığında pek de olumlu görüşlere rastlanmamaktadır. Ancak bölgenin; kendi değerleri, kendi normları ve kendi dinamiklerinden yola çıkılarak ele alındığında birey ve devlet arasındaki ilişkinin belirli uzamsal alanda ve görece kısa zaman aralığında belli bir başarıyı yakaladığı söylenebilmektedir. Bölge, siyasi kültürün yerleşmesinde etkili olan dönüm noktalarını Batılı devletlere göre çok daha kısa süre içerisinde tecrübe etmiştir. Batıda ulus devleti, birçok savaş ve uzun yıllar süren mücadeleler sonucunda oluşurken Güneydoğu Asya'da kırk elli yıl gibi kısa bir sürede inşa edildiği gözlemlenmektedir. Koloni devrinin son dönemlerinde ulus devletin Güneydoğu Asya'da inşa sürecinde, Batı müdahalesi bir taraftan yönetim konusunda demokrasi değerleriyle bölgeye esin kaynağı olurken, diğer taraftan bölge devletlerini yönetim nesnesi olarak değerlendirmesi ve yönetime dahil etmemesi açısından olumsuz etkilemiştir. Öte yandan bölgeyi işgal eden Japonya'nın ulus devlet inşasında ana dönüştürücü olması, Asya'nın Asya değerleriyle küresel sisteme dahil olması stratejisinin daha başarılı olduğunu göstermektedir.

Ulus kimliğini kendi değerleri ile inşa eden Güneydoğu Asya ülkeleri bağımsızlık sonrası dönemde küresel siyasette söz sahibi olabilmek adına bölgesel ittifaklar kurma denemelerinde bulunmuş ancak başarısız olmuştur. Bu denemelerden Güneydoğu Asya Birliği (ASA) ve MALPHILINDO (Malezya, Filipinler ve Endonezya) bölgesel bir örgüt olma yerine kısa vadeli işbirliği platformu olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Öte yandan Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ve Güneydoğu Asya Birliği Anlaşması Örgütü (SEATO) gibi büyük güçler tarafından kurulan ve onların güdümünde hareket eden örgütler, Güneydoğu Asya ülkeleri tarafından bağımsız egemen statüsünü koruma endişesi ile yeterince benimsenmemiştir. İttifakların başarısız olma nedenleri bölge içinde taraf ülkeler için hem yeterli güven ortamının oluşmaması hem de bölge dışında mevcut büyük

güçlerin egemenlik tehdidi yaratmasından kaynaklanmaktadır. Güneydoğu Asya için kendi değerlerinin kendi sınırlarının içinde yakınındaki devletler ile son ittifakı olan Güneydoğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN) ile başarıya ulaştığı söylenebilir.

ASEAN 1967 yılında beş üye ile bir bölge içi örgüt olarak kurulmuştur. Kurucu üyeleri; Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler ve Singapur olan ASEAN, üyelerin gönüllülük esasına dayalı bir mekanizmayla barışçıl işbirliği ve bölgesel kalkınmayı hedefleyen işbirliği platformu olarak serüvenine başlamıştır. ASEAN ulus üstü bir yapı iddiasında bulunmayan sadece bölge devletleriyle genişlemesini sınırlandıran bir platform olarak başlamış; Vietnam, Laos, Myanmar, Bruney ve Kamboçya'nın üyeliği ile üyelik alımına son vermiş bir örgüt olarak bölgesel bütünleşmesini tamamlamıştır. Avrupa Birliği yeni üyeye açık bir yapı olarak üyelik tartışmalarıyla beraber derinleşme için adımlar atarken ASEAN derinleşmek amacıyla tek bir topluluğa dönüşüm için üç sütunlu yapıya geçmeyi öncelemektedir. ASEAN politik-güvenlik topluluğu, ekonomik topluluğu, sosyo-kültürel topluluğu ile kendine has değerlerini halklarla tekrar buluşturarak yeni bir bölgesel tanımlama oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu tez çalışmasının amacı, Güneydoğu Asya bölgesinin bağımsızlık sonrası süreçten bugüne kadar olan zaman diliminde bölgesel sınırlar içerisinde ASEAN'ın kolektif kimlik inşa etme kapasitesini incelemektir. Literatürde Asya-Pasifik bölge altı bir organizasyon olarak ele alınan ASEAN'ın kolektif kimlik çalışmalarında yeterince ele alınmaması ve Asya bölgesinin son 20 yıl içerisinde yükselen bir aktörü olmasının değerlendirmeye alınırken kimliğinin göz ardı edilmesi çalışmanın gerekliliğini doğurmuştur. Çalışmada, metin analizi çerçevesinde deklarasyonlar, eylem planları ve taslaklar ile literatürde ASEAN'ın kurumsal yapısı ve kimlik inşa sürecine ilişkin yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Bu tez çalışması, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm kavramsal çerçeve olarak kimlik ve kolektif kimlik kavramları analiz edilmiştir. Birinci bölümde ulus kimliği ve ulus üstü kimlik gibi topluluklara ait kolektif kimlik kavramları çözümlenmektedir. Son olarak Uluslararası İlişkiler disiplininde kimlik kavramının yansıması ve sosyal inşacı bakış açısıyla kolektif kimliğin devletler arası sistemde oluşumu irdelenmektedir.

İkinci bölümde ise Güneydoğu Asya bölgesinin bağımsızlık sonrası süreci hakkında tarihi bir arka plan sunularak ASEAN'a öncül kabul edilen bölgesel işbirliği çalışmaları ele alınmıştır. Bu işbirliklerini takiben ASEAN'ın kuruluşu,

kurumsal dönüşümü ve ASEAN'a özgü topluluk yapısı bölgeselcilik bağlamında analiz edilmiştir.

Son bölümde ise ASEAN'ın bir bölgesel topluluk olarak diğer bölgelerden ayırt edici normları ve değerleri ele alınarak kolektif kimlik oluşturma kapasitesi incelenmiştir. Bu kapasiteyi detaylı incelerken ASEAN öncesi bölge devletlerin ulus kimliğinin önemine vurgu yapılarak bölgede kolektif bir yapıya güç devrinin önündeki sınamalar tartışılmış ve ASEAN kimliği oluşumunu tetikleyen iç ve dış etkenler ben ve öteki kavramları üzerinden irdelenmiştir.

I. BÖLÜM

SOSYAL BİLİMLERDE KİMLİK KAVRAMI

1.1. SOSYAL BİLİMLER VE KİMLİK

Sosyal bilimlerde kimlik, bireyin aidiyetini ve hangi gruba ait olduğunu gösteren bir araç olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle kimlik; ben ile doğrudan ilişkilidir, benin doğası üzerine kuruludur (Weller, 1997: 10). Birey bir kimliğe doğuştan sahip olabildiği gibi içine doğduğu toplumun (Chandra, 2006) değer ve yargıları ile sonradan da yeni kimlikler kazanabilmektedir. Bu bakış açısına göre kimlik neredeyse var olmak ile eş anlamlıdır. Nitekim Berger ve Luckmann da kimliğin dünyaya gelinerek kazanılabildiğini destekler nitelikte bir kimliğe sahip olmayı dünyada belli bir konumla ödüllendirilmek ile eşleştirmektedir (Berger ve Luckmann, 1966: 166). Bununla birlikte kimliğin bir bilincin neticesi olduğunu ileri süren araştırmacılar da mevcuttur. Bunu da kimliği doğuran şeyin bilinçteki 'öteki' (*other*) kavramı olduğu şeklinde açıklamaktadırlar (Klotz ve Lynch, 2007: 74). Bu noktada kimliğin inşasına hem iç hem de dış yapıların kaynaklık ettiği söylenebilmektedir (Wendt, 1999: 224). Ayrıca birey kendini tanımlarken tek bir kimlikle yetinmeyebilir; içinde bulunduğu ortama göre birden fazla kimliği haiz olabilmektedir. Berger, kimliğe yapısal bakış açısıyla yaklaşmakta ve her bireyin kurumsal rollere bağlı aynı anda kardeş, öğretmen, vatandaş gibi birçok kimliğe sahip olabileceğini ileri sürmektedir (Berger ve Luckmann, 1966: 111). Bu noktada çoklu kimlikler kavramsal açıdan birkaç şekilde sınıflandırılmaktadır (Risse-Kappen, Herrmann ve Brewer, 2004: 8-10).

Birincisi, kimlikler tamamen birbirinden bağımsız olabilir. Bağlı olunan sosyal gruplar birbiri ile hiç örtüşmeyebilir. İkincisi, kimlikler çapraz kesişebilmektedir. Sahip olunan grup kimliği bir diğerine bağlı tanımlanabilmektedir. Örneğin, dini kimlikler cinsiyet kimliği ile kesişebilmektedir. Üçüncüsü, bir soğanın katmanları veya matruşka bebekleri gibi eş merkezli daireler şeklinde iç içe geçmiş halde olabilmektedir. Bir örnek vermek gerekirse "ulusal kimlikler yerel kimlikleri içine almakta ve bölgesel olarak Avrupa genelinde bir üst kimlik olan Avrupa Birliği kimliği ulusal kimlikleri de içine almaktadır" (Risse-Kappen, Herrmann ve Brewer, 2004: 8). Bu 'soğan modeli' bir kimlik çekirdeğini çevresinden ayıran çeşitli

bileşenler arasındaki hiyerarşik ilişkileri ima etmektedir. Son kimlik modeli ise aslında birbirleriyle karışabilir ya da iç içe geçebilir mermer kek modeli olarak tanımlanmaktadır. Birden fazla kimliğe sahip 'mermer kek' modeli bir kişinin kimliğinin çeşitli bileşenlerini ayırmanın çok zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Risse-Kappen, Herrman ve Brewer, 2004: 25). Bölgesel ve dini kimliklerin birbiri ile iç içe geçmesi bu kimlik türüne örnek olarak gösterilebilir.

Birey, kimlik sayesinde kendini, içinde bulunduğu çevreyle ve o çevrede edindiği rol ile tanımlamakta ve bu da bireyin aidiyet duygusunu tatmin etmesine olanak tanımaktadır. Söz konusu çevrede kendi özdeşleri ile aynılık hissini paylaşan birey, güven içinde varlığını sürdürme çabası güder. Böylece birey çevresindeki diğer bireyleri anlar ve dünyayı anlamlı sosyal bir gerçeklik olarak değerlendirir. Bu anlamlı sosyal gerçekliğin inşasında birey içselleştirme [1], nesnelleştirme [2] ve dışsallaştırma [3] adımlarını izlemektedir (Berger ve Luckman, 1996: 150). İçselleştirme, dâhil olunan grubun değerlerini, kurallarını ve diğer gerekliliklerini büyük ölçüde kabul etmek demektir. Bu adımı, bireyin varlığını kesinleştirmek üzere atacağı diğer iki adım olan nesnelleştirme ve dışsallaştırma izlemektedir. Bu süreçte her birey kendisinin sosyalleşmesini sağlayan öteki bireylerle nesnel sosyal bir yapı içinde varlığını elde etmektedir. Birey toplumun ona kazandırdığı roller sayesinde kurumsal ilişki içine girdiği toplumla da nesnelleştirme sürecini tamamlamaktadır. Sosyalleşme sürecinde ise birey dil ve semboller yönüyle kendini diğer bireylerden farklılaştırmaya, diğer bir ifade ile ben ve öteki ayrımı yaparak dışsallaştırma sürecini tamamlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte Berger bu üç sürecin sabit olmadığını, buna karşılık dinamik bir yapıda ve değişime açık olduğunu ileri sürmektedir (Berger ve Luckmann, 1996: 154). Bu da kimliğin zaman ve mekâna bağlı değişiklik gösterebilen bir dinamizme sahip olduğunu göstermektedir.

1.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KİMLİK ÇALIŞMALARI

Uluslararası ilişkilerde kimlik çalışmaları Soğuk Savaş sonrası dönemde öne çıkmaya başlamıştır (Lapid, 1996: 3, Neumann, 1996: 140, Katzenstein,1996: 22). Uluslararası İlişkiler ve kimlik çalışmalarında devlet tıpkı birey gibi ele alınmaktadır.

[1] İçselleştirme belirli bir grubun davranış kalıplarını öğrenerek kendi davranışlarını verilen kalıplara uyumlu hale getirebilmesidir(Kalin ve Sambalis, 2018: 242)
[2] Bireysel bilincin nesnesi haline gelme durumudur; dil yoluyla oluşmaktadır (Berger, 1966:35-37, 172).
[3] Bireyin kendi anlamlarının gerçekliğe uygulamasıdır. Bilişsel olarak farklı olana ontolojik ayrımda bulunmadır (Berger,1966: 122-149).

Bu bağlamda bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bir topluluk olan devlet kimliği[4] söz konusudur. Bu yönüyle politika alanında da kimlik inşasının öteki üzerine kurulu olduğu söylenebilmektedir. Richard Ned Lebow bu durumu ben ve öteki şeklinde bir ikiliğe (*duality*) indirgemekte ve bu ikiliğin uzun ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu belirtmektedir (Lebow, 2008: 475). Carl Schmidt de benzer şekilde bu ikiliğe atıfta bulunarak politik kimliklerin düşmana karşı verilen zorlu mücadele sonunda elde edildiğini iddia etmektedir (Schmidt, 1976: 4-6). Bunu da modern bir devletin vatandaşlarının kolektif kimliği oluşturulurken dış mücadelelerden beslenildiği savıyla desteklemektedir (Schmidt, 1976). Karl Deutsch ise bu ikilik yaklaşımı yerine 'biz' hissinin paylaşılan sembol ve ortak geçmiş söylemi ile oluşturulabildiğini, bununla beraber bu sembol ve anlatıların 'ötekine' karşı duruş ve direniş ile şekillendirilebildiğini ileri sürmektedir (Deutsch, 1957). Bu bağlamda ulusal semboller grup dışındakine (öteki uluslara) karşı düşmanlık oluşturmada etkili olabilmektedir (Kalin ve Sambanis, 2018: 248). Kısacası başka bir topluluk ile çatışma yaşandığında bireyler kendi benliğini fark etmeye başlamaktadır (Lebow, 2008: 475). Bu çatışma, benzer norm ve değerleri paylaşan iki devlet arasında olabildiği gibi birbirine tamamen zıt norm ve değerleri olan iki devlet arasında da olabilmektedir.

Konuya ilişkin olarak John Stuart Mill devletleri uygar olan ve olmayan olarak ikiye ayırmakta ve iki uygar devlet arasındaki farklılıkların etik çerçevede ele alınabileceğini ileri sürerken, uygar devlet ve barbar devlet arasında böyle bir ilişkinin mümkün olmayacağını ifade etmektedir (Mill, 1964: 7). Benzer şekilde Samuel Huntington da *Medeniyetler Çatışması* adlı eserinde aynı ayrıma vurgu yapmaktadır (Huntington, 1997: 21). Immanuel Kant ise bu ikiliği liberal devletler ve otoriter öteki arasında bir çizgi çekerek örneklemektedir (Kant, 1991: 44-7). Söz konusu çalışmalar ben ve ötekiyi; uygar ve barbar, doğu medeniyeti ve batı medeniyeti veya liberal ve otoriter gibi iki ana sınıfa ayırmaktadır. Buna karşılık William Connolly kimliğin kaygan bir zemin olduğunu ve ötekini tanımlanmasına olanak tanıyan bazı farklılıkların zaman içerisinde ötekinin düşmana dönüşümüne zemin hazırlayabildiği gibi öteki ile aramızdaki benzerliklerin de biz kavramının

[4] Devlet kavramının Fransız ihtilali ile ulusal bir nitelik kazandığı göz önünde bulundurulursa her devletin kendine özgü bir kimliği olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Buna karşılık Ronald Jepperson devlet kimliğini kısaca çevredeki yapı ve çıkarlar arasında kurulmuş hayati bir bağ işlevi olarak nitelendirmektedir (Jepperson ve diğerleri ,1996: 59). Başka bir ifadeyle Jepperson kimliği devletin sahip olduğu özelliklerden yalnızca biri olarak görmektedir.

oluşumuna imkân tanıyabileceğini belirtmektedir. Düşman ve biz kavramlarının oluşumunda farklılığın tanımlanması önemli bir yer tutmaktadır (Connolly, 1991: 4-9). Bununla birlikte Richard Ned Lebow ben ve öteki arasındaki sınırların geçirgen olmadığının altını çizmektedir (Lebow, 2008: 487). Jürgen Habermas ise öteki ile eşitlik ilkesine dayanan anlamlı etkileşimin doğruyu ortaya koyacağını iddia etmektedir (Habermas, 1984: 7). Felix Berenskoetter, arkadaşın öteki olduğunu fakat önem verdiğimiz bir öteki olduğunu iddia eder. Berenskoetter'e göre bir arkadaş olarak tanımlanan öteki, uluslararası sistemde ortaya çıkabilecek fikir ayrılıklarında gerilim yaşanmasını engelleyebilmekte ve daha sonra grubun bir parçasına dönüşebilmektedir (Berenskoetter, 2007: 647-76).

1.2.1.ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE KOLEKTİF KİMLİK İNŞASI

Sosyoloji alanında kolektif kimlik grup üyelerinin ortak çıkar, tecrübe ve dayanışmasına dayanan ortak grup tanımı yapması olarak ele alınmaktadır (Taylor ve Whittier, 1999: 170). Fransa'da yaşayan Müslüman toplum, Güney Afrika'da yaşayan Hollandalılar, Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler, Mülkiyeliler, Odunpazarı Sakinleri gibi gruplar buna örnek verilebilir. Uluslararası ilişkiler disiplininde ise kolektif kimlik bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu gruplar tarafından inşa edilen devletlerin kimliğine ve/veya devletlerin bir araya gelerek oluşturdukları gruplara tekabül etmektedir. Bu yüzden araştırmamızda en temel anlamda kolektif kimlik olarak devlet kimliği ele alınmaktadır.

Bu araştırmanın başında da ifade edildiği üzere sosyal bir varlık olan ben, kendi ile olan ilişkisinde ve dünya ile olan ilişkisinde kendine benzemeyeni iletişim vasıtasıyla 'öteki' olarak tanımlamaktadır (Straub, 2002: 72). Ben için iki çeşit öteki mevcuttur; ilki ben ile benzer özellikler sergilerken, ikincisi 'ben'e tamamen yabancı ve farklıdır. Birey kendine benzeyen ötekilerle bir araya gelerek 'biz', diğer bir ifadeyle kolektif bir kimlik oluşturmaktadır. Nasıl ki bireyin kimliği kendi dışındakinin katkısıyla şekillenmekteyse, kolektif kimlik de grup dışındakinin katkısı ile şekil almaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin SSCB'yi demokratik değerlerin düşmanı olarak göstermesi demokratik değerlere bağlı kimliğinin tanımını yapmasını kolaylaştırmaktadır. Marlynn Brewer bu durumu grup içi dayanışma ve

grup dışı düşmanlık olmak üzere madalyonun iki yüzü şeklinde tanımlamaktadır (Brewer,1999: 478).

Grup içi tanımlama ya da kimliklendirme grup üyeleri nezdinde grup dışındakine karşı bir ön yargı oluşmasına da neden olmaktadır[5]. Ne var ki gruba katılım arttıkça uygulamalar şahsi olmaktan çıkmakta; kurumlar, kurallar ve gelenekler gruba sadakatin ve grup içi işbirliğinin devamını kolaylaştırmaktadır. Kurumsal ve kolektif hafıza grup kimliği ve dayanışması için hayati anlam kazanmaya başlamaktadır. Bu oluşum sürecinde kanaat önderleri kolektif ve kurumsal hafızanın oluşumu için yazılı ve sözlü söylemlerde bulunmaktadır (Lebow, 2008: 480). Böylece oluşturulan ortak sembol, norm ve değerler kolektif kimliğin oluşumuna katkıda bulunarak biz hissinin pekiştirilmesini sağlamaktadır (Risse-Kappen, 1994: 366). Örneğin dayanışma ve uyumu sembolize eden 12 yıldızlı bayrak, Beethoven'ın Neşeye Övgü adlı 9. Senfonisinin marş olarak belirlenmesi, Schuman Bildirgesi tarihi olan 9 Mayıs'ın Avrupa Günü olarak kutlanması Avrupa Birliği'nin kolektif kimlik inşa etme sürecindeki önemli adımlarıdır. Öte yandan kolektif kimlik inşasında ortak bir adanmışlık, katkı ve sınıflandırma da bu sürece dâhil olmaktadır. Normlar hali hazırda var olan kimlikleri de etkiyebilmektedir. Nitekim bu konuda bazı araştırmacılar kültürel ve kurumsal yapıların, ulusal kimlik üzerinde ve devletin aktörlüğü üzerinde kurucu ve şekillendirici etkiye sahip olabildiğini dile getirmektedir (Jepperson vd., 1996: 58). AB üyeliğinin, Kopenhag Kriterleri siyasi ön koşullarından biri olarak üye adayı ülkenin demokratik yönetim ile yönetiliyor olması, normların şekillendirici etkisini göstermektedir (Risse-Kappen, 2010b: 26). Kopenhag kriterleri kurucu normları oluştururken, Avrupalı olma kültürü de paylaşılan değerler olarak kimliği güçlendirmektedir.

Kolektif kimlik kavramı içerisinde yer alan gruplar, topluluklar, devletler belli bir zaman ve mekânda (kara parçası) var olmakta ve kendi gibi kolektif yapılarla bir sistem oluşturmaktadır. Bu topluluk kimlikleri zaman ve mekâna bağlı ortaya çıktıkları için zamanla değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bağlamda Ludger Pries zaman ve mekâna göre kimliğin tanımlanmasında dört özelliğin belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Bu özellikler sırasıyla kendine benzeyenlerle

[5] Grup içindekiler arasında beliren grup dışında kalanlara yönelik ön yargı ve düşmanlık hissi, grup üyelerinin kendilerinden olana grup dışındaki birine kıyasla daha imtiyazlı davranmasına neden olmaktadır (Brewer,1999: 431). Bu noktada dezavantaj olsa dahi kaynakları grup içine tahsis etmektedirler.(Shayo,2009: 148).

bütünleşme, coğrafi ve sosyal homojenlik oluşturma, birey ve kolektif kimliğin birbirine uyumlu olması, öteki tanımlamasına kıyasla ben-biz arasındaki seçiciliğin belirsiz olmasıdır (Pries, 2013: 23-24). Pries sosyal değişimin hızlandığını, sınırların bağlayıcılığının kalktığını ve bunun neticesinde politik aidiyet yerine kimliklerin uyumlu hale geldiğini iddia etmektedir. Bu durumu geleneksel kolektif kimliklerin modern kimliklerle yer değiştirmesi olarak açıklamaktadır (Pries,2013: 24). Bu yüzden milenyum sonrası bu geleneksel özelliklerin yerini kendi zamanını devam ettirme (jenerasyonlar arası devamlılık), göreceli homojenlik ve çok aşamalı karmaşık bir kimlik, evrenselleşen ben ve öteki gibi kavramlara bırakmaktadır (Pries,2013: 24-25).

Coğrafi alan, belli bölgede doğan ya da yaşayan insanların kolektif kimliğinde etkili olduğu için kolektif kimliğin bir katmanı olarak sayılabilmektedir[6]. Sosyal ilişkiler ağının uluslararası boyuta ulaştığı küreselleşme döneminde mekânsal genişleme ve kolektif kimliklerin yayılması (Pries, 2013: 22) toplumu anlama noktasında önemli bir başvuru kaynağı haline gelmektedir. Küreselleşme çağında kolektif kimliklerin birleşmesi ve ayrışması söz konusu iken etnik, ulusal, sınıf kimliği gibi geleneksel kimlikler dönüşüme zorlanmaktadır (Pries, 2013: 23). Ulusal kimlikler, on dokuzuncu sonlarına doğru ve yirminci yüzyılın ilk yarısında güçlü bir konuma yükselmesi (Hobsbawn, 1990) İkinci Dünya Savaşı sonunda kolonyalizm ile homojen kapsayıcı toplumların (*container societies*) [7] sorgulanmasına neden olmaktadır (Pries 2001, Fanon 20014, Soysal 1994). Etnik, ulusal ve sınıf kimliği hala varlığını güçlü bir şekilde korumakla birlikte küreselleşme ile cinsiyet, yaşam şekli ve sosyal hareketlere dayalı sınır ötesi kimlikler belirmektedir. Kolektif kimlikler mekânın ve zamanın ötesine geçerek çok-aşamalı ve aynı anda birden fazla yerde ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden yerel politik gruba aidiyetin ötesine geçmektedir (Pries, 2013: 23).

1.2.2. KOLEKTİF KİMLİK TÜRLERİ

Biz hissi veya grup üyelerine bağlılık, kolektif kimliğin temel bileşenlerinden biridir. Kolektif kimlik yaratmak için bağlılık gerekir (Owens, Robinson, Lovin, 2010: 490). Aynı kimliğe tabi bireyler, aynı gerçekliği deneyimlediğinde ve benzer

[6] Katalonya bölgesinde yaşayan grubun Katalan kimliğine sahip olması buna örnek verilebilir.
[7] Kapsayıcı toplum tanımı küreselleşme çalışan sosyologlar tarafından kullanılmakta, havuzun içerisinde yaşayan bütün insanları kapsar (Kauko, 2011: 72). Burada bahsedilen imparatorluk bünyesindeki toplumlardır.

duygular yaşadıklarını gözlemlediğinde ortak kader ve empatik bir bağ oluşturmaktadır (Heise, 1998: 197). Bireyler kendilerini öteki bireylerden topluluk kriterleri ve paylaşılan aidiyet duygusu ile ayırt etmektedir. Öte yandan nesnelleşmiş (*objectified*) kimliğin oluşması için, grup içi kimliklendirme sürecinin grup dışındakiler tarafından tanınmasını gerektirmektedir (Brubaker ve Cooper, 2000: 14-21). Devletler arasındaki gerçek sınırlar, kimlik ve dil ile oluşan sembolik sınırlar, devletleri iki farklı var oluş haline getirmektedir (Wilson ve Donan, 1998: 2). Devletler arasındaki sınırlar, ötekinin inşasını gerçekleştirdiği için ayna görevi görmektedir (Bornemann, 1992: 17). Ulus inşası sürecinde karasal sınırlar farklılaşmayı inşa etmektedir (Lamont ve Molnar, 2002: 184). Ulus kimliği tanımlamasında somut kara parçası, insan topluluğu, ortak kader ve istek mevcuttur. Ancak ulus aşırı kimlikler sınırların belirsiz hale gelmesine neden olmakta; ulusal sınırlar göçlerle beraber tekrar çizilmeye başlanmaktadır (Simmel, 1971: 143).

Pries zaman ve mekânın kolektif kimliğin oluşum sürecinde etkili olduğu fikrinden hareketle kolektif kimliklere ilişkin bir sınıflandırma yapmaktadır. Böylece kolektif kimliklerin sınırlarının belirsizliğini ve birden fazla kimliğin uyumunun nasıl olacağını yedi kimlik modeliyle coğrafi uzamsallık çerçevesinde açıklamaktadır.

Tablo1.1: Küresel ve Uluslararası Kimlik Türleri

Kimlik Türü	Coğrafi Uzamsal Kavramı ve Erişimi
Küresel Kimlik: Evrensel hümanizm kavramına dayanır ve tüm insanlık tarafından paylaşılan kimliğin en temel seviyesidir.	Kolektif kimlikler yerleşiktir, coğrafi bir bölge ile uyumlu ve temas içerisindedir.
Makro-bölgesel kimlik: Tarihi anlamda dini ya da imparatorluk kimliklerini ifade eder.	
Ulusal Kimlik: Kültürel, sosyal, ekonomik ve politik kurumlar tarafından oluşturulur.	
Mikro-Bölgesel Etnik Kimlik: Din, inanç, ritüeller ve akrabalığa bağlı olarak ortaya çıkar.	
Global-lokal Kimlik: küresel ve yerel olana özgü kimliğin birleşimidir.	Kolektif kimlikler yerleşiktir ancak

Diaspora Kimliği: Anavatana bağlı çoklu dağılmış kimlik türüdür.	uzamsal olarak belli bir bölgede sabit kalmadan bir coğrafi bölgeden diğerine uyumlu bir şekilde yayılmış durumdadır.
Ulus Aşırı Kimlik: Belli bir merkez- çevre ilişkisi olmadan çoklu dağılmış kimliklerdir**.**	

Kaynak: Pries, 2013: 30

Pries'ın tanımıyla küresel kimlikler, 1945 BM Şartı ve Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi'ni temel alarak kimliğin hümanizmaya dayalı evrenselleşmesini yansıtmaktadır. Makro-bölgesel kimlikler ise imparatorluk kimlikleri ya da dini kimlikler olarak Huntington'ın medeniyetler tezi çerçevesinde ele alındığında 21. yüzyılda meta coğrafyalar (Lewis ve Wigen, 1997:126) olarak insanlık tarihinde belli bir sayıda insan nüfusuna sahip, dünya tarihinin nesnesi olmuş ve benzer varoluş serüveni sergileyen uygarlıkları tanımlamak için kullanılmaktadır. Pries bu noktada kolektif kimlik oluşumunda İslam ümmeti (Mandaville, 2001), Üçüncü Dünya'da marjinalleşmiş çevre, Avrupa Birliği vatandaşları, Latin Amerika'daki Latinler ve Asya Pasifik bölgesinde Asyalılar gibi bölgesel gruplaşmanın artan bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır (Pries,2013: 28). Bu gruplaşmalar makro bölgesel kimliklerin çok merkezli karmaşık bir kimlik ürettiğini göstermektedir. Öte yandan Pries ulusal düzeyde kolektif kimliklerin oluşumunda kültürel, sosyal, politik ve ekonomik kurumların etkin olduğunu belirtmektedir (Pries,2013:29). Pries, buna örnek olarak bağımsızlık kazanan eski sömürgelerde ulus yaratma açısından ulusalcı siyasal yaklaşımların daha güçlü olduğunu ifade etmektedir (Pries,2013:29). Mikro-bölgesel kimlikler ise dil, inanç, akrabalık gibi özellikleri içeren etnik kimlikleri kapsamaktadır. Bu dört kimlik çeşidi coğrafi sınırlar çerçevesinde ele alınabilmektedir.

Geleneksel kimlik türlerinin yanında ulus aşırı kimlikler olarak göreceli mekân kavramında oluşan küresel-yerel kimlikler, diaspora kimlikleri ve ulus aşırı kimlikler kapsayıcı bir coğrafi alan yerine farklı noktalarda var olabilmektedir. Küresel-yerel kimlik, küresel sembol ve normlar ile yerel kimlik ve sembollerle bütünleşmekte yerel kimliği küresel normların ağına uydurmaktadır (Pries, 2013: 30). Diaspora kimliklerine sahip bireyler, kimlik kurucu ve 'biz'in kaynağı olan anavatana coğrafi uzaklığa rağmen adanmışlık sergilemektedir. Diaspora kimliğinde hayali sosyal alan, coğrafi dağınıklığa rağmen kimliğin yeniden üretimini kutsal toprak olarak anavatanın görülmesiyle gerçekleşmektedir (Cohen 1997). Ulus aşırı

kolektif kimlikler aile bireylerinin farklı nedenlerle ayrı coğrafyalarda yaşamına devam ettirmesi veya göç eden aileler olarak ele alınabilmektedir. Ulus aşırı kimlikler de diaspora kimliğine benzer bir özellik sergileyerek birçok yerde aynı anda gözlemlenebilmekte ancak diaspora kimliğinde olduğu gibi belirgin merkez-çevre ilişkisi olmayan bir kimlik türüdür (Pries,2013: 31). Ulus aşırı kimlikler diaspora kimliklerinin aksine göçmen ailelere odaklanmakta ve bu ailelerin merkez çevre ilişkisinde gevşek bağlar söz konusudur. Bu aileler birçok alanda dağınık halde varlığını sürdürmesine rağmen ulus aşırı kolektif kimliklerini korumaktadır (Pries 2001, Sheffer 2006). 19. ve 20. Yüzyılda yerel ve bölgesel kimlikler ulusal seviyede merkez ağırlıklı iken 21. yüzyılda merkezin yedi kolektif kimlik tanımlamasının yanında coğrafi mekanlar tanımlamada varlığını korusa da kolektif aidiyet süreci daha karmaşık şekillerde meydana gelmektedir (Pries, 2013: 32).

1.2.3. SOSYAL İNŞACI YAKLAŞIMDA KİMLİK

Bir meta-teorik yaklaşım olarak sosyal inşacılığın ortak paydası ontolojik açıdan "sosyal gerçekliğin inşası", epistemolojik açıdan ise "bilginin sosyal inşasıdır" (Guzzini, 2000: 147-160). Sosyal inşacılık devletin sosyal bir varlık olduğunu ve karşılıklı ilişkiler vasıtasıyla sosyal alanı yarattığını ileri sürerek ana akım teorilerden farkını ortaya koymaktadır (Küçük, 2009: 9). Sosyal inşacılıkta devletlerin, maddi gerçekliği yadsımadan onu temel alarak ortak bir kültür içinde var oldukları düşüncesi belirgindir. İnşacı düşünürlere göre düşünsel faktörlerin hem araçsal hem normatif boyutu olan uluslararası gerçekliğin materyal ve düşünsel dayanaklarının olması onu ayakta tutmaktadır (Ruggie, 2003: 33). Düşünsel faktörler sadece bireysel değil toplumsaldır, aynı zamanda oluştuğu dönem ve yere bağlı değişkenlik göstermektedir. Mevcut düşüncelerin yarattığı kolektif durum yeni bir sosyal çevre yaratmaktadır. Bu durum kendiliğinden değil uluslararası değişim ve hükmün kalıplarınca şekillenmektedir. Bu noktada, oluşturulan herhangi bir kolektif bir durum sabit değildir, neden-sonuç ilişkisi, var olan karşılıklı bağımlılık yapısı, yetkinlik ve amaçlar değiştiğinde kolektif durum da değişmektedir. Her kolektif durum devam eden yeniden müzakere sürecine mecburdur (Ruggie, 2003: 54). Kolektif durum gibi kolektif tepki de sabit değildir. Bu açıdan bakıldığında ulusal davranış, uluslararası kurumsallaşmaya uygun hale geldiğinde yani kolektif tepki var

olan kolektif yapıya göre şekillendiğinde, durgunluk ve çöküş durumlarında değişime uğramakta ve tekrar tanımlanmaktadır (Ruggie, 2003: 57).

John Ruggie düşüncelerin politikayı etkilemesini kurumsallaşmaya dayandırmaktadır (Ruggie, 2003: 17). Kurumsallaşma davranışları belirleyip kalıp haline getirerek bir yöne kanalize etmeye yardımcı olmaktadır. Devletlerin var olan yapıda verdiği kolektif tepki kurumsallaşmayı yaratmaktadır. Kurumsallaşma da devletlerin kolektif tepkilerini baz alınarak üç kategoride değerlendirilmektedir; ilki tamamen bilişsel seviyede olan epistemik toplumdur, ikincisi karşılıklı beklentiler, anlaşılmış kurallar, yönerge ve planlar bütünü (uluslararası rejimler), üçüncüsü ise uluslararası örgütlerdir. Ruggie, uluslararası örgütlere (İngiliz okulu tarafından devletler topluluğu olarak görülen uluslararası alan şeklinde nitelendirilmektedir), devletlerin ilişkilerinin düzenlendiği mekanizmalar, süreçler ve ilkeler olarak bakmaktadır (Ruggie, 2003: 42). Kurumsallaşmanın üç boyutu da devletlerin, sistemin ve örgütlerin karşılıklı etkileşim içinde olduğu ortak bir alanı yaratmaktadır. Bu ortak alanda ise devletler kolektif kimliğe sahiptir.

Kolektif kimlik birey kimliğine nazaran daha sınırlıdır ve oluşum amacına hizmet etmektedir. Ancak, devletin ya da devlet üstü bir kuruluşun uygulamaları (*practice*) ve kurumsal gerçekler ise kolektif bilincin ürünüdür (Searle, 1995: 26). Uluslararası sistemde kurulan herhangi bir kuruluş ile oluşturulan kolektif kimlik o kuruluşun amaçları ile sınırlanırken topluluğu oluşturan bireylerin çıkarlarını ön planda tutar. Devlet kimlikleri verilmiş ve sabit değildir, genel ya da özel kimlikler uluslararası etkileşim ile oluşmaktadır. Kimlikler içinde bulunduğu durum, içine doğduğu düşünce, norm ve değerler değişmeye başladığında eş zamanlı değişime uğramaktadır. Amerika'nın eski dünyadan ya da tanrısız komünizmden farklı olması buna örnek olarak sunulmaktadır (Ruggie,2003: 33). Öte yandan uluslararası sistemde oluşabilecek yapısal farklılıklar kolektif kimliğin değişimine de sebep olur. Varşova Paktı'nın meydana getirdiği kolektif kimlik Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle başka kimliğe evrilmektedir. Güncel dünya politik sistemleri ele alındığında zayıf, kendine yetersiz hatta başarısız devletler bile kendi kimliklerini tekrar üretebilmektedir, bunu sağlayan hala öteki devletler tarafından tanınıyor olmalarıdır (Wendt, 1999: 339). Kolektif kimliğin sürdürülebilirliği biz (iç faktör) hissine ve aynı zamanda ötekinin (dış faktörlere) varlığına bağlıdır.

Sosyal kimlikler kolektif olarak başka bireylerle paylaşılır (Risse-Kappen, 2010: 39). Bu yüzden sadece bireyleri ve sosyal grupları birbirine bağlamakla

kalmaz, aynı zamanda özel bir maddi içeriğe de sahiptir (Abdelal vd., 2009). Bu içerik, sosyal grup ve üyelerini, amaçlarını ve grup tarafından paylaşılan ortak dünya görüşlerini tanımlayan kurucu norm ve kurallardan oluşmaktadır. Sosyal kimlikler, genellikle ortak bir kadere, ortak bir tarihe ve ortak bir kültüre ait kolektif anlatılara dayanan (imgelenmiş) toplumun 'biz' duygusunu aktarmaktadır (Risse-Kappen, 2010: 41). Bu ortak tarih, kimlik ve kültür topluluğu bir arada tutan ve dönüştüren en önemli etkendir. Wendt'e göre 'ben' kavramı için bilinç ve hafıza ön koşuldur, devlet ise bunlara sahip bir grup 'ben'dir. Ben sınırları çizilirken ötekini etkileşim yoluyla tanır ve etkileşimden ortaya çıkan farklılıklar ben'in tanımlanmasını sağlamaktadır. Ben içinde bulunduğu grupla uyum içinde huzurlu paylaşım, etkileşimde bulunarak sosyal hafızayı yaratırken grubun dışında kalan öteki ile çatışma içindedir (Hogg ve Abrahams, 1988: 17).

Kolektif kimlikler, aynı zamanda biz ve onlar arasında farklılaşmayı sağlayan sınırları çizer. 'Kendi/öteki' veya 'grup içi/grup dışı' sınır oluşumunun belirleyici özelliği düşmanlıktan ziyade farklılık olarak ele alınmaktadır (Risse-Kappen, 2010: 43). Hayal edilen topluluklardaki grup içi/grup dışı ayrımların bir tipolojisi Shmuel Eisenstadt ve Bernhard Giesen tarafından ilkel, kutsal ve sivil kimlikler olarak sıralanmaktadır (Eisenstadt ve Giesen, 1995: 77). İlkel (*primordial*) kimlik yapıları, grup içi özellikleri esas alırken grup dışı temel özellikleri ile arasına keskin bir çizgi çizmektedir. Irk veya etnik yapılara dayanan kimlikler, ilkel kimlik özellikleri taşımaktadır. İlkel kimlik yapılarının iki sonucu vardır. İlk olarak, grup içi kimlik grup dışı kimliğe göre çok daha olumlu olarak değerlendirilir. İkinci olarak, grup dışı bireyler gruba asla katılamamaktadır. Kutsal kimlik yapıları olarak grup içi ve grup dışı arasında hala güçlü farklılıklar barındırmakta ve bu meta-kontrast 'diğerlerine' yönelik güçlü olumsuz değerlendirmeler içermektedir (Eisenstadt ve Giesen, 1995: 78). Ancak kutsal kimlikler grup dışı kişilerin 'doğru amaca' ya da 'gerçek inanca' ulaşma olasılığını ifade ederek grup dışı bireylerin 'biz'in' bir parçası olabileceği anlamını içermektedir. Üçüncü kimlik türü olarak sivil kimlik, inşası hala grup içi ve grup dışı arasındaki farkı vurgulamakta buna rağmen katı bir olumsuz bakış açısıyla yaklaşmamaktadır. 'Diğerleri' hala farklıdır, ama bu fark diğerini alçak (*inferior*) olarak göstermemektedir. Bu üç kimlik tipolojisini örneklemek gerekirse; ilkel kimlik Yahudi kimliği gibi doğuştan elde edildiğine ve sonradan üye alınamayacağına inanılan ve grup dışı üyelere karşı sert olumsuz tavır sergileyen gruplara örnek verilmektedir (Eisenstadt ve Giesen,1995: 82- 86). Kutsal kimlik için

Hristiyan ya da Müslüman grupların kendini tanımlama biçimleri örnek olarak verilebilir. Eğer grup dışı üye doğru inanca dönmek istiyorsa *biz*'in parçası olabilir. Sivil kimliğe ulusal kimlik örnek verilebilmektedir. Almanya'nın ulusal kimliğini önemli görmesi Fransa'nın merkeziyetçi yapısını alçak görmesi anlamına gelmemektedir. Böylelikle kimliklerin öteki kavramına yaklaşımında farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Eisenstadt ve Geisen, 1995: 77-99)

Wendt'e göre kolektif kimlik inşasında ana değişkenler karşılıklı bağımlılık, ortak kader, homojenlik ve öz kısıtlamadır. Karşılıklı bağımlılık, homojenlik ve ortak kader kolektif kimliğin aktif ve etkili, öz kısıtlama ise daha etkisiz bir değişken olarak değerlendirilmektedir (Wendt, 1999: 300-350). Wendt bireylerin kendini karşısındaki bakış açısından değerlendirmesini yansıtmalı değerlendirme[8] terimiyle açıklamaktadır. Yansıtmalı değerlendirme, bağımlılık artıkça kimlikler üzerinde daha derin ve hızlı etkiye sahip olmakta bu da karşılıklı bağımlılığın kolektif kimliğe dönüşümünde etkileşimin yoğunluğundan etkilenmesi anlamına gelmektedir. Çevredeki aktörlerle bağlar zayıf olsa dahi eğer ana aktör özendirici etki yaratabilirse kolektif kimlik oluşumunu tetikleyebilmektedir (Wendt, 1999: 343). Mark Granovetter bunu zayıf bağların gücü olarak tanımlamaktadır (Granovetter, 1973). Devletlerin kendi iç yapısında kimliği de ötekiyle olan ilişkisini etkilemektedir. O yüzden devlet kimliğinin yapısını incelemek için ulus devleti olarak adlandırılan modern devletin ulus kimliğine bakış açılarına eğilmek bu çalışma için önemlidir.

1.2.4. ULUS KİMLİĞİ

Kolektif kimlik, bir grup ya da devlet formunda organize olmuş topluluğa ait olan amaçlar, değerler, semboller ve kurumların oluşumuna neden olmaktadır. Tanım olarak ulus, hayali bir cemaattir, hayali olma sebebi Benedict Anderson'un ifadesiyle kendi topluluklarını kendi zihinlerinde hayal etmelerinden kaynaklanmaktadır (Anderson, 1983: 15). Belirtilen topluluğa ait olan ve olmayanlar arasında çizgi vardır, grup dışı olanlar yabancı olarak görülmektedir. Kimlikler bizi ve onları ayıran uygun davranış normlarını tanımlamaktadır. Demokratik sistemlerde aktörlerin kimlikleri grup içi arkadaşlarla grup dışı düşmanları tanımlamaktadır (Katzenstein, 1996b: 297). Bir araya gelerek politik bir topluluk oluşturan bireylerin bu topluluk

[8] Yansıtmalı değerlendirme psikoloji dalının terimi olup, bireylerin kişiliklerinin dışarıdaki insanların davranışlarına göre geliştirmesi durumunu anlatmaktadır.

içerisinde yasal hak ve sorumlukları var olmaktadır (Smith, 1991: 9). Yasal sorumlulukların yanında üyeler, kendilerini tanımlayabildikleri sosyal alanla sınırlandırılmaktadırlar (Smith, 1991: 9). Sosyal alan üyelerin ortak değerler yaratmasına olanak sağlamaktadır. Böylelikle ulus olarak adlandırılan politik birimle, vatandaşları arasında ortak değer yargıları, ortak anlayış ve istek oluşmaktadır (Smith, 1991: 11). Bütün bu paylaşılan düşünceler bireylerin gruba aidiyetini güçlendirerek kendini grup ile tanımlamasını sağlamaktadır. Politik birim olarak uluslar dünya tarihinde devleti kurabildikleri gibi devlet tarafından da oluşturulabilmektedirler. Buradan hareketle ulus kimliğinin inşa edildiği iddia edilebilir.

Ulus kimliğinin açıklanmasında en çok başvurulan terimlerden biri hayali cemaatler ve ulusal fantezi kavramlarıdır (Ivy, 1995: 33). Bu kavramlar siyasi otoriteyi geçerli kılmak ve kimlik ve topluluk oluşumuna temel oluşturmak için ortaya atılmaktadır. Ulus kimliği hayali modernleşme süreciyle ilişkili olmaktadır. Bu modernleşme sürecinde coğrafi sınırlar önemli rol oynamaktadır. Ulus kimliğinin temel bileşenlerinden biri kabul edilen coğrafi sınırlar, politik kurumların, teknolojik gelişmelerin, sanayileşme ve gelişen iletişim teknolojinin gelişmesi ve değişmesi ile ortaya çıkmaktadır. Ulus adı verilen grubun sınırlanmasının en iyi yolu kara sınırları yani coğrafi sınırlardır. Coğrafi sınırlar içerisinde farklı kimlikleri haiz grupları aynı politik bir yönetim sistemine bağlamakta, söz konusu grubu politik olarak diğer gruplardan ayırmaktadır (Anderson, 1983: 7).

Coğrafi sınırlar ile sınırlandırılan ulus kimliğinin inşasında birden fazla etmen mevcuttur; ortak dil bir etmen olmasa da bir ön koşul olabilmektedir. Karasal alan ile dil arasında yakın bir bağ vardır, ancak dil tek başına ulus kimliği inşa etmede yeterli değildir (Rokkan, 1997: 570). Diller devletler ile çeşitlilik göstermektedir, devletler dile bağlı olarak çoğalmazlar (Hobsbawn, 1990: 50-60). Dil, kültür ile ele alınmakta, kültür ise toplumsal yapıyı güçlendirerek toplumu geliştirmektedir (Gellner, 1978: 154). Kimlik inşası ortak kültürden kaynaklanabilir, aynı şekilde kimliklendirme kültürü de etkileyebilmektedir.

Ulusal kimlik inşasında diğer önemli etmen paylaşılan anılar ve sembollerdir (Zimmermen-steinhart, 2005: 8). Ulus bütünlüğünü sağlamak için ortak anılar icat edilmekte ya da yaratılabilmektedir; anılar belirli yollar ile meydana çıkmaktadır (Gellner, 1987: 17). Anıların ve değerlerin yaratılma sürecinde dil ve semboller önemli rol oynamaktadır. Ulusal kahraman gibi semboller, halk üzerinde olumlu etki

göstererek yaratılan kimliğe aidiyeti arttırmaktadır. Böylelikle semboller bireyler arasında iletişim sürecini destekleyerek kimliklendirmenin anlaşılmasını sağlamaktadır (Gellner, 1978: 155).

Karl Deutsch, kimlik inşa sürecini ekonomik kalkınmayla ilişkilendirmektedir. Deutsch'a göre ulus kavramı insanların ve etnik grupların sosyal hareketlilik sürecinin sonucunda yaşadıkları değişim olarak meydana gelmektedir. Bu yüzden kimlik inşasında temel olan sürecin, tarihsel açıdan değişimlerini ele almaktadır (Deutsch, 1953: 171). Ekonomik kalkınma, ticaret ve iletişim aşamaları olmak üzere bu süreci 8 aşamaya bölmektedir; (1) temel üretimden takas ekonomisine geçiş, (2) nüfusun yoğun olduğu merkez yerleşim alanlarında sosyal hareketlenme, (3) şehirlerin ortaya çıkışı ile kırsal ve kentsel hareketlenme,(4) önemli ticaret yollarını birbirine bağlayan temel iletişim ağları gelişmesi, (5) sermayenin birikmesi ve sosyal kurumların ortaya çıkması, (6) çıkar kavramının oluşması ve bireysel farkındalığın artması, (7) etnik farkındalık ve ulusal sembollerin bilinçli/bilinçsiz kabul edilmesi, (8) etnik bilincin bütünleşmesi ve politik sınırları empoze etme eğiliminin ortaya çıkması. Deutsch ulus kimliğini ekonomik kalkınma süreçleriyle bağdaştırarak politik birimlerin ekonomik etkinliklerinin sosyal kimliğe olan etkisini ortaya koymaktadır (Deutsch, 1953: 175-190).

Ulus kimliğinin en geniş tanımını ise Antony Smith'e aittir. Smith'e göre ulus kimliğinin (1) tarihi bir bölge ya da anavatan ile sınırlı olması, (2) ortak mit ve tarihi hatıralara dayanması, (3) ortak kitlesel bir kültüre sahip olması, (4) bütün üyelerin ortak yasal haklar ve sorumluluklara tabi olması, (5) üyelerin bölgesel hareketi içinde ortak bir ekonomiden faydalanması gerekmektedir (Smith, 1991: 13). Bu unsurlar ulus kimliğini çok boyutlu hale getirerek modern dünyada kimliğin esneklik kazanmasına ve değişime rağmen mevcudiyetini devam ettirmesine yardımcı olmaktadır. Bu sebeple söz konusu unsurlar iç ve dış işlevler olarak ikiye bölünmektedir (Smith, 1991: 15). Ulus kimliğinin kara toprağına bağlı olma, ortak ekonomik ve politik yapısı ulus kimliğinin dış işlevini yerine getirmektedir. Çünkü bu alanda ulus üyeleri sosyalleşmekte ve kendini sosyalleştiği çevre ile sınırlandırmaktadır. Bu çevre ulusun üyeleri için kutsallaşmakta ve anavatan söylemi haline gelmektedir. Ekonomi ise bu çevre içinde iş bölümü, sermaye hareketlenmesi ve kaynakların bireylere tahsisini kolaylaştırmaktadır. Böylelikle sınırlar ve kaynaklar ulus kimliğini pekiştirmektedir. Bu sınırların ve kaynakların yarattığı alanda politik kararlar, ulus kimliğinin çıkarları doğrultusunda ilerlemektedir. Ulus

kimliğinin politik işlevi en çok ortak hak ve sorumlukların meşrulaşması sürecinde belirgin hale gelmektedir çünkü ortak hak ve sorumluluklar ulus kimliğinin dayandığı gelenek ve değerleri yansıtmaktadır (Smith, 1992: 61).

Öte yandan ulus kimliğinin iç yapıdaki işlevlerinin başında sosyalleşme gelmektedir. Sosyalleşme ise devlet tarafından sağlanan eğitim ile meydana gelmektedir (Hobsbawn, 1990; Smith, 1991). Bu noktada kitle kültürü yaratmak için eğitim ve medya önemli rol oynamaktadır. Böylelikle homojen bir kültür yaratılmakta ve ulus kimliği güçlendirilmektedir. Bununla birlikte ulusal marşlar, anıtlar ve ritüeller yoluyla ulusal kimliğin hafızası canlı tutulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ulus bir inanç yerine getirme olarak görülebilmektedir (Klausner, 1960: 129-35). İç yapıdaki son işlevi ise ulusal kimlik, sahibine bir yere ait olma hissi vermektedir (Smith, 1991: 17). Kimlik, parçalanmış, istikrarsız, dalgalı ve çoklu çağdaş ben'in doğasını aydınlatmak için kaynak haline gelmektedir (Brubaker ve Cooper, 2000: 16).

Sosyal İnşacı yaklaşım açısından ulus devletinin kimliği ortak geçmiş, paylaşılan değer ve normlar üzerine kurulmaktadır. Ulus devleti, ortak bilincin meydana getirdiği normlar vasıtasıyla ulusal çıkarları peşinde koşmaktadır. Devlet açısından kolektif kimliğin oluşumu içinde bulunduğu duruma bağlıdır. Kolektif kimliğin oluşumu öncesinde bireyler çoğu zaman kendi kimliklerinden vazgeçmektedirler. Bireyler kendi çıkarlarını devlete devreder çünkü kimliğin temelinde çıkarlar yatmaktadır (Söderbaum, 2004: 45). Kimlikleri eyleme sevk eden her zaman çıkarlardır. Nesnel ve öznel çıkarlar olmak üzere iki tür çıkar mevcuttur; nesnel olan kimliğin tekrar üretimidir, öznel ise tercihlerdir. Kolektif kimliği ayakta tutan ise ulusal çıkarları öncelemesidir. Bireyin kimliğini devrettiği kolektif kimliğe sahip olan devletin dört temel çıkarı vardır: fiziksel hayatta kalma mücadelesi, özerklik, ekonomik refah ve kolektif özsaygı (Wendt, 1999: 236). Eğer devlet-toplum yapısı güvenli ise bu ihtiyaçların yerine getirilmesi gerekmektedir. Devletler yapıdaki değişime sembolik etkileşim yoluyla aktör olarak kimlik ve çıkarının yeniden üretimi ile uyum sağlamaktadır. Sosyal inşacı modele göre 'ben'in sınırları değişim içindedir, bu yüzden etkileşimle değişebilmektedir. Aktörlerin kendileri etkileşimin devam eden etkisi altında değişime hem neden olmakta hem de değişimin kendisini meydana getirmektedirler (Wendt, 1999: 317).

Ulus kimliği tanımlamalarında milliyetçilik kavramına vurgu yapılmaktadır. Brubaker'a (1994) göre uluslar; inşa edilmiş, bağımlı ve dalgalı (değişken) hayali ve

yapay topluluklardır. Milliyetçilik ulus kimliğini yerleştirmek için bir araç olarak görülmektedir. Ulus kimliği sabit değildir, ulus olarak adlandırılan topluluğun geçmişine ve geleceğine hükmetmek için milliyetçilik ideolojisi belli zaman ve mekânda başvurulan esas haline gelmektedir. Antony Giddens sınırlandırma, belirli karasal sınırlar çizme, yönetim ve yerleştime süreciyle modern devletin, kurumları ulus olarak varlığını ve uluslararası politikadaki konumunu ulus kimliğine dayandırdığını öne sürmektedir (Giddens, 1985). Eric Hobsbawn ise ulus kimliğini geleneklerin icadı yoluyla açıklamaktadır. Kimlik, geleneğin icadıyla [9] kurulup devam ettirilmektedir. Ernest Gellner ulusları, insanları sınıflandırmak için doğal bir yol olarak değerlendirmektedir. Milliyetçilik ise bazen daha önce var olan kültürü alıp yeni bir kültüre dönüştürebilmekte hatta yeni bir kültür yaratabilmektedir (Hobsbawn, 1990: 10). Bu açıdan milliyetçilik kavramı insanları bir kimliğe ve kültüre bağlı tanımlamayı sağlamaktadır. Aynı zamandan yönetici elitlerin geçmişi kontrol edebilmesi, tarih yazarak gelenek icat edebilmesi, kimlik temeli olarak ulus kavramının etkinliğini arttırmaktadır. Gellner'in görüşüne göre milliyetçilik; homojen ve merkezden üretilen sosyal kültür oluşturma ve kültürel sınırlarla politik sınırları çizmeye iten güç olarak değerlendirilmektedir. Bu da modernleşme sürecinin gerekli bir parçasıdır (Gellner, 1983: 12-20). Milliyetçilik, devletin ve kültürün karşılıklı uyumlu olması sürecinde kaçınılmaz bir olguya dönüşmektedir. Bu da sanayi toplumunun yapısal ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Gellner daha homojen bir insanoğlu yaratmak adına milliyetçiliği araç olarak görmektedir. Uluslar, milliyetçi ideoloji tarafından yaratılmaktadır. Milliyetçilik tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte önemli bir rol oynamakta ve tarihi bir süreci içermektedir. Modern devletler, homojen bir kültür yaratmak, aynı zamanda kültürel anlamda nüfusunu standart ve hareketli hale getirmek için etnik kültürleri asimile edebilmektedir (Hobsbawn, 1990).

Milliyetçilik homojen yapı inşa etmek için bir ihtiyaç haline gelmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere Karl Deutsch'un tarihsel gelişim sürecinde tarım toplumunda insanlar bazı sosyal rollere ve yerel topluluklara bağlıdır, bu yüzden toplum dil ve kültür açısından farklılaşmış ve parçalanmış halde görülmektedir. Bu toplum türünde iletişim çok azdır. Buna karşılık sanayi toplumu bireylerin kültür

[9] İcat edilmiş gelenek kavramı, bir takım davranışların ya da normların yapay bir şekilde geçmişle bağlantılı göstererek bir topluluğu kabul ettirme ve devamlı ritüeller yoluyla yerleştirmektir (Hobsbawn ve Ranger, 1983: 1).

anlamında standart, dolaşıma uygun ve okur yazar olmasını gerekmektedir. Bu noktada insanlar okullar ve ulusal dil aracılığıyla yüksek kültüre eşit şartlarda erişebilmektedir.

Ulusal kimliklendirme (National identification) bir ulusun olmazsa olmazıdır (Bechhofer ve Mccrone, 2009: 3). Gianfranco Poggi modern devletin amaca uygun inşa edilmiş olduğunu ve işlev odaklı makine gibi tarihi gerçekliği meydana getirdiğini belirtmektedir (Poggi, 1978: 95-101). Devletin kendini vatandaşlarına meşru kılabilmesi için ulusal ideoloji yoluyla kendine adanmışlığı hareketlendirmesi gerekmektedir. Bu açıdan ele alındığında ulusal kimlik doğal olarak görülebilmekte ancak devlet tarafından (yönetici elitler) aktif olarak inşa edilmektedir. Kimlik değişken olduğu için sürdürülebilirliğe ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle kimliğin çeşitli yollarla pekiştirilmesi devamlılığını sağlamaktadır. Ulus kimliğinin devamı için, sosyal ve politik eylem aktif bir şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir (Brubaker ve Cooper, 2000:6). Politik ve sosyal eylemin sonucu ortaya çıkan dayanışma ise kolektif anlayış yaratarak kolektif eylemin oluşumunu kolaylaştırmaktadır. Bu yolla politik eylem dayanışmayı doğurmakta, dayanışma kolektif eylemi inşa etmektir. Jurgen Habermas, kamusal alan kavramıyla sosyal alanı ima ederek kolektif düşüncenin oluştuğu alanı dile getirmektedir. Kolektif düşünce ulus kimliğinin devamlılığını pekiştirmektedir. Bu açıdan modern devlette vatandaşlar kimliğini, ortak etnik ve kültürel varlıklardan ziyade sivil haklarını aktif olarak yerine getirebildikleri uygulamalardan elde etmektedir (Habermas,1995b: 335). Bu uygulamalarda kimliğin dayandığı paylaşılan normları güçlendirerek ulus kimliğini iç ve dış yapıda meşruluğunu perçinlemektedir.

1.2.5. ULUSÜSTÜ KİMLİK

Uluslararası topluluklar da hayali cemaatlerdir, suni yaratılan bu cemaatlerde biz grubu yaratmanın birçok yolu vardır. Öncelikle bireylerde sadakat ve bağlılık hissi yaratılabilmesi için üyelerin zihinlerinde bu hayali toplulukların gerçekliğine inandırılmaları gerekmektedir (Risse-Kappen, 2010: 23). Sonrasında toplulukların varlıklarının kabul edilebilmesi için bağlılık yaratılacak sembollere ihtiyaç duyulmaktadır. Sembollerin anında grubun ortak değerleri ve anlayışı olmalı ve bu değerler çerçevesinde normlar yaratılmaktadır. Avrupa Birliği örneğinde, Avrupalı

kimliği deklarasyonunda (1973) bayrak, ulusal marş gibi semboller vasıtasıyla biz kimliği inşa edilmektedir (Risse-Kappen, 2010: 23). Bütünleşmiş bir Avrupalı kimliği elde edilmese bile birbiri ile örtüşen çoklu kimlikler birlikte var olabilmektedir. Farklılıktan doğan birlik söylemi olarak Avrupalı kimliği ile ulusal kimliklerin uyumlulaştırılmasına örnektir (Risse-Kappen, 2001: 25). Kurucu normlar ve Avrupalı kimliğine özgü kültürel geçmiş ben ve öteki arasındaki ayrımı ortaya koymaktadır. Hristiyanlık inancı, Rönesans ve Reform hareketleri, Roma kültürünün mirasçısı olarak paylaşılan değerler Avrupalı kimliğinin ortak kültürel değerlerini oluşturmaktadır.

Uluslararası sistemde üst kimlik yaratımı zorlaşabilmektedir. Çünkü ulus üstü kimlik ile ulusal kimliğin örtüşmesi her zaman mümkün olmayabilmektedir. Üst kimlik bazen ulus kimliklerine tehdit olarak görülebilmektedir. Üst kimliğin ulus kimliğiyle bir arada olabilmesi için ulusun gönüllü olması gerekmektedir. İkna sürecinde ulusal kimlikler Avrupalı kimliğine uyumlu hale getirilmektedir (Risse-Kappen, 2010: 32). Avrupalı kimliğinin ulusal kimliklerle uyumlu hale gelmesi için sosyalleşme ve ikna yöntemleri mozaik kek kimlik modeline benzemektedir. Ulus üstü kimlikle ulusal kimlikle iç içe geçmektedir. Aktör normları kabul ederek grup içi rolleri yerine getirerek tip bir içselleştirmeyi yerine getirmektedir (Checkel, 2005: 804). Eğer aktör söz konusu normların doğruluğuna inanarak yerine getirirse ikinci tip içselleştirmeyi deneyimlemektedir.

Devletler arası politika geçmişten bugüne doğru ele alındığında kolektif kimlik oluşumlarının güvenlik rejimlerinde etkin olduğu göze çarpmaktadır. Kimlik inşa edildiğinde ve sosyal olarak yerleştiğinde güvenlik için bir referans objesi halini almaktadır (Buzan, De Wide ve Waever, 1997: 243). Devlet ve uluslararası kuruluşların meydana getirdiği kolektif kimliklerin altında bireylerin ve devletlerin güvenlik arzusu yatmaktadır. Bu güvenlik sadece hayatta kalmaya yönelik değil bazen ekonomik istikrarı sürdürme bazen de siyasi varlığını devam ettirme şeklinde olabilmektedir. Sonradan bir araya gelmiş topluluklarda üyeler fiziksel olarak birbirleri ile sorun yaşamamakta, sorunları başka yollarla çözmektedir (Deutsch, 1957: 5). Bunun en iyi örneklerinden biri NATO'dur. Kuruluşunda ortak güvenlik çatısı olarak hizmet eden bir kolektif kimliğe sahip iken değişen uluslararası yapı sonrasında (Soğuk Savaş bitiminde tehdidin sonlanmasıyla) sürdürülebilir barışı çıkar haline getirerek kolektif kimliğin yeniden üretilmiş olduğunu göstermektedir.

1.2.6.KOLEKTİF KİMLİK OLARAK BÖLGESEL KİMLİKLER

Bölgesel kimlik, ulusal kimliğe denk olabilmekte ya da ulusal kimliğin altında yer alabilmektedir (Archiles/Marti, 2001:781). Bu tanım yoruma açık bir tanım olmaktadır. Bölgesel kimlik ve ulusal kimlikler benzerlik göstermektedir. Bu yüzden bölgesel kimlikler, ulusal kimlikler gibi hem inşa edilmiş hem de hayali kimlikler olarak değerlendirilebilmektedir (Zimmerman-Steinhart, 2005: 4). Bölgesel kimlik aynı şekilde belli bir kara sınırlarına ve insan nüfusuna dayanmaktadır. Ulus kimliğinin kurucu etmenleri (ortak tarihi, bilinç, dil, kültür, gelenek) bölge kimliğinin inşasında da görülebilmektedir.

Bölgesel anlamda kimliklerin ana aktörlerin çıkarlarıyla olan ilişkisi yadsınamamaktadır. Bölgesel kimliklerin inşa edilme sürecinde bazı koşullar önemli rol oynamaktadır. Bunların başında bölgenin diğer bölgelerden ayrışması gerekmektedir. Bu aşamada kurumsal çerçevesi ve yönetim fonksiyonu olan bir bölgesel birlik olmalıdır. Bölgesel kimlik yönetici elitler ya da halk tarafından inşa edilebilir. Ulus kimliğinden farklı olarak bu birlikte üyeler yönetici elitler belirleyici hal almaktadır. Yönetici elitlerin bölgesel kimliği teşvik etmesi beklenmektedir.

Bölgesel kimliğin inşası için öncelikle bölgenin diğer bölgelerden farklı kılınması ve ortak kültürel geleneklerin oluşturulması gerekmektedir (Zimmerman-steinhart, 2005: 12). Bunun yanında bölgede farklı ve çatışan grupları uyumlu hale getirebilmek için sembollerin yaratılması üyelerin birbirine karşı olumlu yaklaşımını kolaylaştırabilmektedir. Bunu kolaylaştırmanın bir yolu bölgenin içinde olan ve dışında kalan arasında çizgi çekmektir (Bowie,1993: 167).

Ernst Haas bölgesel bütünleşmeyi farklı ulusal geçmişe sahip politik liderlerin kendi ulusal istek ve kurumsal değerleri yönünde yeni merkeze doğru politik davranış, beklenti ve sadakatini değiştirmesi olarak tanımlamaktadır (Haas, 1958: 16; Deutsch, 1957: 5-6). Bütünleşmenin kurumlar vasıtasıyla sosyalleşmeyi yaratması, Avrupa Birliği örneğinde topluluk inşasını kolaylaştırmaktadır. Yaratılan topluluğun siyasi, ekonomik ve sosyal alanda bütünleşmesi kimliğin pekiştirilmesini sağlamaktadır. Avrupalı kimliğinin değerlerini ortaya koyan normları içeren Kopenhag kriterlerinin yanı sıra AB bütünleşmesinin de ele alınması zorunlu hale gelmektedir. Avrupalı kimliğinin yapılanma sürecinde devlet liderlerinin (elitlerin) rolü büyüktür. Geniş halk kitlelerine, ulusal kimliklerinin Avrupalı kimliğiyle uyumlu hale gelmesinde devlet liderlerinin(elitlerin) söylemlerinin etkili olmaktadır

(Risse-Kappen, 2010: 101). Geçiş topluluklarında elitler ve kanaat önderleri, ülkenin hem iç hem de dış işlerindeki duruşunu yeniden güçlendirmeye yönelik iken uygun ve faydalı kimlik tanımını yapmak için birbiriyle yarışmaktadır (Kennedy, 2010: 515). Sadece elitlerin söylemleri değil Avrupalılaşma kimliğine yönelik medyanın desteği de kimliği pekiştirmektedir. Öte yandan Risse-Kappen ulus üstü kimliklerin ulus kimlikleri gibi kalıcı olmasını kriz dönemlerindeki potansiyeline bağlamaktadır.[10] AB kimliğin dönüşümü (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu-Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Toplumu'na dönüşüm) kriz dönemlerinde perçinleşmektedir (Abdelal ve diğerleri, 2009; Klotz ve Lynch, 2007). Kriz dönemlerinin yanında bütünleşme sürecinde AB ulusal kimlikler üzerinde etki sağlayabilmektedir; bunu da Avrupa bölgesinde devlet tanımını yaparak gerçekleştirmektedir (Laffan, 2004). AB, Avrupa'ya ait olanı tanımlayarak ulusal kimlikler üstünde bir egemen olmaktadır. Devletler kendilerini AB üyesi, AB üyesi olmayan ve AB aday ülkesi olarak tanımlayarak da bu egemenliği tanıdığını göstermektedir. Öte yandan Avrupa bölgesinin tanımı yapılırken AB üyeliği ile sınırlandırılması da kimliğin sosyal alanını belirtmektedir.

Bölgesel kimlikler, ulus üstü kimlikler gibi kimlik hiyerarşisinde ulus kimliğinin üstüne çıkamamaktadır. Ulus üstü kimlikler, ulus kimliği ile uyumlu ancak bazen ulus kimliğinin altında yer alabilmektedir. Avrupa Birliği bir bölgesel birlik olarak ulusal kimlik ile ulus üstü kimlik arasında hiyerarşi tartışmaları hala devam etmektedir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde Güneydoğu Asya Ülkeler Birliği Topluluğu ulus üstü kimlik kavramından ziyade bölgesel kimlik kavramı ile ele alınacaktır.

[10] Savaşta başarısızlık, iç istikrarsızlıklar, ekonomik ve politik krizler ve sosyal durgunluklar bir ulusun, uluslararası algılanan statüsünü, politik amaçlarına bakış açısı ve kendi nüfusunun kendi ulusal imgesini aşağıya çekebilmektedir (Clunan, 2009: 10). Bu dönemlerde başat bir grubun kimliği benimsenebilir, üst statüdeki grupla rekabet edilebilir ya da statünün tanımı yeniden yapılır (Larson ve Shevchenko, 2003: 79).

II. BÖLÜM

ASEAN: KURULUŞU, KURUMSAL YAPISI VE GENİŞLEMESİ

2.1. GÜNEYDOĞU ASYABÖLGESİ VE YAKIN GEÇMİŞİ

Güneydoğu Asya Bölgesi batısında Hindistan, doğusunda ise Çin tarafından baskılanan ve tarih boyunca bu iki eski medeniyetin etkisi altında kalmış bölge olarak tanımlanmaktadır (Frederick ve Leinbach, 20 Mart 2020). Bölge coğrafi konumu itibariyle, Çin'in güneyinde Hindistan'ın doğusunda ve Avustralya'nın kuzeyinde yer almakta ve Güney Çin Denizi ve Bengal Körfezi arasındaki alan içindeki ülkeleri kapsamaktadır. Ana kara kısmında Kamboçya, Laos, Myanmar, Tayland ve Vietnam bulunurken deniz yolu üzerinde Malezya, Endonezya, Filipinler, Bruney, Singapur ve Doğu Timor bulunmaktadır (New World Encylopedia, 20 Mart 2020). Bu alan Vietnam, Tayland ve Singapur gibi tek kara parçasından oluşan ülkelerin yanı sıra yirmiden fazla adanın bir araya gelmesi ile oluşmuş Endonezya ve Filipinler gibi takımada ülkelerini de içerisinde barındırmaktadır (World Regional Geography, 19 Aralık 2019). Bölgenin Malakka Boğazı gibi stratejik deniz sularına ev sahipliği yapması ve Bengal Körfezi ile Güney Çin Denizi gibi kritik deniz suları ile çevrili olması dış müdahalelere maruz kalmasına ve diğer ülkelerden göç almasına neden olmuştur. (Frederick ve Leinbach, Britanica, 20 Mart 2020). Yine bu bölge; konumu itibariyle Ortadoğu ve Avrupa'ya giden ticaret yollarını, üretim merkezlerini ve stratejik merkezleri de ihtiva etmektedir. Bu kadar göze çarpan özellikleri haiz olması dolayısıyla tarih boyunca birçok devletin ilgisini çekmiştir. Bu nedenle araştırmacılar tarafından Avrupalı devletlerin yanı sıra Japonya ve Amerika gibi büyük güçlerce 16. yüzyıldan itibaren koloni haline getirilmiş olması ve bu koloni siteminin 1940'ların ortasına kadar sürmüş olması olağan değerlendirilmektedir. Bunların arasında yedi kolonyal güç (Portekiz, İspanya, Hollanda, Birleşik Krallık, Fransa, ABD ve Japonya) öne çıkmaktadır ve bilhassa Batılı ülkelerin bölgeyi koloni sistemiyle uzun yıllar yönettiği tarihi kayıtlarda mevcuttur (Tarling, 1992: 329- 380). Malezya, Singapur ve Borneo'yu içine alan boğazlar bölgesinde İngiliz hâkimiyeti İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar sürerken, Doğu Hindistan Şirketi Endonezya ve takımadaları, Portekiz Doğu Timor bölgesini,

İspanya daha sonrasında Amerika Bileşik Devletler Filipinler'i, Fransızlar Hindiçini üzerinde koloni yönetimini Vietnam Savaşlarıyla kaybetmiştir. Yüzyılın sonuna doğru Amerika Birleşik Devletleri'nin Filipinler'in kontrolünü İspanya'dan alarak bölgeye dâhil olduğu bilinmektedir (Ty, 21 Mart 2020). Sömürgeciliğin yerel halk üzerinde birçok sonucu olduğu bilinmektedir. Bunlar arasında öne çıkanlar: ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal ve hukuki olanlarıdır. Örneğin, bölgeye Avrupa'dan kolonyal yönetimler aracılığıyla getirilen eğitim sistemi sömürgeciliğin sosyo-kültürel etkilerinin gözlemlenmesine olanak tanırken, sonrasında bölgedeki kolonilerde ulus bilincinin oluşumunda etkili olması ve kendi kaderini tayin etme normu ile Vestfalya devlet modelinin oluşması için zemin hazırlaması siyasal tarafını ortaya koymaktadır (Tarling, 1992: 380-450). Yine bölgede sosyal, ekonomik ve yasal sistemler ile konuşulan dillerde çeşitlenme ile koloni yönetimlerinin mirasının gözlemlenmesi mümkündür. İki dünya savaşı arası dönem (1915-1945) bölgede koloni yönetimlerine karşı bağımsızlık hareketleri için felsefi ve politik alt yapıyı da güçlendirmiştir. Bağımsızlık hareketleri hem Batıyı etkisi altına alan Wilson İlkelerinden hem de Uzak Doğuda kitleleri harekete geçiren Dr. Sun Yat Sen (Çin) ve Mahatma Gandhi (Hindistan) gibi liderlerin yarattığı aydınlanma etkisinden faydalanmıştır (Ling, 2012: 1-5).

Ancak Güneydoğu Asya'da asıl dönüşüm Japon işgalinin etkisiyle gerçekleşmiştir denilse yanlış olmaz. Japonya'nın Güneydoğu Asya'da Eş Zamanlı Kalkınma Alanı kurma emeli, ağır askeri uygulamaları bölge ülkelerinde bağımsızlık hareketlerini tetiklemiştir (Singh, 2000: 276). Bunun yanında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı devletlerin bölgede hâkimiyeti kaybetmesi de bağımsızlık süreçlerini hızlandırmıştır (Stockwell, 1992: 350-380).

Güneydoğu Asya'da ulusalcılık dış etkenlere karşı kalkan olarak benimsenmiştir (Turnbull, 1992: 586- 596). Batılı anlamda ulusalcılık, bu ülkelerin bağımsızlık hareketleri için itici güç halini almıştır. Hem Japonya'nın saldırgan tutumu hem de batılı devletlerin ulus temelli devlet anlayışının Asya'ya taşınması sonucunda bağımsızlık hareketleri hız kazanmıştır. Diğer ismi ile Hindi Çini olarak bilinen Burma(Myanmar) 1948 yılında Fransa kolonisi olmaktan çıkarak bağımsızlığını elde etmiştir. Burma'yı (Myanmar) sırasıyla Endonezya (1949) ve Vietnam (1954) takip etmiştir. Öte yandan Filipinler ve Malaya [11] bağımsızlık

[11] Malay Federasyonu devleti, Singapur, Malezya, Kuzey Borneo ve Saravak adlı bölgeyi içermekteydi. İngiliz Devletler Topluluğundan bağımsızlık 1957 yılında almıştır.

konusunda anlaşma yoluyla (Filipinler 1946 ve Malaya 1957 yılında) bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Steinberg, 1964: 1). Singapur ise Malay Federasyonu çatısından 1965 yılında ayrılmıştır (Ghim ve Chew, 2013: 65). Bruney ise 1984 yılında bağımsızlığını ilan edebilmiştir (Stockwell, 1992: 361-380). Bölge devletlerinden sadece Tayland, bağımsız yapısını hem Avrupa kolonilerine hem Japon istilasına karşı koruyabilmiş, hiçbir devletin yönetimi altına girmeden egemenliğini korumuştur. (Menon ve Lee, 2019: 37).

Bağımsızlık sonrası süreçte Güneydoğu Asya devletleri hem ulus inşası hem de savaş sonrası tekrar yapılanma sürecine girmiştir (Turnbull, 1992: 589-592). Bu süreçte, devletler hem dışardan gelen komünist ayaklanmalar (Hindi Çini, Malezya, Filipinler ve Endonezya) gibi ideolojik gerilimlerle hem de kendi aralarındaki sınır anlaşmazlıkları (Filipinler- Malezya arasında Sabah (Borneo) sorunu, Kamboçya'nın Vietnam'ın bir parçasını istemesi, Tayland'ın kuzey batısını istemesi, Malezya ve Endonezya'nın 1960 yılında birbirine cephe alması) gibi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır (Zakaria, 1986: 204). Bununla beraber bölge devletlerinin sınırları belirlenirken Malezya ve Endonezya arasında, Malezya ve Singapur arasında ve Malezya ile Filipinler arasında bölgesel ve politik anlaşmazlıkların ve çatışmaların ortaya çıkması ise sınır anlaşmazlıklarının devletler arası ilişkilerde ana referans noktası olduğunu göstermektedir. Öte yandan bölgede Çin, Sovyetler Birliği ve ABD gibi büyük devletlerin etkisinin olması, Güneydoğu Asya devletleri için bir birlik oluşumunu zora sokmuştur (Turnbull,1992: 589-592). Ancak bölgede barışçıl var olma normunu desteleyen Endonezya, Malezya ve Singapur ile olan anlaşmazlığından vazgeçmiş, Filipinler ise Kuzey Borneo adındaki bölgenin Malezya'ya Sabah eyaleti olarak katılmasına karşı çıkmıştır (Chua ve Lim, 2017: 9).

Bölgede kolonileştirilmeyen tek devlet olarak Tayvan, kolonileşme sonrasında daha ılımlı bir dönüşüm yaşayan Malezya, Singapur ve Filipinler ile bağımsızlığını daha otoriter hükümetlerle elde edebilen Burma (Myanmar), Vietnam ve Endonezya koloni sonrası dönemde zor bir dönüşüm süreci yaşamıştır (Hack, 2012: 137-141). 1955-1975 yılları arasında bölge tam anlamıyla çekişmelere sahne olmuştur. Bölgede Vietnam, Kamboçya ve Laos Soğuk Savaş'ın canlı sahnesi haline gelmiştir (Hack, 2012: 148). Adı geçen devletlerde komünist ayaklanmalar ve onlara karşı koyan gruplar, Sovyetler Birliği ve ABD tarafından hem askeri hem de finansal açıdan desteklediği için şiddetli çatışmalar yaşanmıştır (Friedberg, 1993/94: 5 -12). Söz konusu çatışmalar, bölge devletlerini ya taraflardan birini seçmeye ya da

ikilemde kalmaya itmiştir. 1968 yılında Vietnam'daki ABD etkisi (asker sayısı ve ekonomik gücü) ele alındığında bölgedeki koloni etkisini değiştirebilecek, bağlantısızlık hareketini tersine çevirebilecek, bölge içi işbirliğini ele alabilecek seviyede nüfuz edebilme potansiyeli, bölge devletlerinin gücünün üstündeydi (Goh, 2007-2008: 5). Bölgede işbirliği oluşturulması yeni bağımsızlık kazanan devletler için oldukça zor bir ihtimal olarak değerlendirilmekteydi (Turnbull, 1992: 589).

2.2. BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME

Bölgeselleşme çalışmaları 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış olup 20. yüzyıl koloni sonrası dönemde bölgesel parametrelerin ve çok taraflı ilişkilerin kurulmasını sağlayan uluslararası kurumların ortaya çıkmasıyla çalışılmaya başlanmıştır (Fawcett, 2012: 8). Bölgeselleşme örnekleri küresel anlamda bütün coğrafi alanlarda görülebilmektedir. Güneydoğu Asya'da ise Soğuk Savaş sürecinde ortaya çıkmıştır. (Weber, 2009: 4). Bölgeselleşme kavramının anlaşılabilmesi için kavramsal olarak bölge kelimesinin politik anlamının açıklanması bu çalışmanın gidişatını aydınlatacaktır.

Belli bir alanda diğer komşu ülkelerden farklılık olarak ayrıştırılan alana bölge ismi verilmektedir. Temsil eylemi bilişsel bir süreç olduğu için farklılıklarını geçerli kılmak amacıyla bütün bölgeler varlıklarını kavramsal seviyede inşa etmektedir (Shulz, Söderbaum, Ojendal, 2001). Doğal bölge, organik bir şekilde oluşmaz inşa edilmiş yapay yapılar olarak görülmektedirler (Granö, 1977).[12] Farklılaşma süreci içinde olunan zamana göre de oluşabilmektedir. Bu noktada bölgeler sadece yer ile ilgili kavramlar değil aynı zamanda zaman unsurunun da olduğu uzamsal çerçeve olarak ele alınabilir. Belli bir alanda belli zaman diliminde o alanı diğer komşularından ayırt eden unsurların oluşmasıyla söz konusu bölgenin farklılaşması bölgeselleşme olarak tanımlanabilmektedir (Boas, Marchand ve Shaw, 2003: 201). Bu alan içerisinde var olan grup ve dışındaki arasında alakalı ve alakasız olması çizgisinde güç hiyerarşisi yaratılmakta ve alakalı olan daha üst pozisyona çekilmektedir. İnşacı açıdan bakıldığında bölgeselciliğin ana unsurları olan maddeciliği ve normatif doğası İnşacı yaklaşımla uyumludur (Perkmann, Sum, 2001: 12). Bölgeselcilikte maddi unsurlar ayrıştırmayı sağlarken değerler sistemi de

[12] Doğal bölge Fransız devrimi sonrasında ortaya çıkan coğrafi tanımlamadır. Gabriel GRANÖ, *Pure Geography*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1997

düşünsel bir çerçeve çizerek ayrıştırmayı derinleştirmektedir. Örneğin, bölge insanının dini bağlantıları onları gruplaştırarak maddi ve düşünsel olarak diğer gruplardan ayrışmasına neden olmaktadır. Söz konusu bölgeyi dünyadaki diğer yerlerden ayrı bir konumuna yükseltme bölgeselleştirme olarak tanımlanırken bölgeselleştirme aynı zaman da politik ayrışmayı da içermektedir. Bunu da farklı bir kimlik, değerler söylemleri sınırlar belirterek bilişsel anlamda grubu farklılaştırır. Bilişsel olarak farklılaşan bölge, bilişsel sınırları çizilerek bölgesel bir kimliğe kavuşur. Sınırlar içindeki değerler ve çoğunluk tarafından temsil edildikçe kimlik yerleşmeye başlar. Bölgesel kimliğin grup içi üyeler tarafından kabul görmesi grup dışındaki tarafından tanınmasıyla da ilintilidir. Grup dışındaki tarafından tanımlanınca grup içi üyeler kimlikle bölgesel bilinci daha güçlendirerek yeniden bölgenin tanımını yapar. İnşacı anlayıştaki gibi kimliğin tanımındaki sürekli değişim bölgesel kimlikte de geçerlidir. Bölgenin ayırt edici özellikleri değişime girmektedir (Ghica, 2013: 739).

2.2.1 BÖLGESELLEŞMEYE YÖNELİK SINAMALAR

Güneydoğu Asya bölgesindeki devletlerin bir araya gelmelerinin önündeki en temel maniler devletler arasındaki hem tarihî hem sosyolojik hem de siyasi farklılıklardır. Farklılıkların başında ise bölge devletlerinin halklarının farklı etnik ve dini yapılara ait olması gelmekteydi. Kısaca ifade etmek gerekirse sosyolojik anlamda Budizm, İslam, Hristiyanlık ve Hinduizm öne çıkan inançlardır. Bununla birlikte her devlet kendi bünyesinde birden fazla dine inan farklı grupları da barındırmaktadır. Endonezya'da büyük çoğunluk Müslümanlardan oluşmaktadır (Formichi, 2012). Malezya'da ise, Malay Sultanlıkları ve Malaka Boğazı'ndan, bugünkü Malay yarımadası ve Güney Çin denizi boyunca uzanan Sabah ve Sarawak eyaletlerinde Malay Müslümanları yoğunlukta olmasına rağmen ekonomik faaliyetler Müslüman olmayan Çin kökenli azınlığın denetimi altındadır. Tayland nüfusunun çoğunluğu Budizm'e inanırken güney kesimlerinde Müslüman gruplar yer almaktadır. Takımadalardan oluşan Filipinler'de ise halk Hristiyanlardan oluşmaktadır (Turnbull, 1992: 586-592). Singapur'da diğer ülkelerin aksine etnik ve dini gruplar arasında diğer ülkeleri aksine eşitlik söz konusu olduğu söylenebilir. Filipinler, Singapur ve Tayland ciddi oranda Müslüman nüfusa ev sahipliği yapmakta, bu nüfusun çoğunluğu sınır boylarında ikamet etmektedir (Liow, 2005). Bölgede gözlemlenen bir diğer önemli farklılık ise bu ülkelerin farklı Avrupalı

devletler tarafından koloni haline getirilmesi nedeniyle farklı devlet sistemlerinin uygulanmış olmasıdır. Başka bir ifadeyle bölge halklarının kolay yönetilebilmesi amacıyla koloni yönetimlerinin iç işlerindeki kurumsallaşmanın birbirinden farklı tasarlanmış olması, ülkeler arasında göz ardı edilemeyecek düzeyde bir ayrım olarak öne çıkmaktadır. Buna ek olarak yönetilen halkın da yeterli eğitime sahip olmaması bölgede sosyo-kültürel ayrışmanın daha da derinleşmesi ile sonuçlanmıştır (Severino, 2008: 7).

Koloni yönetimlerinin miras bıraktığı bu farklılaşma ve ötekileştirme sonrasında bağımsızlığını ilan eden devletlerin ilk hamlesinin bölgesel istikrarı kurmaya yönelik adımlar olduğu gözlemlenmiştir. Bu yönde çeşitli anlaşmalar yaparak ve ittifaklar oluşturarak bölgede güvenlik endişelerini azaltmaya çalışmışlardır. Bu çalışmaların başında, Malezya ve Singapur'un, Avustralya, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'ın içinde bulunduğu Beş Savunma Gücü İttifakı'nda yer alması gelmektedir (Storey, Emmers ve Singh, 2011). Öte yandan Filipinler, Amerika Birleşik Devletleri ile ittifak oluşturmuştur (Feeney, 1984: 63). Aynı şekilde, Tayland da ABD ile herhangi bir tehdide karşı bir savunma amaçlı ittifak kurmayı tercih etmiştir (Fineman, 1997). Ancak diğerlerinden farklı olarak Endonezya'nın tarafsız ve bağlantısız kalmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir[13].

Bölgede her ne kadar ittifak ve anlaşmalar ile istikrar sağlanmaya çalışılsa da kuzeyde Rusya ve Çin'in varlığı, güneyde ise ABD varlığı bölgedeki istikrarın kolaylıkla elde edilemediğini göstermektedir. Nitekim Rusya ve ABD'nin önderliğinde dünya siyasetinde farklı bölgelerde gerilim ve çatışmalara neden olan Soğuk Savaş'ın bölgede de somut bir şekilde belirmesi, bölgenin güvenlik anlamında kırılganlığını ve zayıflığını ortaya koymaktadır (Severino, 2008: 4).

2.2.2.BÖLGESELLEŞME ÇALIŞMALARI

Soğuk Savaş'ın bölge devletleri arası ilişkilerde belirleyici bir faktör olarak belirmesi, bölgesel işbirliğinin ne hemen oluşmasına ne de tam olarak sağlanmasına izin vermiştir (Cook, 2014: 39). Dahası bölge devletlerinin birbirinden çok farklı olması; başka bir ifadeyle tarihsel arka plan, dil, kültür, etnik açıdan belirgin farklılıklar yaşaması ve eski rakip olmaları, bölgesel anlamda bir araya gelmenin

[13] Sukorna yönetiminden ayaklanmalar yoluyla Sukarno rejimine geçiş yapan Endonezya yeni söz konusu dönemde büyük güçlere şüpheci yaklaşmaktadır.

önünde engel teşkil etmiştir (Hagiwara, 1973: 443). Bu nedenle bölgesel işbirlikleri için ön çalışmalar istenilen seviyeye ulaşamamıştır (Chua ve Lim, 2017: 1). Bu doğrultuda oluşturulan Güneydoğu AsyaÜlkeleri Anlaşması Örgütü (SEATO) 1954 yılında ABD, Fransa, Büyük Britanya, Yeni Zelanda, Avustralya, Filipinler, Tayland ve Pakistan tarafından Çin'den gelen komünizm tehdidine karşı ABD öncülüğünde oluşturulmuştur. 1955-77 yılları arasında ABD'nin bölgedeki askeri varlığı olarak değerlendirilmesinden kaynaklı sadece Filipinler ve Tayland üzerinde etkili olurken, Vietnam savaşındaki ABD'nin konumu nedeniyle kuruluş, bölge ülkelerinden destek alma konusunda başarıya ulaşamamıştır (Alagappa, 1989b: 541-542). Örgüt, kuruluş amacı anlamında bölge devletlerinin iç motivasyonundan değil de dış bir motivasyondan kaynaklandığı için diğer devletler tarafından bu örgüte şüpheyle yaklaşılmıştır.

Bölgesel çerçevede iç motivasyon ile kurulan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'ne (ASEAN) öncül kabul edilebilecek iki örgüt mevcuttur; bunlar sırasıyla MALPHILINDO[14] ve Güneydoğu Asya Birliği'dir (ASA) (Chua ve Lim, 2017: 1). ASEAN ile daha bağlantılı neredeyse temeli sayılabilecek ASA, Malay Başbakan Tunku Abdul Rahman tarafından 1961 yılında oluşturulmuştur (Chua ve Lim, 2017: 1). Birlik, bölgede ekonomi ve kültür alanında işbirliğini güçlendirmeyi ve dış müdahale ile komünist ayaklanmalara karşı bir arada durmayı amaçlamıştır. Ancak birliğin komünizm karşıtı duruşuna rağmen üyeleri Malezya, Filipinler ve Tayland ile sınırlı kalarak, tarafsız kalan (bağlantısız) Burma ve Endonezya birliğin dışarısında kalmayı tercih etmiştir (Wah, 1997: 2; Dahl, 1982: 33).

ASA, ASEAN'a dönüştürülebilir bir yapıya sahip olan bir örgüt olarak görülmüştür (Chua ve Lim, 2017: 4). Birlik amaçlarını gerçekleştirmek için birebir danışma ve işbirliği ile uluslararası örgütlerin ve kuruluşların çalışmalarına destek olmayı hedeflemiştir (Tilman, 1969: 508). Ev sahibi ülkelerin Dışişleri Bakanları ve elçilerinden oluşan Daimî Konsey (yürütme organı) tarafından deniz aşırı projeler ve gündemdeki konularla ilgili görüş alışverişi sağlamıştır. Toplantı ve konferanslar üye ülkelerin başkentlerinde dönüşümlü ve düzenli yapılmıştır (Pollard, 1970: 250). Ancak ASA, Filipinler ve Malezya arasındaki Sabah eyaleti ile ilgili sınır anlaşmazlığını giderme konusunda arzu edilen başarıyı gösterememiştir (Chua ve Lim, 2017: 11). Her iki taraf arasında görüşmeler devam etmesine rağmen ASA

[14] Malezya, Filipinler ve Endonezya'nın baş harfleri alınarak oluşturulmuştur.

sorunun çözümünde yetersiz kalmıştır (Pollard, 1970: 251). Birliğin varlığını sürdürememesinin nedenlerinden birisi de bölgedeki bazı devletlerin (Burma ve Endonezya) yukarıda da ifade edildiği üzere diğer devletlerce tehdit olarak algılanan hususlarda apolitik tutum sergilemeleridir. Bununla birlikte ASEAN'ın kuruluşu için iletişim kanalları ve örgüt yapısıyla ön hazırlık niteliğini haiz olduğu söylenebilir.

ASEAN için ön hazırlık olarak görülen bir diğer kuruluş ise 1963 yılında ASA'ya göre daha gevşek bir yapıda oluşturulmuş olan MALPHILINDO'dur (Wah, 1997: 1). ASA'dan farklı olarak bu kuruluş, bölgede yabancı üstlerden tamamen temizlenme politikasını önceleyen Endonezya'nın üyeliği ile bölgede barışçıl[15] bir bağlantısızlık politikasına yönelik hedefleri olan bir kuruluş olarak tasvir edilebilir. (Chua ve Lim, 2017: 9).

2.2.3.BÖLGESEL BİR ÖRGÜT OLARAK GÜNEYDOĞU ASYAÜLKELERİ BİRLİĞİ (ASEAN)

Güneydoğu Asya bölgesi, Soğuk Savaş dönemiyle beraber birden fazla etkene bağlı olarak istikrarsız bir süreçten geçmiştir. Endonezya, Filipinler ve Malezya arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi (Sukma, 2014: 4), Vietnam Savaşı'nın şiddetli bir hal alması ve dolayısıyla bölgede komünist Çin ve Sovyet etkisi yanında ABD üslerinin varlığı güvenlik endişelerini zirveye taşımıştır (Wah: 1997: 4). Vietnam Savaşı bölgede komünistler ve komünist olmayanlar arasındaki çatışmaya ev sahipliği yaparken bölgenin kırılgan yapısını açığa çıkarmış ve istikrarın kolaylıkla yok olabileceğini göstermiştir. Böyle bir ortamda dış müdahalelere karşı bir araya gelme çalışmaları, başarısız denemelere rağmen devam etmekteydi. Bu yönde son deneme ise Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) olarak meydana gelmiştir.

1967 yılında Endonezya'da hükümetin değişmesi sonrası, Endonezya ve Malezya arasındaki cepheleşmenin son bulması bölgede yeni birlik kurulması için gereken şartları kısmen yerine getirmiştir. Endonezya Dışişleri Bakanı Adam Malik ve Tayland Dışişleri Bakanı Thanat Khoman Malezya'yı ikna ederek ASA'nın isminin değiştirilmesi ile daha geniş yapıdaki Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (ASEAN) kurulması yönünde ilk adımları atmıştır. Ardından Endonezya Dışişleri ve

[15] Endonezya'da Suharto'nun iktidara gelmesi ile Sukarno yönetiminin *konfrontasi (meydan okuma)* politikası sonlanarak daha barışçıl bir politikaya geçilmiştir

Siyasi İşler Bakanı Adam Malik, Malezya Başbakan Yardımcısı Tun Abdulrazak, Filipinler Cumhuriyeti Dışişleri Sekreteri Narciso Ramos, Singapur Dışişleri Bakanı S. Rajaratnam ve Tayland Dışişleri Bakanı Thanat Khoman, Bangkok'ta (Tayland'ın başkenti) 8 Ağustos 1967 tarihinde ASEAN'ı kurmuştur (Pollard, 1970; Temiz, 2019; Khoman, 1988). ASEAN'ın kurucu anlaşması Bangkok Deklarasyonu kurucu devletler tarafından imzalanmıştır. Deklarasyon, Güneydoğu Asya'da her alanda işbirliğini öncelemekte ve her üye devletin bağımsızlığına saygıyı ön şart olarak sunmaktadır (Pollard, 1970: 245). Bu deklerasyonu onaylayan bölge devletleri, Birliğin çatısı altında finansal büyüme, bölgesel barış ve istikrar, ekonomi, kültür, sosyal hayat, bilim, teknik altyapı işleri, eğitim ve araştırma alanlarında karşılıklı yardımlaşma, tarım, ticaret, ulaşım ve iletişim ile ilgili alanlarda işbirliği gibi konularda mutabık olduklarını duyurmuştur. (Severino, 2008: 2). Deklarasyon, "dış" müdahaleyi tanımlayarak kolektif eylem kapasitesini arttırmakta ve örgütün normlara dayalı davranış şeklini belirlemiştir (Koga, 2014; 4). Deklarasyon uluslararası müdahale ve gerginliğin zirvede olduğu ve bölgede çatışmaların tırmandığı dönemde ele alınmıştır. Söz konusu deklarasyon bölgeyi tarafsız ve karşılıklı anlayış ile bütünleştiren bir apolitik alan olarak kimliklendirmeyi amaçlamaktadır.

Bangkok Deklarasyonu'na göre ASEAN'ın hedeflerine götürebilecek örgüt düzenlemelerinin başında Dışişleri Bakanlığı seviyesindeki yıllık toplantılar gelmekte ve bu toplantılar üye ülkeler arasında rotasyona tabi olup ASEAN Bakanlar Toplantısı olarak adlandırılmaktadır (Severino, 2008: 2).

Kısacası ASEAN, ASA'dan sonra bölgede hükümetler arası bir organizasyon olarak ortaya çıkmıştır (Temiz, 2019: 1321). Bangkok Deklarasyonu bölgeselciliğin temellerinin atıldığını göstermektedir. Var olan bölgesel sınırların güçlendirilmesi, dayanışma ve işbirliği, eşitlik ve barış, refah ve kalkınma için ortaklık vurgusu yaparken yabancı müdahalesine karşı olması ve yabancı üslerin kullanımına karşı ifadeler bölge devletlerinin bağımsızlıklarını önceliklediklerini göstermektedir (Wah, 1997, 1). ASEAN'ın kuruluşu ve bölgede imkanlar dahilinde etkin olma çabaları, bölgedeki karmaşa ve sorunlarla başa çıkma konusunda başarılı olduğunu göstermektedir (Gungwu, 2005: 268).

Bölgesel bir örgüt olarak ele alındığında, ASEAN hedeflerini sınırlı tutmamış, bütün bölge sakinlerini dahil eden geniş katılımlı hedefler belirlemiştir (Severino, 2008: 3). Nitekim Burma (Myanmar) ve Kamboçya'nın asıl üye olmaya davet edilmesi bölgede kapsayıcı bir kuruluş olma yolundaki hedeflerini kanıtlar

niteliktedir (Severino, 2008: 3). Diğer taraftan, ASEAN'ın bölgesel bir kuruluş olarak tanımlanmasının nedeni ise kuruluş metni olan Bangkok Deklarasyonu'nda üyelik şartının bölge ülkeleri ile sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. ASEAN'ın bölgesel bir örgüt olarak ele alınmasının diğer bir nedeni ise kuruluş sürecinde batı etkisinden uzak olması ve kendi meselelerini kendi içerisinde çözme çabasıdır (Chua ve Lim, 2017: 6). Tarafsız bölgesel bir kuruluş olabilmesi için Batı ile arasına mesafe koyması, birliğin inanılırlığını ve sürdürülebilirliğini desteklemektedir (Chua ve Lim, 2017: 6). ASEAN'ın üyesi olan devletler ikili anlaşmazlıklar ve çatışmalardan vazgeçerek, ASEAN örgüt çatısı altında olumlu ilişkiler kurmayı tercih etmiştir. Böylece birlik, bölge içi çatışmaları engelleyerek bölgesel anlamda istikrarı sağlayıp işbirliğini kolaylaştırarak bölge halklarının her türlü kalkınmasına destek vermektedir (Severino, 2008: 9). Bu da üye devletlerin birliğe üye olma nedeninin temelinde yalnızca güvenlik endişesi değil aynı zamanda ortak çıkarların da olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kuruluşundan Bali Zirvesine kadar olan süreçte ASEAN, kurucu üyeleri bölgede tam bir bütünlüğü tasavvur etmektedir. Bu açıdan bölgede Vietnam Savaşının ve Soğuk Savaş'ın etkileri azalmaya başlarken, Hindi Çini anlaşmazlığının sona ermesi sonucu bütünleşen Vietnam ve Birleşmiş Laos ile ASEAN hedeflerine ulaşabilmiştir. Buna karşılık 1979 yılında Vietnam'ın Kamboçya'yı işgal etmesinin bu süreci baltaladığını da belirtmek gerekir. Her ne kadar bu eylemin ana sebebi Kimmer Ruj rejimini yıkmak olsa dahi ASEAN iç işlerine müdahale olarak gördüğü bu işgale tepki göstermiş, bölgede Vietnam yayılmacılığına ve oluşabilecek Sovyet etkisine dair korkuların ortaya çıktığını gözler önüne sermiştir (Severino, 2008: 7). Birliğin görece iç işlerini müdahale etmeme konusunda kararlı duruşu bölgedeki saygınlığını da artırmıştır. 1984 yılında Bruney Darussalam'ın ASEAN'a katılma kararını ASEAN değerlerine uyumlu olma isteği dolayısıyla olumlu karşılanmıştır. 1989 yılında Vietnam Kamboçya'dan çekilerek 1991 Paris anlaşması sonucunda Kamboçya'da seçilmiş bir hükümet kurulması (1993) Myanmar (Burma), Vietnam, Kamboçya ve Laos için üyelik yolunu açmıştır (Severino, 2008: 9). Katılım için tek şart ASEAN amaç, hedef ve ilkelerine bağlı olmak olarak kabul edilmiştir. Gözlemci Statüsü sonucu 1995 yılında Vietnam, 1997 yılında Laos ve Kamboçya üyelik elde etmiştir. Kamboçya katılımıyla ASEAN üyelik anlamında bölgesel bütünleşmesini tamamlamış ve bölge kara ve deniz suları ile kurucu anlaşmasındaki adı geçen bölgesel sınırlarına ulaşmıştır.

2.2.4. BÖLGESEL ENTEGRASYON ADIMLARI

Bölgesel anlamda entegrasyon Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği örneğinde iki şekilde tezahür etmiştir. İlk adım olarak coğrafi genişleme sağlanmış ardından derinleşmeye yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Genişleme anlamında bugünkü sınırları ile doğal limitlerine ulaştığı yorumu yapılabilir. Fakat derinleşme alanında önünde atabileceği adımlar olduğu düşünülmektedir. Bu kısımda öncelikle genişlemeye yönelik atılan adımlara yer verilecek ardından derinleşme ile ilgili gelişmeler ele alınacaktır.

2.2.4.1. Konfor Bölgesi Yaratmak

ASEAN üye ülkeleri, bağımsızlıklarını yeni elde etmiş ulus devletleri olarak istikrarın sürdürülebilirliğinin hem iç hem de dış etmenler dolayısıyla kırılgan halde olması ulus üstü bir yapıya görev devri konusunda çekingen davranmasını açıklamaktadır. Ayrıca Güneydoğu Asya bölgesinin üç asır boyunca koloni yönetimi altında kalması egemenlik konusunda endişelerini haklı kılmaktadır. Bu nedenle kurulan devletler arası örgütün bölge devletlerini hassasiyetine uygun değerler geliştirmesi ve yapısal dönüşümü adım adım uygulaması daha başarılı bir örgüt olmasına yardımcı olmaktadır.

2.2.4.2.Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Anlaşması (ZOPFAN) (1971)

ASEAN bölgesel uzlaşmayı sağlamak için öncelikle iç işlerinde istikrara vurgu yapmaktadır. Bölgesel düzeni oluşturmaya çalışırken bölge devletlerinin kendi ulus inşası için daha fazla kaynak hibe etmesine ve kendi iç yapısına daha çok odaklanmasına da yol açtığı söylenebilir. Üye devletlerden herhangi birinin iç işlerinden kaynaklı ortaya çıkan sorunların diğer ülkelerle ilişkilerini etkilemesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Endonezya'nın iç istikrarsızlığından kaynaklanan Malezya-Singapur ile olan çatışmasıyla yüzleşmesi bunun somut örneğini oluşturmaktadır (Sukma, 2014: 5). Bu noktada bölgesel işbirliği, bazı üyeler için ulus egemenliğinin pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır. Kurucu anlaşmada yer alan

ulusal kimliklerin korunması bu ifadeyi kanıtlar niteliktedir (ASEAN Sekreterliği, 1967).

ASEAN kuruluş yıllarında yavaş bir ivme göstermiş, Soğuk Savaş döneminin sonuna doğru bölgesel güveni artırarak anlaşmalar, deklarasyonlar ve düzenlemeler dizisiyle çalışmaları yürütmüş ve üyeler arası işbirliğini hızlı bir şekilde arttırmıştır. Bölgesel kalkınma adına politikalar oluşturulmasını ve projelerin uygulanması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını öncelemiştir. Bu düzenlemelerin başında Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Anlaşması ZOFPAN (1971), Dostluk ve İşbirliği (TAC) ile Bali Anlaşması I olarak bilinen ASEAN Anlaşması gelmektedir (Koga, 2014: 2). Birliğin bağlantısızlık, tarafsızlık ve sivilleştirilmiş (silahsızlandırılmış) doğası bu anlaşma ile teyit edilirken birliğin politik bir yapıya dönüşümünü gerçekleştirmiştir (Koga, 2014: 3). ZOFPAN bir eylem planı olmaktan ziyade bir ilkeler beyanı olarak değerlendirilmektedir (ASEAN Sekreterliği, 1967).

2.2.4.3.Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (TAC)(1976)

Bu anlaşma ile bölgesel işbirliğini arttırma niyeti resmi olarak tanımlanmakta ve 1976 Bali Zirvesi sonrasında somut bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır (ASEAN Sekreterliği, 1976b). Bu anlaşma vesilesiyle bölgenin dışında yer alan devletler de Birliğe dostluk ve işbirliği vasıtasıyla dahil olabilmektedir. Anlaşma ASEAN'ın sorunlarının barışçıl çözümü söylemini gündeme taşıyarak ekonomik ve kalkınma alanlarında açılımını da ortaya koymaktadır (Koga, 2018; 51). 1973 yılında yaşanan petrol krizi ile petrol fiyatlarındaki artış bölgede Bruney ve Endonezya gibi petrol üreten devletleri avantajlı hale getirmiştir. Vietnam Savaşı'nın sona ermesi ise bölgesel işbirliği ve kalkınma önerilerinin gerçekleştirilmesi için fırsat olarak belirmiştir (Chee ve Haq, 207: 480-81). Üye ülkelerin işbirliği konusunda daha istekli davranması örgütün iç yapısının da gelişmesine yol açmaktadır.

Anlaşma, Birliğin yapısında kurumsal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Böylelikle ilk kez devlet liderleri seviyesinde toplantı yapılmış, bu düzeyde toplantılar düzenli hale getirilmiş ve Daimî Sekreterlik kurulmuştur (ASEAN Sekreterliği, 1976). Bölgesel çapta ekonomik ve kültürel işbirliğine yönelik projeler dizisi geliştirilmiştir. Tarafsızlık anlaşması çerçevesinde sorunların barışçıl çözümü ilkesine bağlılık gösterilmesi şartı kabul edilmiştir (ASEAN Sekreterliği,

1976). Dostluk ve İşbirliği Anlaşması bu apolitik alan içerisinde ASEAN'ın altı ilkesini yasal bağlayıcı hale getirerek Güneydoğu Asya'da sosyal normları yerleştirmiştir (Koga, 2014; 5).[16] Bu ilkelerden kısaca bahsetmek gerekirse eğer, birincisi: tüm ulusların bağımsızlık, egemenlik, eşitlik, toprak bütünlüğü ve ulusal kimliğine karşılıklı saygı, ikinci ilke: her devletin dış müdahale, hükümeti devirme ve tehditten korunarak ulusal varlığını sürdürme hakkı, üçüncü ilke: bir ülkenin diğerinin içişlerine karışmaması, dördüncü ilke: farklılık ve anlaşmazlıkların barışçıl zeminde çözülmesi, beşinci ilke: tehdit veya güç kullanımından vazgeçme, altıncı ilke ise üye devletler arasında etkin işbirliğinin sağlanmasıdır. Söz konusu ilkeler ASEAN için normatif bir çerçeve çizmektedir.

2.2.4.5.Normatif Çerçeve: ASEAN Yolu

ASEAN yolu, Asya değerlerini ön plana çıkararak bölgesel ölçekte siyasileşmeye yönelimi göstermektedir (Ataç, 2018: 73). Yine bu kavram, ASEAN'ın yürütme mekanizmasının esnek ve pragmatik olarak tasvir edilmesini sağlamaktadır. Kuruluşundan itibaren ilk 8 yıllık sürede ASEAN iletişim ve düzenli görüş alışverişi ile güven inşasında bulunmuştur (Chua ve Lim, 2017: 8). Kuruluş yıllarında karşılaştığı güvenlik sorunları[17] birlik için önemli sınamalar olarak kaydedilmekte ve bu sınamaların üstesinden gelerek varlığını devam ettirebilmiş olması başarılı olarak addedilmesine olanak tanımaktadır. ASEAN'ı başarılı kılan özelliği oybirliği ile anlaşmaya varabilmesidir (Chua ve Lim, 2017: 8). Nitekim araştırmacı Frost da ASEAN'ın güven yaratarak ve iletişimi önceleyerek üye devletler arasında gerilimi ve anlaşmazlıkları azaltmayı başardığına değinmektedir. Bununla birlikte katı kurallar ile yürütülen bir örgüt olmak yerine ASEAN, yaşanan anlaşmazlıkları örgüt gündemine getirmeksizin varlığını sürdürmeyi başarmaktadır (Frost, 2020). İlk otuz yıl içerisinde örgüt, çok taraflı bir topluluk olmak yerine daha az resmi kural temelli bir kurumsal yapı olarak ayakta kalmaya çalışmıştır (Chalk, 2015: 9). Örgütün karar alma sürecinde bir niyet ya da iddia şeklinde ortaya atılan

[16] ASEAN 1976 yılında ilk zirvesini gerçekleştirerek bölgesel işbirliğini sağlamlaştırmak için gerekli normlarını üye devletlere sunmuştur. Daha sonra bu normlar ASEAN yolu olarak zirvede Endonezya'dan Suharto, Malezya'dan Huseyin Onn, Filipinler'den Ferdinand Marcos, Singapur'dan Lee Kuan Yew, Tayland'dan Kukrit Pramoj gibi üye devlet temsilcileri tarafından kabul edilmiştir. Zirve, kuruluşun kurumsal gelişimi için de önemli bir yapısal değişikliği ortaya koymaktadır. Temel olarak Genel Sekreterlik yapısının temelleri bu zirvede atılarak ekonomik işbirliği için bakanlar forumu düzenlenmiştir (Severino, 2008: 5)

[17] Komunist rejim yanlısı ayaklanmalar, iç savaşlar ve ayrılıkçı hareketler kuruluş yıllarında üye ülkelerin bağımsız statüsünü tehlikeye atmaktadır.

fikirler, ortak paydada buluşmak suretiyle karara dönüşmektedir. İstişareye dayalı bu karar alma şekli araştırmacı Acharya tarafından konuşma kulübü benzetmesi ile nitelendirilmiştir (Acharya, 2013: 20).

ASEAN'ın kuruluş yıllarına ilişkin bir diğer eleştiri ise üye devletler arası ilişkilerin zayıf bağlarla tesis edilmiş olması ilişkilerin gayri resmi olarak görülmesidir. Bunun nedeni ise bölgede ulus inşa dönemi ile bu sürecin üst üste gelmiş olması ve bu dönem içerisinde devletlerin egemen statülerini koruma ihtiyacının ön plana çıkmış olmasıdır (Chalk, 2015: 10) Böyle bir süreçte ASEAN'ın üye devletlerin iç işlerine karışmama normunu benimsemesi bölgede güvenirliliğini arttırmasına olanak tanımıştır. Aslında bu normun birlik için bir seçenekten değil bir zorunluluktan doğmuş olduğunu da hatırlatmak gerekir. Daha evvel bahsedildiği üzere bölge devletleri arasındaki ilişkiler sürekli gergin seyretmiş ve bu da birliğin devamlılığı için üyelerinin iç işlerine karışmamayı ön şart kabul etmesine neden olmuştur. (Chalk, 2015: 9) Bu doğrultuda ASEAN üye devletler arasındaki farklılıklar yerine benzerliklere odaklanmaktadır. İkili anlaşmazlıklar bir yana bırakılarak işbirliği alanları belirlenip bu alanların genişletilmesine öncelik verildiği gözlemlenmektedir. Karar alma mekanizmasında ise emredici hükümler yerine oy birliği ile alınan kararlar vasıtasıyla ikili anlaşmazlıkların çözümü öngörülmüştür (Sukma, 2014: 3-5). Bütün ASEAN üyelerini bağlayan oybirliğine dayalı karar alma mekanizması kalıplaşarak güçlenmiştir. Ana hedeflerden biri olan ekonomik işbirliği ve yabancı yatırımlar için ılımlı ve istikrarlı bir Güneydoğu Asya bölgesi imajı çizerek bölgesel başarısını arttırmaktadır.

Örgütün kurumsal yapısı 1990 yılına kadar varlığını değiştirmeden sürdürmeyi başarmıştır. Bunun altında yatan sebep ise ASEAN üye devletlerinin ulus üstü bir yapıya devredecek kadar henüz güçlü ulusal kimlikler geliştirememiş olmasıdır (Sukma, 2014: 8). 1990 yılına kadar gevşek yapıda hükümetler arası işbirliği ile bölge altı bir örgüt niteliğinde ASEAN kurumsallaşma sürecini sekteye uğramadan devam ettirebilmiştir. (Sukma, 2014: 8)

Tablo 2.1: ASEAN Kurumsallaşmasının Aşamaları

Yıl	Gelişme	Amaç
1967	Bakanlar Düzeyinde Toplantı	Üyeler arası işbirliğini koordine etme ve politikaların oluşturma konusunda ana organ olarak hareket etme
1976	Genel Sekreter ile ASEAN Sekreterliği'nin oluşturulması	En üst yürütme organı olarak hareket etme(uygulamada istenilen aşamaya ulaşamadı)
1976	ASEAN Ekonomi Bakanları Düzeyinde Toplantının kurumsallaşması	Ekonomik ilişkileri koordine etme
1976	Diğer ASEAN toplantılarının kurumsallaşması	Eğitim, Sağlık, Bilgi, Teknik, Sosyal Refah, Çalışma ve Çevre konularında Koordinasyon
1992	ASEAN Genel Sekreterlik rolünü revizyondan geçirme	ASEAN Sekreterliğinin rolü güçlendirmek
1992	ASEAN Serbest Ticaret Alanın oluşturulmasına yönelik taahhüt	ASEAN içinde ticareti arttırmak

Kaynak: (Chalk, 2015: 10)

ASEAN 1967 -1992 yılları arasında bölgesel örgüt olma yolunda yavaş ve emin adımlar atarak üyelerin etkin işbirliği yapabileceği ortak bir alan yaratmıştır. Bu alan içerisinde etkileşimi artan üyeler hem örgütün kurumsallaşması ile işbirliğini güçlendirmiş hem de örgüt içerisinde daha fazla sorumluluk üstlenerek örgüte pozitif bir yaklaşım sergilemişlerdir.

2.2.4.6. İşbirliği Platformundan Bölgesel Entegrasyona

Bölgeselleşme ya da bölge içi diyalog olarak adlandırılsa da danışma ve işbirliği yoluyla bağlayıcı olmayan gevşek bir süreç yaratmak, Güneydoğu Asya ülkeleri için kaçınılmaz hale gelmişti. Bunun sebebi ise 1997 yılında yaşanan Asya krizinin ASEAN üyeleri arasında değişimi tetiklemesi, Tayland borsasındaki çöküşün diğer devletleri de derinden etkilemiş olmasıdır (Chalk, 2015: 10). Krizin Singapur hariç bütün bölge ülkelerini etkisi altına alması ve ASEAN'ın omurgası olarak görülen Endonezya'da protestolara varan iç karışıklıkların ortaya çıkması nedeniyle bölgenin ekonomik istikrara olan ihtiyacı belirgin hale gelmiştir (Rüland,

2010: 426-30). Öte yandan, 1999 yılında Doğu Timor bölgesinin Endonezya'dan ayrılma talebi üzerine Endonezya'nın askeri müdahalesi ASEAN'ın inanılırlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Bölge içi sorunlara ek olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin de bölgede yarattığı dengesizlik[18] ASEAN için değişimi zorunlu hale getirmiştir (Bowles, 1997: 224). Böyle bir konjonktürde hem hükümetler arası hem de hükümet dışı mekanizma ve kurumların yükselişe geçtiği gözlemlenmiştir (Hernandez, 2007: 9). Bu mekanizmalar, ekonomik, politik ve güvenlik gibi alanlardaki konuları ihtiva etmekteydi. Bu alanlarda sıkı işbirliği ve karşılıklı bağımlılık, bölge içi kurumların kural odaklı desteklenmesi bölgeselleşmenin varlığını ortaya koymuştur. ASEAN bölgesel ve küresel rekabette hayatta kalabilmek adına kurucu metni Bangkok Deklarasyonunda 'Bölgesel İşbirliği' söyleminden 'Bölgesel Entegrasyona' geçiş yapacak düzenlemeleri uygulamaya başlamıştır.

Düzenlemeler öncelikle ekonomik alanda yapılmaya başlanarak üye ülkeler arasında denge yaratılmaya çalışılmıştır. ASEAN'a yeni üyelerin dahil olması üyeler arası refah seviyesi farklılıklarını da arttırmıştır (Frost, 2020). Ekonomik kalkınmadaki büyük farklılıkların çifte standart yarattığının farkında olan ASEAN, yeni üyeler ile eski üyeler arasındaki uçurumu azaltmak adına Hanoi Eylem Planını[19] (1998-2004) uygulamaya koymuştur (Hernandez, 2007; 13). Bunun yanında üye ülkelerle olan 10 farklı pazarı tek pazar haline getirmesi 1997 krizinin tekrar yaşanmasını önlemek ve Çin ile rekabet gücünü arttırmak adına elzem hale gelmiştir (Breslin ve Higgot, 2003: 170-171). Tek bir üretim üssü ve tek pazar yaratarak ASEAN'ın ekonomik alanda bütünleşmeyi hedeflediğini söylemek mümkündür.

Buna karşılık uygulamalar ekonomik alanla sınırlı kalmayıp kurumsal yapıya da yansımıştır. Tayland, ASEAN yapısında değişiklik olarak karar vermede fikir birliği yerine nitelikli çoğunluk oylamasına ve katı iç işlerine karışmama ilkesinden esnek angajmana geçme önerisini sunmuş fakat reddedilmiştir (Sukma, 2014: 4). Sonucunda ise ASEAN gündemine sosyo-ekonomik, çevre ile ilgili konular ve kültürel işler de dahil edilmeye başlamıştır. Bu çerçevede ASEAN bölgesel bir kurumsallaşma içine girdiğini 2020 ASEAN Vizyonu (1997), Bali Anlaşması II (2003) ve ASEAN Şartı (2005-2007) ile göstermiştir. Bali Anlaşması II; ASEAN'ın

[18] Bölge devletlerine kıyasla Çin'in ekonomik ve politik anlamda bölgede güç dengesini bozma kapasitesi yüksektir. Bunun yanında bölge devletleri azınlık oranında Çinli göçmenleri içermesi nedeniyle Çin'i tehdit olarak algılamakadır.

[19] 1997 yılında ASEAN 2.ci gayri-remi zirvesinde ASEAN ekonomik işbirliğini geliştirmek ve ülkelerin makroekonomik ve finans sistemlerini güçlendirmek için ele alınan plandır.

mevcut yapısının politik-güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel topluluk olmak üzere üç sütunlu bir yapıya dönüşmesinin önünü açmıştır (ASEAN, 2020).

2.2.4.7.ASEAN Derinleşmesi

Güneydoğu Asya bölgeselciliği, üye devletlerin iç yapısında ekonomik, politik ve sosyal zorluklara karşı istikrarı korumak için örgüt içinde entegrasyonu derinleştirmeye gitmiştir. Böylelikle üye devletlerin halklarının refah seviyesini arttırarak kendi meşruiyetlerini devam ettirebilecekleri düşünülmüştür. Ancak birlik içerisindeki bütünleşme çalışmaları üye devletlerde egemenlik hakkının bir üst otoriteye (ulus üstü bir yapıya) devri manasına geldiğinden doğal olarak endişeye yol açmıştır. Zira ASEAN üye devletleri, küreselleşme çağında homojenlik ilkesinden yoksun bir yapıya sahip olduğu için ulus devlet yapısını korumakta başarısız olabilme ihtimali yüksektir (Hernandez, 2007: 14). ASEAN'ın Vestfalya düzenine olan bağlılığı, ulus devletlerinin bağımsız egemen statüsünü korumasına yardım etmektedir. Bölgesel bütünleşme için egemen eşitliği, iç işlerine karışmama, çatışmaların barışçıl çözümü, güç kullanmama ASEAN'ın yürütme normları arasında yer almaktadır. ASEAN'ın bölgesel işbirliği olmaktan çıkıp bölgesel bir kuruma dönüştüğünde daha hızlı hareket etmesi beklenmektedir.

Bu doğrultuda birliğin tarihinde bazı mihenk taşları denilebilecek gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin 9. Zirve (2012), ASEAN Yolu normları çerçevesinde bir işbirliğinden entegrasyona geçiş eşiği olarak ele alınabilir. Bu zirveyle örgüt çatışma önleyici pozisyonu yerine çatışmaları çözüme kavuşturan ve çatışma sonrası barışı sağlayabilen bir örgüt şeklini almıştır. Ayrıca sosyo-kültürel topluluk ile üç sütunlu örgüt çatısı altına sivil toplumu da dahil etmesi dolayısıyla ASEAN'ın tepeden inmeci yapısını da değiştirmeye yönelik arzusunu ortaya koymuştur (Sukma 2014: 10). Zirve sırasında Bali Anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma topluluk yapısına dönüşmenin taslağı olarak değerlendirilmektedir. Bali Anlaşması aynı zamanda ASEAN ekonomik topluluğunu yaratmak için Serbest Ticaret Alanının 2020 yılına kadar Tek Pazara dönüşümü planını içermesi açısından bütünleşmenin derinleşmesine yönelik ikinci adım olarak değerlendirilmektedir (Kim, 2011: 409). Anlaşma politik ve ekonomik bütünleşmenin sağlanabilmesi için ilgili alanlarda benzerlik gereksinimini de beraberinde getirmiştir. Ancak derinleşmenin ASEAN bu

kadar geç olmasının nedeni Soğuk Savaş geriliminin yüksek seviyede hissedilmesi ASEAN'ın Ortak Endüstri projelerinin ve Ticari İmtiyaz Anlaşmasının başarısız olmasına neden olmuştur (Hernandez, 2007, 12). Bu açıdan ekonomik işbirliğinin sekteye uğraması bölgesel istikrar ve barışın inşasını da zorlaştırmıştır. Bu noktada küresel sorunlar ASEAN'ın kendi içinde üye devletlerin ekonomik anlamda tehdit altında hissetmesini engelleyememiştir. ASEAN bu algılanan tehdide karşılık Serbest Ticaret Alanı yaratmayı ancak 2003 yılında kısmı anlamda başarabilmiştir. Oluşturulan bu Serbest Ticaret Alanı ASEAN'ın bütünleşmesinin işareti olarak değerlendirilmektedir (Soesastro, 2001: 228).

ASEAN, ayrıca kriz sonrası dönemde finansal sorunlarla başa çıkabilmek adına Çin, Japonya ve Güney Kore'yi de ASEAN+3 ticari partneri yaparak ticari ortaklarını genişletmiştir (Hernandez, 2007: 13). ASEAN bölgesel ekonomik bütünleşmesi yolunda küresel finansal kuruluşlardan bağımsız kendi finansal ağını kurmayı hedeflemektedir. Bu anlamda, Uluslararası Para Fonu'ndan bağımsız kalabilmek için 2000 yılında Chiang Mai Girişimini başlatmıştır. Kriz sonrası süreçte Asya Kalkınma Bankası ile işbirliğine giderek kısa vadeli likidite problemlerini çözmeyi ve döviz takasını sağlamayı hedeflemiştir (Stiglitz, 2007: 261). Ancak girişimde, devletlerin ulusal finansal hesaplarının paylaşımı gönüllülük esasına dayandığından dolayı ASEAN'ın bağlayıcı olmayan diğer bir ifadeyle rızaya dayalı davranış normu tekrar kendini göstermiştir. Girişim 2009 yılında ASEAN+3 (Çin, Japonya ve Güney Kore) ve Hong Kong da eklenerek Chiang Mai Çok Taraflı Girişimi olarak Asya'da likidite havuzunu genişleterek yabancı yatırım akışına bağımlı kalmanın önüne geçmeye çalışmaktadır.[20]

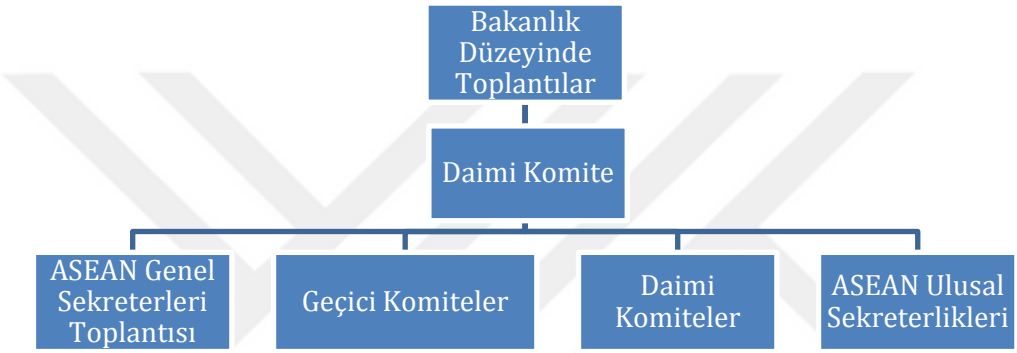
Ekonomik alanda başlayan bu köklü değişiklikler politik, güvenlik ve sosyal alanlara da yansımıştır. Vientine Eylem Planı (2004-2010) norm yaratma ve paylaşma, politik kalkınma, çatışma engelleme, çatışma çözümü, çatışma sonrası barış inşası ASEAN ilkelerine ve ASEAN Şartına uygun ASEAN topluluğu kurumlarını yerine getirmeyi içermektedir (Hernandez, 2007: 14). ASEAN örgütünün diyalog alışkanlığı ve oybirliğine dayanan karar alma şekli, ASEAN bütünleşmesi yolunda engel teşkil edebilecek üyeler arası farklılıkların, çıkar farklılıklarının ve üyeler arası ikili çatışmaların üstesinden gelmesi bölgesel bütünleşme için başarılı olabileceğini kanıtlamaktadır (Ariff, 2001: 65).

[20] 1997 Asya krizinin ana sebeplerinden biri yabancı yatırıma bağımlılığın yüksek seviyede olmasından Tayland borsasının çöküşünü ve domino etkisiyle bütün doğu Asya'yı domino etkisi ile sarsmasıdır.

ASEAN Derinleşmesi hem kurumsal yapıda dönüşümü hem de üye devletlerin ASEAN çatısı altında daha fazla işbirliğine gitmesiyle ele alınmaktadır. Özellikle ekonomik alanda yapılan işbirlikleri iki taraflı anlaşmalar yerine ASEAN etkinliğini ortaya koyan anlaşmalar ve ticari işbirlikleriyle, ASEAN'ın bölgesel rolünü de arttırmıştır.

2.2.4.7.1.Kurumsal Yapıda Dönüşüm

Tablo 2.2.: ASEAN 1967-76 Arası Kurumsal Yapısı

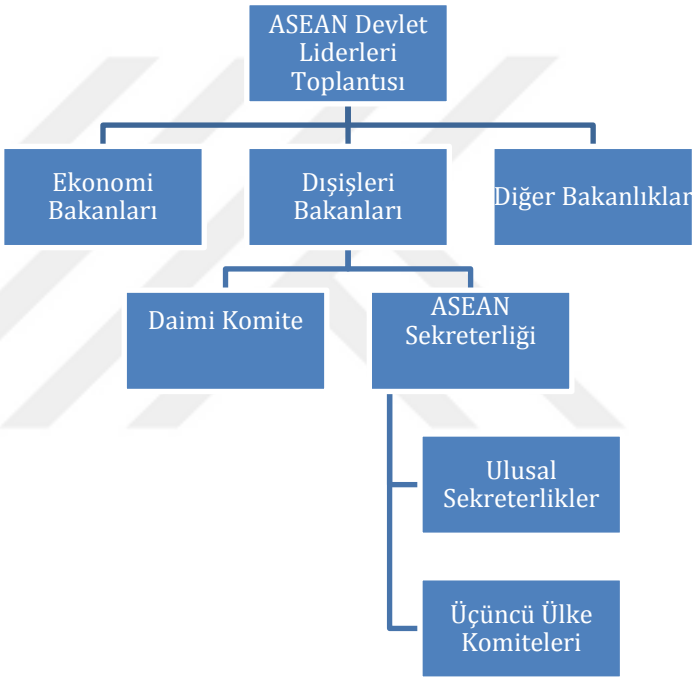

Kaynak: Kng, (1990) ASEAN'ın Kurumsal Değişimi ve Ekonomik İşbirliği, s. 269

Bangkok Deklarasyonu ile kuruluşundan 1976 yılına kadar örgütte en yüksek karar alma mercii Dışişleri Bakanları toplantılarıydı (Kng, 1990: 268). Bakanların altında ise Daimî Komite yer almaktaydı. Her ülke Bakanlık Düzeyindeki Toplantı düzenlemeleri için kendi ulusal sekreterliğini oluşturmaktaydı ve bunun neticesinde Daimî Komite ve diğer komiteler kurulmuştur. Daimî Komite günlük ve acil iş ve işlemlerin yerine getirilmesinden sorumluydu. Bakanlık Toplantıları için tavsiye ve raporları sunmaktaydı. Daimî komite akredite olmuş büyükelçilerden oluşmakta ve birliğin yıllık toplantıları arasındaki sürede işleri yerine getirmekle görevliydi. Daimî Komite, ASEAN Genel Sekreterleri Toplantılarını düzenleme görevine ek olarak Geçici Komiteleri, Kalıcı Komiteleri ve ASEAN Ulusal Sekreterliklerini çatısı altıda toplamıştır. Her üye ülkenin sekreterliği kendi ülkesi adına Daimî Komite ve Dışişleri Bakanları Yıllık Toplantısı için çalışmaları yürütme ve diğer komitelere hizmet etmekle yükümlüydü (Kng, 1990: 269). Deklarasyonun son maddesi,

Güneydoğu Asya ülkelerinin dostluk ve işbirliği bağıyla bölgede özgürlük, barış ve refahını korumaya yönelik ortak bir çaba ve fedakârlığa dayanan kolektif bir isteğin Birliği temsil ettiğini ortaya koymaktadır (Bangkok Deklarasyonu,1967). Deklarasyonun beş maddeden oluşması Birliğin düzenine yönelik çalışma şeklini açıklama konusunda yetersiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca kurucu metinde de karar alma mekanizmasının çalışma şekline yer verilmediği gözlemlenmiştir. Bu noktada Birlik bir kurumsal örgüt olmak yerine bir araya gelmiş birkaç devletin isteği ile meydana gelmiş bir ittifak imajı çizmektedir.

Tablo 2.3:1976 Bali Zirvesi Sonrası ASEAN Kurumsal Yapısındaki Değişim

Kaynak: Kng, (1990) ASEAN'ın Kurumsal Değişimi ve Ekonomik İşbirliği, s.271

1976 Bali Zirvesinde imzalanan ASEAN Uyumu Deklarasyonu, Birliğin yapısında değişimlere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Söz konusu değişimlerin en başında ise sekreterlik organının gelmesi gerektiği vurgulanmıştır. Merkezi yönetim organlarının ihtiyacını karşılamak, ASEAN kurum koordinasyonunu daha verimli hale getirmek ve projelerin daha başarılı uygulanmasını sağlamak adına kurulan Sekreterlik kurum içi örgütlenmeyi ön plana taşımıştır.

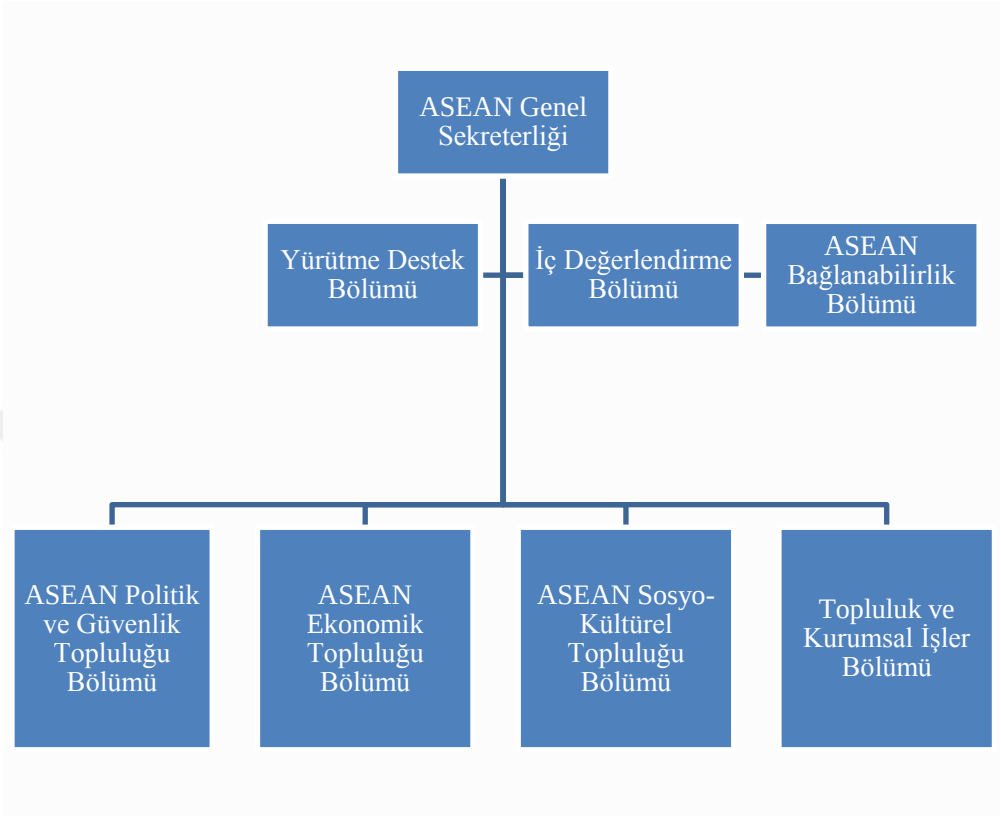
Örgüt yapısında en üst karar merciini ASEAN Devlet Liderleri Toplantısı oluştururken Bakanlık Düzeyinde Toplantılar (katılımcıları dışişleri bakanlarıdır) ikinci kademede yer almıştır. Kurumsallaşma aşamaları daha görev odaklı hale gelerek işlemlerin hızlı ve kolay yerine getirilmesine olanak tanımıştır. 1976 Bali zirvesi sonrasında ASEAN Sekreterliğine Genel Sekreterin başkanlık etmesi yönünde karar alınmıştır. ASEAN Devlet Liderleri Buluşmaları *de facto* karar alma mekanizması olarak yerini korumakla birlikte ASEAN Ekonomi Bakanları Zirvesinin finansal konularda en üst karar merci haline gelmesi lider buluşmasının diplomatik, politik ve sosyo-kültürel alanla sınırlandırılmasına yol açmıştır (Alagappa, 1987: 184-185).

1976 yılında örgütsel devinimde ekonomik organların öne çıktığı bir yapı oluşmuştur. Ekonomi Bakanları Toplantısı ekonomik işbirliği önerilerini değerlendirmekte ve ilgili proje koordinasyonunu sağlamaktaydı. Bununla birlikte ulusal kalkınma planları ve politikaları ile ilgili bölgesel uyumu arttırmak adına görüş alışverişi de bu toplantılar esnasında yapılmaktaydı. Ekonomi Bakanları Toplantıları altında yer alan beş kilit komite (ulaşım, finans-bankacılık, ticaret-turizm, sanayi-enerji-maden, gıda-tarım-hayvancılık) bölgenin altyapısına yönelik çalışma alanlarında eş zamanlı kalkınmayı hedef almaktaydı (ASEAN Bali Zirvesi, 1976).

2.2.4.8. ASEAN Şartı ve Örgütsel Bütünleşme

ASEAN Şartı ASEAN kurumsal yapısından köklü değişiklikleri de getirmiştir. Bu değişimin başında Genel Sekreterlik en üst merci haline getirilerek kurum içi işlerliği düzenleyici rolü elde etmiştir. Öte yandan ASEAN yapısı içerisinde üç sütunlu yapıya dönüşümün alt yapısı için Bağlanabilirlik Bölümü Sekreterlik altında göreve başlamıştır. ASEAN kurumsal dönüşümünde hukuki yardımlaşma ve topluluğa dönüşümde hukuki alt yapıyı sağlamlaştırma adına politik-güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel topluluk sütunlarının yanında Topluluk ve Kurumsal İşler Bölümü de eklenmiştir.

Tablo2.3.: ASEAN Şartı (2009) Sonrası Kurumsal Yapı

Kaynak: www.asean.org

Bütünleşme kapsamında yalnızca pazar olarak bütünleşme, örgütün ilerleyen dönemde kalıcılığına zarar verebilme riskini taşımaktadır. Ekonomik işbirlikleri sadece bir amaca yönelik kurulur ve hedeflenen amaca ulaşıldığında işlevini yitirebilmektedir. Söz konusu durum Güneydoğu Asya'da tasavvur edildiğinde bölge devletleri ekonomik anlamda küresel siyasette güçlü bir konum elde ettiğinde işbirliğinden çekilme kararı alabilmekte ya da işbirliği ortaklarını değiştirebilmeye gidebilmektedir. Walter Mattli'ye göre bütünleşmenin tam olabilmesi için öncelikle siyasal anlamda istek olması gerekmektedir. Sonrasında ise bahsedilen amaçlara ulaşması için bütünleşmenin başarılı bir şekilde ilerlemesi sağlanmalıdır. Son nokta ise bütünleşmenin derinleşmesi için bölgesel liderlerin faaliyetleri etkili olmaktadır. Bu yüzden örgütün tam bir birlik halini alabilmesi için üye devletlerden birinin kurallar, yaptırımlar ve politikaların koordinasyonu konusunda merkezi bir rol alması gereklidir (Mattli, 1999: 13-14) ASEAN örgütünde bütünleşme için merkezi rol

oynayan devlet ise Endonezya kabul edilmektedir. 2003 yılında rotasyonla başkanlık görevini devraldığında ASEAN'ın kurumsal dönüşümünü sağlayabilecek değişiklikleri gündeme getirmiştir (Sukma, 2014: 9). Endonezya ASEAN topluluk inşası önerisiyle kurumsallaşmayı derinleştirmeyi hedeflerken bölgesel birlik oluşumu için önemli bir adım atmıştır. Bu noktada Mattli'nin de belirttiği üzere bölgesel bütünleşmeler yönetici elitler vasıtasıyla yürütülmektedir. Buna karşılık ASEAN'ın yönetici hükümetler aracılığı ile başlattığı bütünleşme hamlelerini liderlerden halka indirgeme yolunda da çalışmalar yürüttüğü gözlemlenmektedir. ASEAN bütünleşmesinde hükümetlerin azmi ölçüsünde, kurallar ve düzenlemelerin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. ASEAN bütünleşmesini, danışma ve fikir birliği, egemen eşitliği içişlerine müdahale etmeme ve tartışmalı konulardan uzak durma ilkeleri gibi gayrı meşru normları hızlandırmaktadır (Busse, 1999).

ASEAN bütünleşmesinde ortak kader olarak değerlendirilebilecek öğelerin başında İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Batılı devletlerden bağımsızlık elde etmeleri gelmektedir. ASEAN üyelerin iç politikalarında dış müdahaleye karşı durma politikası bütünleşme için istek yaratmada ilk neden olarak görülebilir (Kahler, 2000: 561). Bu istek doğal olarak yetki devri olmadan egemen eşitliği çerçevesinde olmalıdır. Bir diğer nokta ise coğrafi, etnik ve dini anlamda parçalı bir yapıda hayatta kalmaya çalışan devletler yönetim şekli dolayısıyla liberal demokrasiye ya yeni geçiş yapmakta ya da otoriter rejimler ile yönetilmektedir. Bu noktada rejimin güvenliğinin sağlanması açısından ASEAN bütünleşmesinin derinleşmesine istekli bir yaklaşım söz konusudur (Kim, 2011: 416) ASEAN bütünleşmesinin nitelendirilmesi noktasında kullanılan hükümetlerarasıcılık terimi bütünleşmeyi tam anlamıyla karşılamakta yetersiz kalan bir ifade olarak değerlendirilmektedir. Nitekim araştırmacı Andrew Moravscik de hükümetlerarasıcılık teorisini Avrupa entegrasyonu süreciyle özdeşleştirmektedir. Bunun nedeni ise söz konusu teorinin liberal hükümetler arasında asimetrik bağımlılık yoluyla ekonomik nedenler dolayısıyla modern güç politikalarını yansıttığını ileri sürmesidir (Moravcsik, 1998:5).

ASEAN kuruluş itibariyle keskin sınırlarla çizilen coğrafik alanda kendi içinde bütünleşmeyi sağlama politikalarıyla kuruluşundan 2020 yılına olan süre zarfında hem kurumsal hem politik ekonomik anlamada dönüşmekte ve derinleşmektedir. Bölgenin kendine has yapısı Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi adım adım kurumsal ulus üstü bir yapıya dönüşmesini engellemekte dahası üye

ülkelerin de böyle bir yapıya dönüşme talebi oluşmamıştır. ASEAN kendi bölgesi içerisinde sınırlı üye sayısı ile egemen eşitliği bakış açısıyla kendine özgü kurumsal bir yapı olarak bölgede varlığını her geçen gün arttırmaktadır.

III. BÖLÜM

ASEAN KİMLİĞİNİN İNŞASI

Kimlik var olmak ile eş değerdir. Bir grubun veya topluluğun kimlik iddiası ve söyleminde bulunması bilişsel olarak varlığını kendi dışındakilere kabul ettirme çabasıyla ortaya çıkmaktadır. ASEAN örgütü 1967 yılında kurulduğunda bir kimlik iddiası bulunmuyordu. Dahası bölgesel bir yapılanma olarak da bunun için yeterli bağlamın oluştuğunu söylemek mümkün değildir. Bir önceki bölümde ifade edildiği üzere Çin ve Hindistan tarafından baskılanan, Avrupa ülkeleri tarafından ülkeden ülkeye değişmek suretiyle üç, dört asır boyunca sömürge olarak yönetilen Asya-Pasifik arasına sıkışmış bir alan olarak tanımlanmaktadır. Bu alanın, bilişsel olarak yaratılmasına öncül çalışmalar Güneydoğu Asya Birliği (ASA) ve Malezya-Filipinler–Endonezya (MALPHİLİNDO) ile başlamıştır. Ancak bir araya gelme platformu olarak ortaya çıkan bu iki kurumsallaşma örneği bilişsel anlamda kolektif bir kimlik yaratma konusunda başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kolektif kimliği "biz" kavramı olarak özetlersek, biz kavramını oluşturamamalarının nedenleri arasında her ulusun, *biz* parçası oluşturmak için yeterli olgunlaşma noktasına erişememiş olması ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile Vestfalya sistemiyle kurulan bağımsız devletlerin istikrarlı bir politik yapıyı elde edecek süreci yeterince yaşamamış olmalarıdır.

Avrupa ulus-devlet yapısına 17. yüzyılda dönüşmeye başlayıp ulus üstü kurumsal yapılara 20. yüzyılda başvurmaktadır. Söz konusu üç asırlık süreçte Avrupa ulus-devlet yapısını güçlendirmiş, yaşanan savaşlar vasıtasıyla da perçinleyerek politik, ekonomik ve yasal anlamda güçlü bir devlet geleneği oluşturmayı başarabilmiştir. Ancak Güneydoğu Asya'da bağımsızlıklarını görece yeni elde eden ulus devletlerin, egemenlik tehdidi altında olmaları ve aktörler arası iletişimin düşük seviyede olması dolayısıyla kısa süre içerisinde kurumsal kolektif yapı oluşturmaları Avrupa'ya kıyasla başarısız olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle devletleri öncelikle ulus kimliği inşası ile ele almak ulus üstü yapıya dönüşme potansiyelini doğru değerlendirmek açısından yerinde olacaktır.

Wendt'in ifade ettiği gibi devletlerin temel çıkarları fiziksel olarak hayatta kalmaktır. Bu unsur Güneydoğu Asya ülkeleri için de öncelik haline gelmiştir.

Devletler her ne kadar bağımsızlığını elde etse de ikinci unsur olarak özerk olma konusunda ciddi endişe duymaktadır. Bu noktada bölge devletlerinin İngiliz Milletler Cemiyeti'ne bağlı kalmaları egemenlik alanlarına müdahale tehdidi taşımaktadır. Bunun yanı sıra, politik istikrarı elde etme konusunda zorlu süreçten geçen bu devletlerin ekonomik refah seviyesi, küresel ilişkilerde söz sahibi olmak için yeterli düzeyde değildir. Bu şartlar altında Wendt'in ileri sürdüğü kolektif öz saygının oluşabilmesi için söz konusu devletin, kendisinin küresel ilişkilerde başarılı olarak değerlendirildiği fikrini taşıması gerekmektedir. Bu noktada, bir devletin çıkarları doğrultusunda kimliğini bütünleşmiş ve başarılı görebilmesi için yansıtmalı değerlendirmeye ihtiyaç vardır. Diğer bir ifade ile kendisini diğer devletlerin gözünden değerlendirme yoluyla kendi değerini ortaya çıkarmaktadır. ASEAN bünyesinde öncelikle kurumsallaşmanın olamamasının en büyük sebebi yansıtmalı değerlendirmede devletlerin kendilerini diğer devletler tarafından istikrarlı egemen olarak kabul edilmedikleri kanaatinde olmalarıdır.

ASEAN kuruluşu öncesinde devletler birçok kurumsal ilişki içine girme deneyiminde bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası düzende savaşların yıkıcılığını en çok hisseden coğrafyalardan biri olarak Asya-Pasifik bölgesinde bölge altı işbirliği olarak bir araya gelmeye çalışan Singapur, Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland söz konusu işbirlikleri vasıtasıyla devlet olarak varlıklarını sürdürmek ve ekonomik bağımsızlıklarını korumak için bir araya gelme çalışmaları yürütmüşlerdir. Ancak kurulan örgütler Güneydoğu Asya ülkeleri için tehdit algısını arttırmıştır. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gibi yine bölge devletlerinin katılımını ön gören işbirliği platformları ABD ve Avustralya gibi büyük güçlerin önderliğinde olduğundan yukarıda adı geçen devletler egemenlik tehdidi hissetmişlerdir. Bu devletler fiziksel anlamda hayatta kalma çıkarını gerçekleştirmek adına bir kez daha denemede bulunarak ASEAN'ı kurmuşlardır. Bu defa bölge ülkelerinin motivasyonun ardında yatan sebep devletlerin birbirlerini eşdeğer görmesidir. Böylece Bangkok Deklarasyonu ile güvenli alan yaratma isteklerini açıkça ortaya koymaktadırlar. ASEAN'ın normları olarak da kurumsallaşmasında altı ilkesinden biri olan iç işlerine karışmama ilkesi bu güvenlik tehdidini ortadan kaldırmak için kilit bir unsur haline gelmektedir. Bunun yanında ASEAN bir işbirliği alanı olarak güvenlik ve ekonomi alanları üzerine kurulmuştur. Bu bölümde ASEAN kimliğinin bölgesel kimlik olarak güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel topluluk

açısından değerlendirilerek örgütün üç sütunlu yapı üzerine nasıl inşa edildiği iddiası irdelenecektir.

3.1. BİLİŞSEL VE SOMUT ANLAMDA GÜNEYDOĞU ASYABÖLGESİNİ YARATMAK

Bölgeselcilik kavramı, 1960'lı yıllardan itibaren Uluslararası İlişkiler disiplininde kendisine sıkça rastlanan bir terim halini almıştır. Kısaca değinmek gerekirse belirli bir coğrafyadaki devletlerin ekonomik, politik veya güvenlik gibi motivasyonlar ile bir araya gelerek oluşturdukları devlet üstü yapılar bu kavram altında ele alınmaktadır. Bölgeselcilik, bölgesel farkındalığı ve bilinci arttırmaya odaklanırken (Fawcet ve Hurrell, 1995: 54) topluluk inşası uygulamaları ise bu bilinç ve farkındalığı oluşturarak bölgesel düzeni yaratmaktadır. Bu düzen de bölgesel ve bölgeler üstü toplulukların meydana gelmesine olanak tanımaktadır. Bölgesel kuruluşlar üye devletlerin ekonomik ve politik çıkarları doğrultusunda sosyal ve fikirsel bir bağlama dayanabilmektedir.

Bu yapılar üyeler için bir topluluk kuracak kadar ortak bir anlam taşıyabilmektedir (Rumelili, 2007: 2). Öncelikle topluluk devletleri adına konuşularak söylemsel olarak bir topluluk düşüncesi, topluluğun varlığı yerleştirilir. Topluluğun dili, topluluğun birliğine yönelik özel referanslar yaratılarak, anlatımda topluluğun geçmişi, bugünü ve yarını ile ilgili atıflar ve topluluğa dair anlaşmalar da öne çıkartılır. Bölgesel olarak küresel yapının içinde biz ve öteki ayrımı cümlelerle fikirsel olarak yerleştirilir. Böylelikle belli bir alanı bölge olarak inşa eder (Neumann, 1996). Bu bağlamda topluluk inşası için coğrafi yakınlığa politik anlamda işlerlik kazandırır. Bölge inşası ve kolektif kimlikler birbirini karşılıklı inşa eder (Paasi, 1996: 8).

Bölgede karşılıklı aidiyet hissi, üyelikle kolektif kimlikleri sosyalleştirir. Bölgeyi yaratırken örgütler, bölge dışında kalan alanları tekrar tanımlama yoluna giderler. Bu alanlar, "biz" diye tabir edilen bölgenin sınırları dışında kalır. Örgütler ayrıca üyeler arasında norm ve prensipler uygulayarak üyelerin işleyişlerini birbirine yaklaştırmaya çalışıp örgüt içerisinde benzerlik hissi yaratırlar (Finnemore ve Sikkink, 1998). Normlar verilen kimlikler için davranış kalıplarını belirttiği için, üye devletler bu normlara ayak uydurarak varlığını örgüt içerisinde kabul ettirirler (Rumelili, 2007: 3). Kurumlar benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak topluluk ile ilgili olanı ve olmayanı ortaya çıkarır (Neumann, 1998: 166). Şayet topluluğun

üyeleri uyumlu hareket etmezse, bu topluluklar istikrarsız oluşumlar olarak nitelenir (Bially Mattern, 2000: 305). Bu noktada örgütün yaptırım mekanizmalarını devreye soktuğu gözlemlenir.

Güneydoğu Asya bölgesi; Asya Pasifik bölgesi içinde yer alan Singapur, Malezya, Tayland, Endonezya, Filipinler, Vietnam, Kamboçya, Laos ve Myanmar gibi devletlerin kara ve deniz suları ile sınırları çizilmiş alan olarak ifade edilmiştir. Güneydoğu Asyakara sınırlarının çizilmesi ASEAN kimliği için önemli bir belirleyicidir. Söz konusu sınırlar biz ayrımını yaratabilmek için somut sınırları ifade etmektedir. Somut sınırlar içinde kültürel, tarihî, ekonomik ve politik etkileşimi tesis etmek ve bunu geliştirmek mümkündür. Öte yandan bölge sınırları içinde devlet yapıları politik, demografik ve kalkınma anlamında ciddi farklılıklar göstermektedir. Ayrıca ülkelerin ada halinde olması (Malezya'nın 878 adası, Endonezya'nın 17.508, Filipinler 7.641 adadan ibaret olması) toprak bütünlüğü ve idari yönetimin güçlüğünü ortaya koymaktadır. Buna ek olarak birim bazında ülkelerin hem etnik hem de dini yapılarında çok geniş bir çeşitlilik arz etmesi ülkelerin kaynaşmış bir yapıya sahip olmaktan çok uzak olduklarını ortaya koymaktadır.

Birinci bölümde ifade edildiği gibi Wendt ortak kimlik inşası için ortak kader, homojenlik, karşılıklı bağımlılık ve öz kısıtlama etmenlerinin yapıcı etkisine vurguda bulunmaktadır. Güneydoğu Asya örneğinde bu unsurların varlığından bahsetmek mümkündür. Bölgenin ortak kaderi 16. yüzyıl sonrasında beyaz ırk olan Avrupalı devletler tarafından koloni haline getirilmiş, kendi yerel dinleri beyaz ırkın üstün dini tarafından değiştirilmeye çalışılmış, kullandıkları yerel diller yerine yine beyaz ırkın üstün dilleri zorunlu olarak öğretilmeye çalışılmıştır. Bunun neticesinde İngilizce, Fransızca, Portekizce, Felemenkçe, İspanyolca bölge halklarına dayatılarak bölgede Avrupa düzeni yaratılmaya çalışılmıştır. Sonraki dönemde bölge ülkelerinin Japonya desteğiyle ulusal kimliklerini inşa etme adına Japonya'da eğitim gören aydın sınıfın halkı bilinçlendirmesiyle işe başlamıştır (Stockwell, 1992: 329-341). Ülkelerin dönüşümleri tepeden inmeci şekilde değil aşağıdan yukarı olmasına rağmen demokratik yönetimlerin yerleşmesi için yeterli alt yapının oluşmadığı gözlemlenmiştir.

Bu durumda bölgede kimlik oluşumlarının ilk aşaması ulus kimliği ile başlamaktadır. Devletler arası farklılıklar uluslararası sosyal ve politik ortak alan içerisinde önce birey gibi gelişmelerine neden olmuştur. Devletlerin kendi birim kimlikleri, çıkarları çerçevesinde meydana gelmiştir. Her ülke, yasal hak ve

sorumluluklar yaratarak ulus kimliğine giden sosyal alanı yaratmıştır. Bu hak ve sorumluluk yaratma konusunda otoriter rejimler yerini parlamenter sistemlere bırakmaya çalışmıştır. Kolektif kimlik inşası için bireyin de politik sisteme katılması ve sosyalleşmesi gerekmektedir. Bu yüzden devletlerin otoriter yönetimlerden demokrasiye geçişi elzemdir. Bu bakış açısıyla, bağımsızlık sonrası dönemde Malezya ve Singapur'un parlamenter demokrasi sistemi, Endonezya'nın cumhuriyet rejimi, Tayland'ın parlamenter monarşi, Filipinler'in anayasal cumhuriyet, Laos'un tek partili sosyalist cumhuriyet ve Myanmar'ın parlamenter sistem ile yönetilmesi kolektif kimliğin halk tarafından kabul edilmesini sağlamaktadır (Cheong, 1992: 387-408).

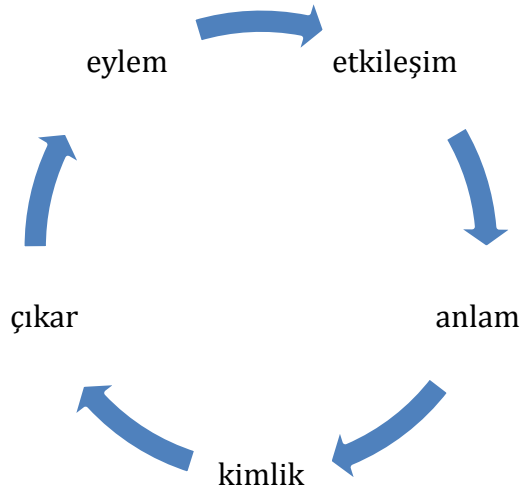
Ulus kimliklerinin sürdürülebilirliği ortak dil ile kültür yaratılmasına ve bu kültürde bir toplum inşasına dayanmaktadır. Bölge ülkelerine bakıldığında, birbirlerinden ayırıcı özelliklere sahip farklı toplumsal yapılara sahiptirler. Tayland'da Tayca, Malezya'da Malayca, Endonezya'da Bahasia, Filipinler'de Filipince, Vietnam'da Vietnamca, Laos'ta Laoca, Myanmar'da Birmanca konuşulması, ülkelerin dil anlamından birbirinden ayrılıp farklılaştığını ve koloni geleneğine rağmen kendi ulusal dillerini koruduklarını ortaya koymaktadır. Ancak bu ulus devletlerin içerisinde Hintli ve Çinliler başta olmak üzere adalarda yaşayan çeşitli yerel etnik grupların varlığı da söz konusudur (Owen, 1992: 495). Bu noktada Güneydoğu Asya'da Avrupa'da olduğu gibi homojen topluluklar yaratmak pek mümkün değildir. Bu çoklu etnik kökenli yapı, devlet geleneğinde bölge ülkelerinin ulus kimliği ana karada yer alan devletlerde yani Burma (Myanmar), Laos, Tayland ve Vietnam'da esasçı (*fundamenalist*) ve ilkel olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde ulus kimliği etnik temele bağlı ayrılıkçı hareketler olarak algılanırken Tayland'da ulus kimliği ve bilincinin uzun süre var olduğu varsayılmaktadır (Sidel, 2010: 117). Ada ülkelerinde yani Endonezya, Malezya, Singapur ve Filipinler'de ulusçuluk akımları son dönemde gelişmiştir. Bu ülkelerde devrimler yoluyla yukarıdan aşağı şeklinde politik bir mücadele süreci inşa edilerek ayrılıkçı ulusçuluk anlayışı ortaya çıkmıştır (Sidel, 2012: 117).

Buradan hareketle ana kara ülkelerinde ulus kimliği var olan değerlere sahip çıkılması ve güçlendirilmesi olarak değerlendirilirken, adalarda ulus kimliği istek doğrultusunda icat edilmiş ve tamamlanamamıştır. Ana kara devletleri idari, finansal ve askeri yapılanma içine girerek dağınık yapıda olan toplulukları bir idari çatı altına toplamıştır. Sömürge yönetimleri ana kara ülkelerde hem devlet oluşturma ve savaş

geleneğini hem ticareti ve kara yerleşimini teşvik ederken merkezi devlet iktidarı ile dil, kültür ve dinin homojen hale gelmesine neden olmuştur. Ada kısmında ise ana karanın aksine sömürge yönetimleri parçalanmış ve merkeziyetten uzak bir yapı oluşturmuştur (Sidel, 2012: 119). Ana karada ulusçuluk Birman, Kamboçyalı, Viet, Lao, Tay olmak anlamına gelirken ada kısmında Malezyalı, Endonezyalı ve Filipinli şeklinde bir kimliklendirme söz konusudur. Ana kara ülkelerde kimlik etnik grup ile özdeşleşerek daha keskin sınırlar çizerken ada ülkelerinin geçiş güzergâhı olması nedeniyle kimliklerinin bir toplanma çatısı olarak ortaya çıkmasına ve daha ılımlı olmasına neden olmuştur. Burma (Myanmar), Vietnam, Kamboçya, Laos gibi ana kara ülkelerinde ulus kimliği daha hariç tutan (*exclusive*) ve esasçı iken Endonezya, Malezya, Filipinler ve Singapur'da ada yapısı ve fazla göçten dolayı daha fazla dahil eden (*inclusive*) ve inşa edilmiş yapıdadır. Bu noktada ana kara devletleri kara sınırlarıyla keskin bir hat çizerken ada devletleri deniz yolunun merkezinde olması kimliğin yeni üyelere açık olmasına yol açmıştır.

Tablo 3.1: Sosyal İnşacılıkta Kimliğin Oluşum Döngüsü

Sosyal İnşacı yaklaşımda kimlik oluşum döngüsü Güneydoğu Asya bölgesinde adım adım ulus kimliği ve kolektif kimlik oluşumuna ışık tutmaktadır.

Kaynak: (Ghica, 2013: 736)

Ana kara ve ada ülkeleri arasındaki farklara rağmen söz konusu ülkelerle bir araya gelme rızası göstererek sosyal alan yaratmıştır. Sosyal inşacı bakış açısında kimliğin oluşum döngüsü etkileşim ile başlayarak eylem ile sonuçlanmaktadır. Bu

döngüde iki devlet arasında oluşan ilişki biz kimliği yaratmakta, yaratılan kimlik ile ortak çıkar meydana getirerek eylemleri doğurmaktadır. Ancak bu döngünün oluşması için küresel politikada coğrafi yakınlığı ve kara sınırlarının belirli alanı içermesi kimliğin inşasını kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden coğrafi sınırlar içerisinde tanımlanan kimlik anlatısı daha olası ve uygulanabilirdir. Bu şartlar altında Güneydoğu Asya bölgesinin sınırlarının ASEAN liderleri tarafından ifade edilmesi kimliğin sınırlarını da ortaya koymaktadır. Bu nedenle ASEAN kolektif kimliği üye 10 ülkenin sınırları ile sınırlıdır. Bu sınırlar dahilinde oluşturulan bağlar koloni döneminde temelleri atılmış, bağımsızlık sonrası süreçte ekonomik ilişkilerle güçlendirilerek devletler arasında belirgin benzerlikler yaratmıştır.

Ana kara ülkeleri (Vietnam, Laos, Kamboçya ve Burma) ile ada ülkeleri (Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland) ulus kimliği oluşumunda farklı olsa bile küresel ekonomiye entegre olma sürecinde, içinde bulunduğu güvenli alan içerisinde yeni anlamlar kazanmıştır. Bu anlamlar, devletler arasında farklı olan öteki algısının yerini benzer dost algısı almıştır. Bu noktada ASA ve MALPHILINDO devlet liderlerinin kimlik oluşumu için etkileşim alanını yaratma çabasını ortaya koymuştur. İki örgüt de kısa ömürlü olmasına rağmen devletler arası iletişimde iyi niyetin sembolü ve dost algısının tesis edilmesine olanak tanımıştır. Böylelikle, ülkeler arasında tesis edilen dost algısı neticesinde 1967 yılında Bangkok Deklarasyonu ile ASEAN kimliğine giden yolda resmi adım atılmıştır. ZOFPAN (1971) ve TAC (1976) imzalanarak arkadaş ötekini yaratmıştır. Artan etkileşim ASEAN kimliğinin temelini atmıştır.

ASEAN'ın kurulması, bölgede kolektif kimliğin inşası için homojen bir yapı oluşması diğer ifade ile devletlerin politik ve hukuki açıdan birbirine yakınlaştırılması anlamına gelmektedir. Öte yandan ekonomik alanda yapılan anlaşmalar ile karşılıklı bağımlılık oluşturularak bölgede kendine yeten bağımsız devlet statüsünü korumak elzem hale gelmektedir. Bölge içi ekonomik ilişkilerin öncelikli tutulmasının arkasında yatan neden, ortak kader olarak değerlendirilebilecek olan sömürü geçmişinden gelen egemen statüsüne yapılabilecek müdahale korkusudur. Bu nedenle Bangkok Deklarasyonu sonrasında Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Anlaşması (1971) ve Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Anlaşması (1995) gibi anlaşmalar yoluyla egemen eşitliği ve iç işlerine müdahale etmeme ilkeleri ASEAN örgütünün güvenli alan yaratarak devletler arası işbirliğini garanti altına almaya çalıştığını göstermektedir. Politik anlamda güvenli

alanda ortak zemin yaratan devletler, anlaşmalar yoluyla Wendt'ın kolektif kimlik için gerekli son şartı olan öz kısıtlamayı da yerine getirmektedir. Bu noktada devletler birbirinin iç işlerine müdahale etmeyerek ve egemen eşitliğine saygı duyduğunu meşru yollarla ifade etmişlerdir. Kolektif kimlik oluşumu için gerekli dört şartı yerine getiren örgüt, Soğuk Savaşın son bulması ve Bangkok Deklarasyonu'nda belirtildiği gibi Güneydoğu Asya'da 10 üyesini tamamlayarak coğrafi anlamda doğal sınırlarına ulaşmıştır.

1997 Kuala Lumpur Zirvesinde ASEAN 2020 Vizyonu belgesi ASEAN'ın bölgesel kalkınma hedeflerini açıklarken bölgesel kimlik vurgusunu yapmaktadır. ASEAN 2020 Vizyonu ile 3 sütunlu yapısını inşa etmek için adımlarını atmıştır. Bütün Güneydoğu Asya'da tarihi bağlarının bilincinde, kültürel mirasının farkında ve ortak bölgesel kimliğe bağlı bir ASEAN topluluğu yaratmayı hedeflediğini belirtmektedir (Jones, 2004: 2). '*Bir Vizyon Bir Kimlik Bir Topluluk'* sloganı kolektif kimliğini inşa etmeye yönelik adımlarını kanıtlar niteliktedir. Bu noktada ASEAN kolektif kimliğinin hükümetler arası bir kimlik olmaktan çıkıp yerel halklara indirgenmeye başladığı gözlemlenmektedir. Nitekim araştırmacı Shaun Narine, kurucu üyelerin; ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmayı temel alan bir barış için kamu yararını gözeten bir birlik kurmayı hedeflediğini ileri sürerek ASEAN için ortak çıkarları ortaya koymaktadır (Jones, 2004: 3). Bunun neticesinde doğal olarak kimliğin içselleştirilmesi amacıyla ASEAN kurumsal yapısında derinleşmeye yönelik adımlar atılacaktır. Yalnızca devlet liderlerinin veya hükümet temsilcilerinin bir araya gelerek bölgenin kaderini tayin ettikleri bir oluşumdan ziyade kurumlarıyla güven veren bölgesel barışı sürdürülebilir kılan bir oluşum olmak için çeşitli adımlar atılmıştır. Zira politik ve bölgesel entegrasyonlar, o coğrafyada yaşayan vatandaşların bu sistemin parçası olduklarına ve bu sistemde refahlarının artacağına inandıkları zaman bu entegrasyonlar başarılı olabilir (Jones, 2004: 7).

Üyelerin bilincinde, bu çerçeveyi yerleştirmek için insanî kalkınma ve sivil yapının güçlendirilmesi gerekliliği ağır basmaktadır. Bu doğrultuda ASEAN kimliği tek ve bölgeye özel olarak kuruluşundan bu yana ASEAN yolu şeklinde tanımlanan dört temel ilke üzerine kurulmuştur. Bu dört temel ilke: (1) iç işlerine müdahale etmeme, (2) çatışmayı engellemek adına sessiz diplomasi yürütmek, (3) anlaşmazlık çözümünde güç kullanmama ve (4) karar alma mekanizmasında oybirliğidir. Bu ilkeler, örgütün normatif çerçevesini çizen ASEAN Şartı'nda (2009) açıkça belirtilmiştir (Good News From Southeast Asia, 25 Ağustos 2002). ASEAN

kurumsallaşmasını hukuki bir zemine yerleştiren Şart; iyi yönetim, hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan haklarına saygı ve bu hakların korunması ilkelerine bağlılığı ve teşviki de ortaya koyarak ASEAN örgütünü bölgesel ekonomik işbirliği platformundan çıkarmakta Birleşmiş Milletler ilkeleri ışığında evrensel değerleri içinde barındıran bireyin refahını önceleyen bir bölgesel örgüt olma idealini ortaya koymaktadır. Coğrafi sınırlar içerisinde bireyin refah seviyesinin arttırılması aşamasına ulaşmak amacıyla örgüt yeterli güven ortamını yaratmış ve üç sütunlu topluluk yapısı ile ulusüstü bir yapıya evirilmiştir. Böylece üye devletlerin vatandaşlarının ulus kimliği üzerinde bölge kimliği yapılandırmaya başladığı ileri sürülebilir.

Bu aşamada, kimlik çalışmalarında Bahar Rumelili, ASEAN' ın '*Tek Vizyon, Tek Kimlik, Tek Topluluk'* sloganı ile kimlik ve topluluk arasındaki bağı güçlendirmeye çalıştığını ifade etmektedir. Topluluk hissi, devletler arasında güvenirliği ve sürdürülebilir işbirliğini doğurur ve devletler kimliğini tanımlarken diğer devletinde katılımıyla tanımlamasını genişletir ve yeniler (Rumelili, 2007: 6; Wendt, 1999: 368). Topluluk olmadan da işbirliği kurulabilir ve devletler birbirine bağımlı hale gelebilir. Ancak topluluklarda çıkarlar birleştiği için değil, kimlik tanımlaması aynı olduğu için çıkarlar da benzeşir. Uluslararası topluluklar kendi kendini yaratamaz, varlıkların oluşması ötekinin varlığına bağlıdır. Avrupa Birliği topluluk inşasında bölgesel örgütlerle savaş ihtimalini tamamen ortadan kaldırdığı için kolektif kimlik oluşumunda başarılı olmuştur. Avrupa Birliği'ne girmek Avrupalı olmak ile eş değer kabul edildiği için topluluk inşası benzer değerler üzerine kısa sürede inşa edilebilmiştir. Ancak Batı dünyasından uzakta ve geçmişinde çatışmalara sahne olmuş yönetim, kültür, etnik köken gibi çoğu alanda birbirinden çok farklı yapılara sahip Güneydoğu Asya ülkeleri Avrupa'nın aksine topluluk inşasında daha yavaş gelişme göstermiştir.

Rumelili, Avrupa Birliği ve ASEAN örneklerini dahil eden (*inclusive*) ve hariç tutan (*exclusive*) kimlik üzerinden karşılaştırmaktadır. Dahil eden kimliğe sahip yapıların sınırları sabit olmayıp grup dışındaki devletlerle ilişkisine bağlı genişlemesini devam ettirebilmektedir. Avrupa Birliği bu kimliği haizdir ve grup dışındaki devletlerle devam eden bir müzakere içindedir. Oysa ASEAN hariç tutan bir kimliği sahiplenmektedir. Bunun nedeni kolektif yapının coğrafi sınırlar ile kesin bir şekilde ifade edilmesi başka bir ifadeyle Bangkok Deklarasyonu'nun üyeliği sadece Güneydoğu Asya ülkeleri ile sınırlandırmasıdır. ASEAN'ın Tek Güneydoğu

Asya Vizyonu da on üye devlet ile bölgesel bir topluluk inşa etme amacını ortaya koymaktadır. 1976 Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ve Bali Anlaşması II' de, Laos ve Vietnam örgüte üye olmamalarına rağmen rızalarının açıkça alındığı bilinmektedir (Amer, 1999). Ayrıca 2020 Vizyonunda üyeliklerin tamamlanması ASEAN Genel Sekreterinin "coğrafi anlamda yoğunluğunu tamamlaması" olarak tasvir etmesi genişlemenin sınırlara varıldığını göstermektedir (Severino, 2000). AB, "Avrupalılık" düşüncesiyle serbest pazar ve demokrasi gibi evrensel normlarla hem dahil eden hem de hariç tutan kolektif kimlik oluştururken; ASEAN bölgesel norm ve sınırlarla ilgili ortak inançlar etrafında şekillenen özel bir kolektif kimlik oluşturmaktadır (Rumelili, 2007: 9). Bundan dolayı Rumelili, ASEAN'ın dışa kapalı bir kimliğe sahip olduğunu ileri sürerek grup içi ve grup dışı arasındaki farkın keskinleştiğini, bu nedenle hükümetler arası bağların zayıf kalabildiğini ileri sürmektedir (Rumelili, 2007: 45). Bu bağlamda devletler güvenlik topluluğu yerine sadece müttefik olarak kalabilmektedir. Ancak ASEAN Güvenlik Topluluğu çalışmalarını 2020 Vizyonu (1995) ile ortaya koymuştur.

3.2.ASEAN GÜVENLİK VE POLİTİK TOPLULUĞUNUN KOLEKTİF KİMLİK OLUŞTURMA KAPASİTESİ

ASEAN'ı bir güvenlik topluluğu olarak değerlendirmek kuruluş çerçevesi açısından ele alındığında hatalı olmayacaktır. ASEAN kuruluş yılları öncesi ve sonrasında Güneydoğu Asya ülkeleri yeni bağımsızlık kazanan, kırılgan yapıdaki politik ve ekonomik yapıları dolasıyla doğunun balkanları veya domino bölgesi olarak adlandırılmaktadır (Acharya, 2001: 4). Böylesi istikrarsız bir bölgede bir birlik tezahürü için çatışma risklerini önlemek adına bir güvenlik topluluğu oluşturmak bir öncelik halini almıştır. Güvenlik topluluğu oluşturabilmek için ise üyelerin herhangi bir çatışma içine girmemesi ön şarttır. Ancak Filipinler ve Malezya arasındaki Sabah eyaleti sorunu ve Malezya ile Tayland arasındaki sınır anlaşmazlıkları güvenlik toplumu olmak için hazır olmadığını göstermektedir (Denoon ve Colbert, 1998). Acharya bu konuda topluluğun çatışma ile başa çıkabilme yetisini ortaya koyarak ASEAN'ın bu konuda başarılı olduğunu ileri sürmektedir.

İnşacı bakış açısına göre güvenlik toplulukları barışçıl değişim konusunda birbirine bağımlı hale gelmektedir. Söz konusu bağımlılığı yaratan ise liberal

demokratik değerlerdir (Adler, 1992: 203). ASEAN bünyesinde otoriter yönetimi haiz üyelerin olması çoğulcu güvenlik topluluğu oluşturmanın önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir. ASEAN içerisinde hala monarşi yapılarının ve insan haklarına saygılı olmayan otoriter yönetimlerin varlığı (Rumelili, 2007: 127), Myanmar olayında olduğu gibi insan haklarına aykırı davranan bir devletin varlığı ve ASEAN'ın üyelerinin iç işlerine karışmama ilkesi nedeniyle bu konuda yaptırım uygulamaması (Kivimaki, 2001) güvenlik topluluğuna dönüşme konusunda eleştirilmesine neden olmuştur. Ancak diğer taraftan ASEAN üye ülkelerinin Batılı ülkeler gibi tam anlamıyla yerleşik liberal değerler kültürünü taşımamasına rağmen demokratik yönetim ile bir güvenlik topluluğu yaratma kapasitesine sahip olduğunu savunan araştırmacılar da mevcuttur (Kivimaki, 2001: 5).

Güneydoğu Asya kimliği; egemenlik, iç işlerine müdahale etmeme, oybirliğine dayalı karar alma mekanizması ile yeni bir öteki yaratmasa da grup dışında kalan devletler arasında öteki algısını perçinlemesi şeklinde tanımlamak mümkündür (Rumelili, 2007: 131). ASEAN, AB gibi hegemonik batı normlarını (demokrasi ve kapitalizm) evrenselleştirme yerine kendi kültürel normlarının diğerleri tarafından tanınmasını tercih etmiştir. 97 Krizi ASEAN'da iç işlerine müdahale etmeme normunun sorgulanmasına neden olmuş ve en azından ekonomik alanda ASEAN Gözetim Sürecini [21] başlatmıştır. Myanmar konusundan da anlaşılacağı üzere ASEAN politik sorunların gündeme taşınmasında dirençli olduğunu göstermektedir (Acharya 2002: 29). ASEAN'ın son üyesi Myanmar'ı 'ben'in bir parçası olarak kabul etmesi ASEAN da AB'nin aksine egemen eşitliği söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Resmi üye olmamasına rağmen Burma (Myanmar) 1976 Bali Anlaşmasına açıkça dahil edilmiştir. Myanmar'ın yönetim sorunu ASEAN üyeliğine kabulünün eleştirilmesine neden olmuştur. Ancak iç işlerine müdahale etmeme normu olarak ASEAN, Myanmar ile ilişkilerini devam ettirmiştir. Bu noktada ASEAN kolektif kimliği, eşitler arasında ulus kimliğine entegre edilmeye çalışılmaktadır. Avrupa Birliği'ndeki oluşumun aksine bir üst yapıya hak devri için parlamento benzeri bir yapı mevcut değildir.

Rumelili'nin ASEAN'ı hariç tutan kimlik ile tanımlamasına rağmen ASEAN+3 ve diyalog partnerleri ile güvenli ve ekonomik anlamda kalkınmış bir ortam yaratma adına 1994 yılında ASEAN Bölgesel Forumuna liderlik etmesi grup

[21] ASEAN ekonomik bütünleşmesi için makroekonomik ve finansal süreçlerin gayrı resmi şekilde gözlenmesi süreci.

dışındaki üyelerle ilişkilerinin düşmanca olmadığını göstermektedir. ASEAN, Asya Pasifikte Bölgesel Forum (ARF), Doğu Asya Zirvesi ve ASEAN+3 yapısı ile ASEAN merkeziyetçiliğini de yerleştirmiştir (Acharya, 2017: 274). Diyalog partnerlerine ek olarak Moğolistan, Papua Yeni Gine ve Kuzey Kore'ye de gözlemci statüsü vererek bölgede güvenlik alanında kurumsal yapıyı güçlendirmektedir.

Bununla beraber 2003 Bali Zirvesinde Çin ve Hindistan'ın, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'na taraf olarak ASEAN ile ilişkilerinde düşman pozisyonundan dost ötekine dönüşmüştür. Bu noktada grup dışı öteki ile ilişkilerde etkileşim arttıkça ötekine yüklenen anlamlar değişmekte ve öteki kimliği dönüşüme girmektedir. Bu noktada kuruluş yıllarında sistem düzeyinde düşman olarak tanımlanan Çin ve Hindistan, Soğuk Savaşın ortadan kalkması ile etkileşimin artmasıyla kimliğinin de değişmesine neden olmaktadır. 2004 yılında Doğu Asya Zirvesi'ne Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda ASEAN+3'e dahil edilerek arkadaş ötekine dönüşmüştür.

ASEAN, ASEAN Yolu normatif çerçevesinde ana değerlerine ve kimliğine bağlılığı ile açık, dahil edici ve sınırlamayan bir bölgeselcilik inşa etmektedir. Bu yolla ASEAN önderliğindeki kuruluşlara bölgedeki büyük güçlerle güven inşası için uygun alanı yaratmaktadır (Acharya, 2017: 276). Fakat Endonezya'nın üzerinde hak iddia ettiği Doğu Timor Ayaklanması esnasında Avustralya, adaya BM gücü göndererek Doğu Timor'u desteklemiş ve Endonezya ile anlaşmazlık yaşamıştır. Doğu Timor Ayaklanması esnasındaki tutumundan dolayı Avustralya'nın öteki olarak tanımlanması sabit kalmıştır. Avustralya ve Endonezya arasındaki Doğu Timor Sorununa ASEAN, iç işlerine karışmamazlık normuyla Endonezya'nın parçası olarak yaklaşmıştır (Dupont, 2000). Bu da bazı araştırmacılar tarafından ASEAN'ın çatışmaların çözümüne yönelik normunun etkisiz kaldığı şeklinde yorumlanmıştır (Rumelili, 2007: 143). Buna karşılık Avustralya'nın pozisyonu ASEAN kimliği oluşumuna olumlu katkı sağlamıştır (Rumelili, 2007: 145). Bölgesel anlamda dostane ilişkilere rağmen kara sınırları ile ilgili bir sorun ile karşı karşıya gelindiğinde Avustralya kimliği düşman ötekine dönüşebilmektedir. (Milner, 2000) Avustralya bu olayda görüldüğü üzere Batılı ve Asya dışından kabul edilmektedir (Rumelili, 2007: 148). Ancak Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşmasının 2019 yılında imzalanması ilişkilerin son dönemde etkileşim yoluyla tanımlarını değiştirmiştir. Hariç tutan bir kimliğe sahip olan ASEAN 'ben'in çizgilerini keskin

bir şekilde belirtmektedir. Diğer taraftan ASEAN, AB'nin aksine genişleme kapısını açık bırakmadığı için dış ilişkilerde sorun yaşamamaktadır. Bir topluluk olarak esnek kurumsal düzenlemeler içine girebilmektedir. (Rumelili, 2007: 154)

Bununla birlikte ASEAN kimliği sadece ekonomik ve politik bütünleşmeyi değil aynı zamanda uluslararası sosyal ilişkilerle birbirine bağlı, beklentiler ve normatif değerlerde bütünleşmeyi amaçlamaktadır. Politik, ekonomik ve sosyal anlamda ortak değerlerin paylaşıldığı güvenli ve refah seviyesi yüksek bir alan yaratma amacını üç topluluk üzerinde etkili bir kimlik yaratarak başarmaya çalışmaktadır.

3.2.1. Güvenlik Topluluğu Olarak ASEAN

Güvenlik topluluğu fikri ilk kez Karl Deutsch tarafından ortaya atılmıştır. Deutsch'a göre güvenlik topluluğunda devletler birbiri ile fiziksel bir çatışmaya girmeden yaşadıkları sorunları diğer yollar ile çözme yolunu tercih eder (Adler ve Barnett, 1998: 6). Söz konusu devletler arasında topluluk inancı oluşmuştur. Topluluk olma inancının yanında devletlerin hemfikir olduğu diğer nokta ise barışçıl değişimdir (Deutsch, 1957). Barışçıl değişim topluluğun üyesi olan devletlerin birbiri ile savaşmayacağını da bir nevi kabul ettirir. Deutsch, güvenlik toplumlarını kaynaşmış (amalgamated) ve çoğulcu olmak üzere iki kategoriye ayırır. Kaynaşmış (Amalgamated) olan toplulukta bağımsız politik birimleri bir araya gelerek üst bir yönetim oluşturur. Çoğunlukçu güvenlik topluluğunda ise bağımsız devletler bağımsızlığını sürdürerek birlik oluşturur. Soğuk Savaş dönemi sonrasında güvenlik toplulukları daha fazla çalışma alanı bulmuştur. Bunun sebebi ise Soğuk Savaş sonrası dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan kimlik sorunuyla güvensizlik daha fazla dikkat çekmektedir. Söz konusu dönemde güvenlik topluluğu çalışmaları da sosyal inşacı bakış açısıyla daha fazla çalışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde had safhada etnik ve kimlik kökenli çatışmalara rağmen bölgesel entegrasyon çalışmaları çoğunlukçu güvenlik toplulukları ile sınırlı kalmıştır.

Emanuel Adler ve Michael Barnett güvenlik topluluklarını üç aşamalı tanımlar, bunlar; yeni oluşmaya başlayan, yükselişe geçen ve olgunlaşmış topluluk aşamasıdır (Adler ve Barnett, 1998). Yeni oluşan güvenlik topluluğu barışçıl değişim için temel beklentileri karşılarken egemen devletlerden oluşan ulus üstü yapı ve

asgari düzeyde tanımsal özelliklere (*definitional properties*) sahiptir. Yükselişe geçen toplulukta daha yoğun ağ ve kurumlar mevcuttur. Olgunlaşmış topluluk aşamasında gevşek ve sıkı bağlı topluluk olmak üzere ikiye ayrılır. Olgunlaşmış bir güvenlik topluluğu karşılıklı yardımlaşma bakış açısına bağlı egemen devletler ile merkezi bir hükümet arasında uluslararası ve ulus ötesi bir kolektif güvenlik yapısına dönüşen bir kurallar sistemi olarak görülebilir.

Güvenlik toplumu biraz daha derin anlamda çalışıldığında inşacı bakış tarafından ele alınan; paylaşılan kimlik, değer ve normları da içine almaktadır. Söz konusu topluluk geleneksel coğrafik sınırlar ile uyuşmayan bilişsel, tasarlanmış veya sosyal olarak inşa edilmiş bir bölge olarak görülmektedir. Benedict Anderson'ın belirttiği gibi bir devlet topluluğun parçası olmak için coğrafi bir yakınlık göstermek zorunda değil, zihnen topluluğun üyesi olarak kabul görmesi yeterlidir (Avustralya'nın Batı parçası olarak görülmesi gibi). Ulus devleti bir diğer ifade ile tasarlanmış toplumu bir arada tutan dayanak ortak kimlik ve değerlerdir. Ancak egemen devletler için barışçıl değişim belli noktaya kadar dayanak olabilir.

Deutsch'un tanımı organize şiddet kullanımını içermemektedir. Güvenlik toplumlarında beklenti devletlerin aralarındaki anlaşmazlığı barışçıl yollarla gidermeleri yönündedir. Bu noktada topluluk dışındaki düşman olana karşı organize şiddet kullanımı hakkında eksik kalmıştır. Güvenlik topluluğu savaş olmayan devletler arası bir topluluktur. Eğer geniş çaplı şiddet, rejim değişimi, ulusal kurtuluş ya da politik muhalefetin bastırılması için olası görülürse güvenlik toplumu kriterlerini karşılamamaktadır.

Deutsch'un kaynaşmış güvenlik topluluğunun oluşumunda ilk basamak güven ve değerlerdir (Deutsch, 1957: 110-120). Bu noktada devletlerin birbirlerinin ihtiyaçlarına, mesaj ve eylemlerine şiddete gerek kalmadan cevap vermek için politik birimlere katılabilme kapasitesi önemlidir. Bu kapasitenin istenildiği gibi etkin olabilmesi için politik kurumlar ve yerleşik politik alışkanlıklar önem kazanmaktadır. Adler ve Barnett'in ifadesiyle birimler arası etkileşim, iletişimin bu kurumlar vasıtasıyla karşılıklı çıkar ve normların üretilmesine yol açar. Bunun sebebi ise sistem ve aktörün birbirini karşılıklı etkilemesidir (etkileşimin ilk aşamasında ortak bir çıkar olması aktörleri bir araya getirebilen itici güçtür). Buna ek olarak da paylaşılan değer, norm ve araçlar ve karşılıklı uzun vadeli çıkarlara dayanır. (Adler ve Barnett, 1998: 31) Aktörler sistem içerisinde etkileşime girdiğinde yeni ve ortak

bir çıkar, grubun paylaşımlarıyla oluşan değer ve normlar üretmeye başlar. Bu yolla ortak bir kimlik yaratılarak topluluk daha organik bağlarla güçlendirilir. Yani çıkar ve normlar etkileşim için hem girdi hem de etkileşim sonundaki çıktı halini alır.

Öte yandan değerlerin politik süreçlere uyumu ikinci önemli noktadır. Deutsch'e göre politik ve sosyal değerler politik kurumlarla uyumlu olmalıdır (Deutsch, 1957: 46-7). Çoğulcu güvenlik topluluğunun oluşumunda önemli olan hususlardan biri de ilgili politik birimler arasında savaş olasılığını ve isteğinin olmaması veya çok azalmasıdır (Deutsch, 1957: 115). Değerler ise gevşek yapıdaki topluluktan sıkı bağlı yapıya geçişte entegrasyon aşamasında temel esas halini almaktadır. Bu noktada ASEAN kaynaşmış bir güvenlik topluluğu inşa etmekten ziyade çoğulcu güvenlik topluluğu inşa ederek üyeler bağımsız egemen yapısını korumaktadır. Egemen eşitliği ile danışma ve oy birliği ile karar verme sürecini işleten ASEAN gevşek yapıda bağlanma ile daha başarılı bir birlik temelini hazırlamaktadır.

Güvenlik topluluğu olarak ele alındığında ASEAN barışçıl bir arada olma ilkesiyle bölgede ortak değerler inşa etmekte, iyi niyet, bağlılık duygularıyla birlik yapısına destek vermektedir. Bu noktada topluluk için kurumsallaşma oluşturduğu söylebilir (Deutsch, 1957: 36). İnşacı bakış açısında ise topluluğa erişilebilmesi için ittifak olmalıdır. ASEAN ittifakının temelinde ekonomik ve politik anlamda dış tehdit (büyük güçlerin işgali, Çin'in pazarı olma, ekonomik anlamda dışa bağımlı, istikrarsız zayıf devlet), ASEAN için benzerleriyle güvenli alan inşa etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle Doğu Asya Zirvesi ve Bölgesel Forum aracılığıyla tehdit algısı yaratan ötekilerle düzenli iletişim kurmaktadır. Böylelikle devletlerin birbirlerine yönelik gerçeklik inşası başlar. Paylaşılan bilgi ile ortak normlar yaratılır. Bunun sonucunda ise barışçıl değişim beklentisi ile Asya'da güvenlik toplumu yaratmayı amaçlamaktadır. ASEAN üyelerinde Filipinler, Malezya ve Tayland'ın Çin ile Güney Çin Denizi Meselesi ile anlaşmazlığını barışçıl yolla tartışabilmektedir. Bu nedenle Güney Çin Denizi Meselesi Tarafların Davranışlarına Yönelik Deklerasyon (2002) imzalanması barış inşasını kanıtlar niteliktedir (ASEAN, 22 Ağustos 2020).

Güvenlik düzenlemeleri, kolektif savunma (güç dengesi sistemindeki eski ittifaklara benzer) ve kolektif güvenlik daha bölgesel ve küresel kurumlar olmak üzere ikiye ayrılır (Wolfers, 1962: 182). Kolektif savunma yaklaşımında üye devletler birbirlerini dış tehdide karşı korur: üyelerden birine herhangi bir saldırı

olduğunda diğer üyeler güç kullanacaktır.[22] Kolektif güvenlik yaklaşımında ise devletler kurallara uyarak olası çatışmaları barışçıl yollarla çözebilecek ortak amaç güderler, eğer üyelerden biri şiddete başvurursa diğerleri kendilerini iç tehditten korumak için harekete geçer. ASEAN kolektif savunma değil kolektif güvenlik amacıyla kurulmuştur. NATO'nun aksine ortak bir savunma gücü oluşturmamıştır. Devletlerin barışçıl yaklaşımı topluluk içindeki kurallar ile pekiştirilir. Üyeler topluluğun anlaşma kurallarına uyum gösterir ancak topluluğun etkinliği, eylem ve meşruluğu konusunda çekinceli davranabilmektedir. ASEAN Yolu ve ASEAN Şartı normatif kurallar ile güvenliği teminat altına almaya çalışmaktadır. Myanmar iç çatışmalarında ve Doğu Timor ayaklanmalarında çekinceli davranarak kolektif güvenlik amacıyla bir araya geldiğini ispatlamaktadır.

ASEAN dış tehdit kaynaklı değil, devletler arası çatışma, iç savaşlar ve otonom veya komünist rejimler yüzünden çıkan ayaklanmalar gibi iç tehdit kaynaklı kurulmuştur (Acharya, 2002) ASEAN için güvenlik önceliği bölgede istikrar ve barış ortamı yaratabilmektir. Bu anlamda Güneydoğu Asya ülkeleri daha geniş, çok yönlü ağ stratejisi gütmüştür (Goh, 2007: 121). 1990 sonrası dönemde bölgesel düzeni oluşturmak adına büyük güçlerle hem çok taraflı hem ikili güvenlik yapıları inşa etmek amaçlı anlaşmalar imzalanmıştır. Bu şekilde devletleri bölgesel güvenlik düzeninin bir parçası haline getirerek bölgesel istikrarın sürdürülebilmesini kolaylaştırmıştır. Olası rakipler ile kurumsal bağlar kurarak, iletişim kanalları oluşturarak devletlerin güvenlik politikalarını etkilemektedir (Ikenberry ve Tscuchiyama, 2020: 78). Bu noktada ASEAN kurumsallaşma aşamalarını tamamlarken diyalog partnerlerini ASEAN çatısı altında düzenli görüşmeler ve anlaşmalar ile bölgesel güvenlik ve istikrarı inşa etme konusunda taraf olarak etkilemiştir.

Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ile başlayan diyalog partnerliği, AB, BM gibi örgütleri de içermektedir. Bu açıdan ASEAN Bölgesel Forumu toplantılarına Çin, Güney Kore, Japonya, Rusya, ABD gibi büyük güçlerin yanında Avrupa Birliğini de dahil etmesi hem bölgeyi kendi sınırlarına mahkûm etmekten çıkarmakta hem de küresel güvenlik düzeninde tanınmasına olanak tanımaktadır. Bölgesel Forum ile artan iletişim ve etkileşim ulus ötesi güvenlik sorunlarının ele alınmasında bölgede önleyici diplomasi olarak da karşımıza çıkmaktadır (Goh, 2004; Katsumata 2006;

[22] NATO'nun 5. maddesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Foot, 1998).[23] Yerel anlamda ise 1997 Asya krizi sonrasında ekonomik anlamda istikrar yaratmayı ve finansal işbirliği ile karşılıklı bağımlılık oluşturma amacıyla ASEAN+3 (Çin, Japonya ve Güney Kore) yapısını oluşturmuştur (Hund, 2003). ASEAN bölgesel güvenlik kurumsallaşmasında başarılı olarak değerlendirilebilir. Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasını öncelikle Çin ve Hindistan (2003), Japonya, Rusya ve Güney Kore (2004), Avustralya (2005) imzalayarak düşman öteki algısını hafifletmiş ve ASEAN kimliğinin tanımlanmasında önemli katkı sunmuştur (Goh, 2005).[24] Böylelikle ASEAN+3 ve ABF ile ASEAN normları bölgesel düzenin değerleri haline dönüşmektedir. Doğu Asya Zirvesi (2005) ile Pan-Asya sınırlarında Asya güvenliği tartışmasız hale getirilmiştir. ASEAN bölgesel anlamda tarafsızlık ilkesi dolayısıyla etkin ve güvenilir bir rol edinmiştir (Acharya, 2017: 277). Doğu Asya Zirvesi'nin amacı stratejik ve politik konularda diyaloğu arttırmaktır. Özellikle bölgede ASEAN+3 partnerlerinden Çin ile yaşanan Güney Çin Denizi Sorunu konusunda yapıcı iletişim kurmak için gerekli bir platform haline gelmiştir. Bunun yanında bölgede Kuzey Kore'nin nükleer silah denemeleri ASEAN üye ülke ve diyalog ortakları içinde tehdit algısı yaratmaktadır. ASEAN bölgeyi nükleer silahlardan arındırmayı kuruluşunun ilk yıllarında hedef olarak belirlemiştir.

ASEAN içi politik ve güvenlik anlaşmalarında ise ASEAN Anlaşması Deklarasyonu ve ASEAN Şartı üye ülkelerin politik işbirliğini arttırmak ve anlaşmazlık çözümünde barışçıl yollar izlenmesini zorunlu kılmaktadır. Üyeler arası anlaşmazlıkların ivedilikle çözüme kavuşturulmasını tavsiye etmektedir. (Keling, 2011: 176) Bunun yanında birden fazla üyeyi ilgilendiren konularda ASEAN içi çok taraflı düzenlemeler de örgüt içi güvenliği arttırmaktadır. Malezya, Endonezya ve Singapur'un taraf olduğu Malakka Boğazı Singapur Koordinasyon Karakolu, Malakka boğazında korsanlık, karasuları güvenliği, gayri resmi göçler, uyuşturucu kaçakçılığı ve sınır tartışmaları konusunda 2004 yılından beri koordineli bir şekilde çalışmaktadır (Mohd, 2004). Bunun yanında Vientiane Eylem Planı ile politik sistemlerin anlaşılması için etkileşimi birey bazına indirme, insan hakları, hukukun üstünlüğü, üyeler arası bilgi akışı, karar alma mekanizmasında ASEAN Parlamentolar Arası Örgütü, ASEAN Halkları Örgütü, ASEAN (İşletme Danışma Konseyi), ASEAN Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Kurumu, ASEAN

[23] Bkz: ASEAN Sekreterliği, "Overview," http://www.aseansec.org/92.htm

Üniversiteler Ağı ve ASEAN Vakfı gibi devlet dışı örgütlerin daha fazla katılımını arttırmayı öne çıkarmaktadır. Bu açıdan ASEAN hükümetler arası varlığını korusa bile devlet dışı örgütlenmeler ile politik anlamda insan odaklı politikaları uygulamaya koymaktadır. Güvenlik anlamında ise bölgenin nükleer silahlardan arındırılması (SEANWFZ) ve terör saldırılarına karşı ASEAN Anlaşması Deklarasyonun (1976) uygulanması konusunda Karşılıklı Hukuki Yardım Anlaşmasını (2019) öne çıkarmaktadır. Sonuç itibariyle ASEAN'ın kendine özgü normlarına rağmen bulunduğu coğrafyada üyeleri ve komşuları nezdinde güvenilir bir örgüt ve çözüm ortağı olarak güvenlik topluluğunu inşa ettiği söylenebilir.

3.2.2. Ekonomi Topluluğu Olarak ASEAN

Karşılıklı uzlaşma ile yan yana gelen ya da stratejik etkileşimler ile bir araya getirilen uluslar, birbirilerinin niyet, plan, politikalarını etkileyen güvenlik, ekonomik ve teknolojik anlamda karşılıklı bağımlılık ile birbirlerine bağlıdırlar (Adler, 2005: 75). Bu doğrultuda ekonomik kalkınma ve entegrasyon, devlet üstü toplulukların oluşumlarında başat motivasyonlar arasında sayılmaktadır. Nitekim 1976 Bali Zirvesi sonrasında ekonomik bütünleşme için ASEAN'ın beş kurucu üyesi endüstriyel projeler geliştirme ile başlayarak öncelikle ASEAN içi kalkınmaya odaklanmıştır. Kuruluş yıllarında endüstriyelleşme ile başlayan ekonomik kalkınma adımlarını Tercihli Ticaret Anlaşması (1977) izlemiştir (Mansor ve Radam, 2000). ASEAN henüz ortak pazar kurulumu için yeterli ekonomik istikrarı sağlayamadığından dolayı belirli ürünlerde gümrük birliğini tercih etmiştir.

Tercihli Ticaret Anlaşması, ASEAN Serbest Ticaret Anlaşması (1992) için gerekli zemini hazırlamıştır. Ancak Serbest Ticaret Anlaşması otomotiv, balıkçılık, hava yolu, turizm ve tekstil gibi 11 sektörü kapsamakta ve söz konusu alanlarda ya minimum ya da tarife kaldırılmış ürünleri içermektedir. Serbest Ticaret Anlaşması, ASEAN üyeleri arasında karşılıklı bağımlılık yaratarak Güneydoğu Asya'da ekonomik bütünleşmeyi temsil etmektedir (Balassa, 1961: 10-17). Serbest Ticaret Anlaşması malların geçişini içerirken hizmetin serbest dolaşımı konusunda ASEAN, Hizmet Çerçeve Anlaşması için adımlar atmaktadır (Fadil ve Hastiadi, 2017: 715). Bunun yanında vatandaşların ve nitelikli iş gücünün serbest dolaşımı izin çalışmaları devam etmektedir. Bununla birlikte ASEAN 1997 Krizi sonrasında ASEAN Yatırım

Anlaşmasını (1998) imzalayarak ekonomik anlamda bağımsızlığını uluslararası kuruluşlara karşı korumuştur. Dahası Ekonomik Yatırım Alanı (1998) 2001 yılına kadar hem örgüt içi hem de örgüt dışı yabancı yatırımı ASEAN sınırlarına çekerek Güneydoğu Asya'yı büyük güçlerle yarışabilecek rekabet seviyesine taşımayı amaçlamaktadır (Liew, 2017: 641). 2006 yılında Asya Kalkınma Bankası (AKB) ile Mutabakat Anlaşması imzalayarak üye ülkeler arası kalkınma eşitsizliğini ve fakirliği azaltmak için işbirliğine gitmiştir (ASEAN, 28 Ağustos 2020). Bu çerçevede Asya Kalkınma Bankası 2006-2015 yılları arasında Mekong Deltası ve diğer ASEAN üyeleri olarak iki grupta kalkınma amacıyla 15.4 milyar dolar değerinde 376 projenin finans ortaklığını yürütmüştür. Bunun yanı sıra 2002 yılında ASEAN'ın ticari ilişkileri kolaylaştırmak adına para birimi değişimi ayarlamak adına Chiang Mai Girişimine diyalog partnerleri de dahil olmuştur.

Ayrıca 2007 yılında hazırlanan ASEAN Ekonomik Topluluğu Taslağı, ASEAN'ı ortak pazar ve üretim üssüne dönüştürme planını içermektedir. Ekonomik anlamda rekabeti, küresel ekonomik sisteme tam anlamıyla entegre olmuş bütünleşmiş bir ekonomik topluluk yaratma amacını ortaya koymaktadır. 2009 yılında açık yatırım rejimi ile Kapsamlı Yatırım Anlaşmasını 2012 yılında yürürlüğe koymuştur. Yatırım rejimlerinin liberalleşmesi, şeffaflığı ve korunması ile ilgili maddeleri ile bütünleşmiş bir yatırım alanı yaratmayı amaçlamaktadır. 1997 ve 2017 yılları arasında yabancı yatırım oranının % 12 artmış olması ASEAN'ın ekonomik bütünleşme çalışmalarının başarılı olduğuna işaret etmektedir (ASEAN Sekreterliği, 29 Ağustos 2020). Bunun yanında Bankacılık sistemlerinde de eşleşme yapabilmek adına 2014 yılında ASEAN Bankacılık Entegrasyonu Çerçeve Anlaşması imzalayarak ASEAN pazarında daha esnek bir işlerlik kazanmayı amaçlamaktadır (Asia Regional Integration Center, 29 Ağustos 2020). Bu noktada ekonomik bütünleşmenin derinleşmesi ile bireyler ASEAN sınırları içerisinde refah farklılıklarına maruz kalmadan kolaylıkla yaşamını idame ettirebilecektir. Böylelikle birey kurumsal bütünleşme ile ASEAN topluluğuna daha faza aidiyet hissi duyacaktır.

Bölgenin refah seviyesinin artması, bireylerin de sınırlar arasında akışı için gerekli adımların atılmasını gerektirmektedir. Bunun sonucunda nitelikli iş gücünün serbest dolaşımı için Kişilerin Geçişi Anlaşmasını imzalanmıştır (ASEAN, 2015: 27-31). ASEAN nitelikli iş gücünün dolaşımı için Karşılıklı Tanıma Düzenlemelerini de yaparak bölgede nitelikli iş gücünün ASEAN sınırları içerisinde akışını sağlamayı

hedeflemektedir. Bu noktada ASEAN kimliğinin hükümetlerden halka inmesi dönüm noktasına ulaşmış, bölgesel anlamda bütünleşmiş bir yapı haline gelmesi konusunda emin adımlarla ilerlemesine olanak tanımaktadır (ASEAN, 29 Ağustos 2020). Son aşama olarak bireylerin vize muafiyetiyle ASEAN sınırları içinde serbest dolaşımı için Vatandaşların Vize Muafiyeti Çerçeve Anlaşması düzenlenmiştir. Henüz uygulamaya girmese de anlaşmanın hazırlanması ASEAN bütünleşmesinde son halkayı temsil etmektedir. Netice itibariyle ASEAN'ın her ne kadar ekonomik entegrasyonunu tam anlamıyla tamamlayamamış da olsa ekonomi topluluğu kimliğini haiz olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.3. Sosyo-Kültürel Topluluk Olarak ASEAN

ASEAN üç sütunlu yapısını henüz tamamlamamıştır. Uluslararası arenada zaman zaman ASEAN örgüt yapısı çeşitli düşünürler tarafından yaptırım mekanizması olmaması dolayısıyla eleştirilere maruz kalmaktadır. Ancak ASEAN'ın kendine özgü yapısı ve ilkeleri üyeler üzerinde gönüllük esası ve ASEAN yolu çerçevesinde bütünlük yaratma kapasitesini ortaya koymuştur. ASEAN, ASEAN Şartıyla hükümetler arası bir yapı olmaktan çıkıp insan odaklı söylemini çalışmalarına dökmüştür. Sosyo-kültürel topluluk ile üye ülke vatandaşları arasında anlayışı, saygıyı, dayanışmayı ve doğal olarak topluluk hissini pekiştirmektedir. Sosyo-kültürel topluluk alanları yoksulluk, eğitim, bilim, çevre, sağlık, doğal afetler, sağlık, bilim, teknoloji, kamu istihdamını sosyal kalkınma alanlarını içermektedir. ASEAN'ın ekonomik, politik-güvenlik bütünleşmesi sosyal bütünleşme kadar kolektif kimlik inşası üzerinde etkili değildir.

Sosyal alanda etkileşim yaratılması bireylerin yukarıdan inen kolektif kimliği kabul etmesinde ortak zemin oluşturmaktadır. Güvenlik topluluğu ve ekonomik topluluk kolektif kimlik inşasında ben'in öteki etkileşimi ile kurulurken sosyo-kültürel topluluk sadece biz yaratılmasına odaklanmaktadır. ASEAN, biz kimliği inşa etme sürecinde kendi değerlerini kendi vatandaşlarına kabul ettirme süreci üzerine kurulur. ASEAN, üç sütunlu yapıya kadar ASEAN kimliğini üye ülke vatandaşlarına indirgeyecek bir söylemde bulunmamıştır. Kimliğin sosyal bir olgu olduğunu, bu nedenle Güçlenme Yolunda ASEAN Topluluğu, 2011 yılında kültür bakanları tarafından imzalanmıştır (ASEAN, 27 Agustos 2020). Üye ülkeler arasında

kültürel faaliyetler arttırılarak ortak anlayış yaratılmaya çalışılmaktadır. ASEAN bölgesel işbirliği ve kalkınmadan her bireyin faydalanması ve ASEAN topluluğunun yaratılması açısından yapılan çalışmalar ana kilit noktasını oluşturmaktadır. Bu açıdan ASEAN dezavantajlı grupları öncelikli tutmakta ve bu noktada göçmen işçilerin haklarını korumak adına ASEAN Mutabakatı imzalanmıştır (ASEAN, 29 Ağustos 2020). Her üye ülke işçilerin haklarını korumakla sorumludur. Bunun yanında 2017 yılındaki ASEAN Zirvesi dezavantajlı ve korunmaya muhtaç grupların (kadınlar, çocuklar ve afetzedeler) korunması üzerine çalışmalar yürütmektedir. Bölgenin coğrafi konumu dolayısıyla çeşitli yıkıcı doğal afetlere maruz kalması (muson yağmurları, depremler ve tsunami vb.) ASEAN insanî yardım mekanizmasını gerekli kılmaktadır.

Ulusüstü bir kimliği yerleştirmenin etkili yollarından biri de üye devletlerin vatandaşları arasında öğrenci değişim programlarının tesis edilmesidir. ASEAN Üniversite Ağı ASEAN Şartı bağlamında ilk olarak 6 üye ülkenin 11 üniversitesinde akademik iş birliği amacıyla kurulmuştur (ASEAN Üniversite Ağı, 29 Ağustos 2020). İlk Üniversite Ağı Mütevelli heyeti 1996 yılında toplanmış, fakülte ve öğrenci değişimini, ASEAN çalışmalarını, bilgi alışverişi ve ortaklaşa akademik çalışmaları gündemini oluşturmuşlardır. 2007 yılında 10 üyeye ulaşarak ASEAN Sosyo-kültürel taslağının planlarının uygulanması için etkin bir alan oluşturmuştur. Bugün ise Ağ; gençlik hareketlerini, yüksek eğitimde küresel standartlara ulaşmak için bölgesel entegrasyonu sağlamak adına akademik çalışmaları yürütmeye uygun zemin sunmaktadır.

Sonuç itibariyle gerek üye ülkelerin farklı siyasal yapıları gerekse çoklu etnik ve çok dinli toplumsal yapıları dolayısıyla ASEAN'ın kendisini tam anlamıyla sosyo-kültürel bir topluluk olarak tanımlayabilmesi için önünde uzun bir yol olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada ASEAN'da kolektif kimliğin oluşup oluşmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma kapsamında, literatürde yer alan diğer çalışmalardan farklı olarak ASEAN kimliğinin sadece sosyal İnşacı yaklaşımdan değil kimlik kavramının hem siyasi hem de sosyolojik çözümlerinden faydalanılarak daha farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çerçevede ASEAN kolektif kimliğine yönelik ulus kimliğinin ulus üstü kimlik oluşumuna etkisine, örgüt kurumsallaşmasının derinleşmesinin kolektif kimlik ile olan ilişkisi, kolektif kimlik oluşumunda güvenlik endileşelerinin yapıcılığı ve kolektif kimliğin ben ve öteki ilişkisindeki yerine yönelik soruların cevaplarına bölgesel dinamizer çerçevesinde yer verilmiştir.

Güneydoğu Asya bölgesi, Uluslararası İlişkiler disiplininde bölgesel anlamda görece daha az ilgi görmüş bir alan olarak belirmektedir. Bölgenin küresel siyasette komşusu olan büyük güçlere nazaran daha az etkili olması, daha az çalışılmasına ya da daha dar konular çerçevesinde çalışılmasına neden olmuştur. Literatürde ortaya çıkan çalışmalar, Güneydoğu Asya'yı Avrupa ile kıyaslanmaya mahkûm etmektedir. Bunun nedeni bölgenin coğrafi ve kültürel anlamda tanınmamasından kaynaklanmaktadır. Bölgeselleşme çerçevesinde ele alınan çalışmalar dar kalıplar içerisinde bölge ülkelerini analiz ederek bölgenin gelişmekte olan yapısına vurguda bulunmakta ya da bölgeyi tek başına sosyal inşacı bakış açısıyla analiz ederek bölgenin kendine has unsurlarını başarısızlık olarak adlandırmaktadır. Avrupa kıtasında kurulan bir üst yapı olarak görülen AB'nin bile üst yapı olma potansiyeli hala sorgulanırken ASEAN'ın bölgesel sınırları içerisinde kimliğinin tartışılması doğal bir eğilimdir.

Bu çalışmada yukarıda belirtilen nedenden dolayı kimlik kavramı belli bir alan sınırları içerisinde değerlendirilmiştir. Özellikle de bölgesel kimlik, ulus kimliği ve ulus üstü kimlik kavramları temel alınmış ve kavramlar bölgesel karasal sınırlara endeksli çalışılmıştır. Söz konusu bilişsel alan olan bölgede kimlik kavramına yönelik analiz yapabilmek için öncelikle bölgesel sınırların ve dinamizmin etkisine değinilmiştir. Bir ulus üstü yapılanma olarak ASEAN kimliği, liberal demokratik bir yönetimle uzun süren bir geçmişi olmamasından kaynaklı sadece sosyal inşacı bakış açıyla değerlendirilememektedir. Bunun sonucunda ASEAN kimliği bir bölgesel alan içerisinde örgütsel gelişim fazlarına bölünerek kavramsallaştırılmaya daha uygundur.

Bu çalışmada, ASEAN kimliği oluşum süreci; örgütün kuruluş, genişleme ve derinleşme evreleriyle eş zamanlı kavramsallaştırılmıştır. Oluşum evresinde ulus kimliklerin baskın olduğu bir dönemde kolektif kimlik yaratma eğilimi, güvenlik topluluğu ile meydana gelmiştir. ASEAN'ın bir kolektif kimliğe sahip olup olmadığından bahsedilmek için önce ASEAN örgütünün içine doğduğu zaman ve mekâna ve bu uzamsal alanda oluşmuş alt birimler olan ulus devletlerinin yapısına odaklanılmıştır. Bu noktada Güneydoğu Asya bölgesinin sınırlarından bahsetmek için üye devletlerin sınırlarının politik oluşumuna değinilmiştir. Bu açıdan ana kara ve ada ülkeleri olmak üzere iki grupta ele alınan bölge devletleri Tayland, Vietnam, Laos, Kamboçya ve Myanmar karşısında Singapur, Filipinler, Malezya, Endonezya ve Bruney coğrafi anlamda kendi kendini yönetme özgürlüğünden uzun yıllar uzak tutulmuştur. Kendi kültür ve tarihi bağlarına tamamen yabancı devletler tarafından domine edilerek eğitim, politik, sosyal ve ticari alanlarda başka medeniyetlerin altında yönetilmiştir. Avrupa devletlerinin en az üç asır süren kolonileştirme uygulaması Güneydoğu Asya'nın bilişsel sınırlarını çizerken kendine benzemeyeni sınır dışında bırakmasına yol açmıştır. Vestfalya tarzı modern devletin oluşması, piyasanın liberalleşmesi bölge ülkelerinin ulusal siyasal yaşamı yerleştirme konusunda en büyük sınavını oluştururken yaratılan ulus topluluğun bir arada tutulması da ikinci büyük sınavı haline gelmiştir. Bu çalışmada bölgesel üst kimliğin oluşumu için ilk şartın yerleşik ulus kimliği olduğu ortaya çıkmıştır.

ASEAN kimliği oluşumunda diğer soru ise tehdit algılarının bölge devletlerini topluluk oluşumuna yönlendirerek kimliğin kalıcılığını etkilemesidir. Güneydoğu Asya'yı sadece bölgesel politik ve ekonomik bir alan olarak görmek eksiktir. ASEAN kuruluşunun ilk yıllarında gevşek yapıda bir kuruluş olarak eleştirilmiştir. Ancak bölgenin dinamiklerine uzak araştırmacılar, ASEAN'ın değerlerinin üye devletlerin Alexander Wendt'in ifadesiyle en derin endişelerinden biri olan fiziksel anlamda hayatta kalma şartını görmezden gelmiştir. Benzer şekilde üye devletlerin işlerine karışmama, egemenlik alanına saygı duyma, anlaşmazlıkların barışçıl çözümü ile bölge devletlerinin yasa kadar önemli gördüğü ilkelerini de araştırmalarında göz ardı ettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca üye ülkelerin birbirini düşman olarak görmesinin önüne geçmek için emin adımların uzun zaman aralıklarına yayılması örgütün yapısının daha güçlü ve daha az tehditkâr görülmesini sağlamıştır. Öncelikle, bölgenin savaş ihtimalinden uzak bir alan olması için yapılan anlaşmalar (Nükleer Silahlardan Arındırma ve ZOPFAN) arkasından ASEAN

bölgesinin ortak değerlerinin (ASEAN Yolu ilkeleri ve danışma – oy birliği) normatif yapıya dönüştürülmesi ASEAN'ın kolektif kimlik inşası için güvenli alanını yaratmasıyla mümkün olmuştur. Böylelikle güvenlik amacıyla bir araya gelen örgütün eylemlerinin pratikte yavaş olması kimliğinin kalıcılık süresini belirlediği sonucuna ulaşılmıştır.

ASEAN kuruluş dönemi ikili ilişkilerin gayrıresmi düzenlenmesi ve kurumsal anlamda gevşek yapıda ilerlemesi, örgüt kimliğinin ulus kimlikleriyle örtüşmesine neden olabileceği sorusuna cevap vermiştir. ASEAN'ın bütünleşme dönemi (1967-2007) ulus kimliklerinin yerleşmesini kolaylaştırmıştır. ASEAN Vizyonu 2020 ile kimlik söylemlerinin dile gelmesi ASEAN'ın kolektif kimliği ve ulus kimliklerinin uyuşabilme potansiyelini ortaya koymuştur. ASEAN'ın nihai amacı *Tek Vizyon, Tek Topluluk, Tek Kimlik* emeline ulaşabilmesi için politik-güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel topluluk ile üç sütun üzerinden ASEAN kimliğini üye ülkelerin halklarına indirgeme politikasını içermektedir. ASEAN'a yönetilen eleştirilerden biri de ASEAN'ın hükümetler arasında kurulan bir işbirliği platformu olarak değerlendirilmesidir. ASEAN hükümetlerce yukarıdan inmeci bir yapı olarak kurulmuş ama hükümetlere bağlı kalmamıştır. Hükümet dışı organlar ASEAN Üniversiteler Ağı, ASEAN İnsanlar Birliği, ASEAN Vakfı ile ASEAN değerleri halka ulaştırılmış ve halktan gelen yansımaları üst yapıya taşıma konusunda henüz çalışmaların yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

ASEAN kolektif kimliğinin, üçüncü faz olarak derinleşme evresinde üç sütunlu topluluk yapısına dönüşümle bir bütünleşmiş kimlik yaratma kapasitesini hazi olup olmadığı sorgulanmıştır. Üç sütunlu topluluk yapısı ile değerlendirildiğinde karasal sınırlara riayet etmesi ASEAN'ın çoğulcu güvenlikten yana olduğunu görtermiştir. Bu aşamada, ASEAN küreselleşmenin getirdiği teknolojik yakınlığına rağmen sınırlarını gelenek ve ortak kaderini paylaştığı yakın arkadaş grubu (üye ülkeler) ile kapalı tutmaktadır. Öte yandan bilgi ve iletişim teknolojileri ve ekonomi alanında hem içerde hem de öteki kabul ettiği devletlerle karşılıklı bağımlılık yaratmayı başardığı gözlemlenmiştir. ASEAN'ın sosyal anlamda kimliğine bakıldığında birlik ve işbirliği için yapılan sosyal aktiviteleri diğer iki sütuna kıyasla daha az olduğu göze çarpmaktadır. Son on yıl içerisinde yapılan plan ve eylemler ASEAN kolektif kimliğinin büyük çoğunlukla yönetici elitler tarafından benimsendiğini ortaya çıkarmaktadır. ASEAN kolektif kimliğinin üye ülke vatandaşları tarafından büyük oranda benimsenmemesi ve üye devletlerin sosyal

alanda etkinliğinin görece az olması, ASEAN kimliğinin içselleştirme safhasının tamamlayamadığını göstermektedir.

Bu çalışma, diğer bir taraftan, ASEAN kolektif kimliğinin, sosyolojik anlamda ele alındığında içselleştirme, nesnelleştirme ve dışsallaştırma evrelerini tam anlamıyla tamamlamamış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada, ASEAN kimliği kırılgan bir yapıdadır. İçselleştirme evresinde ASEAN hükümetlerinin, özellikle de vatandaşlarının ASEAN kimliğini kendi ulus kimliği ile eşdeğer ya da kendi ulus kimliğinin üstünde tutması gereklidir. Ancak hükümetler diğer ifade ile üst yönetimdeki elitler ASEAN kimliğini sözlü açıklamalarında vurgularken, ülke vatandaşları ASEAN kimliğini kendi ulus kimliği ile eşdeğer tutmamaktadır. Bunun altında yatan neden ise ASEAN üç sütunlu yapısının halka henüz tam anlamıyla nüfus etmemiş olmasıdır. AB uygulamalarında olduğu gibi ASEAN sınırlarında henüz ASEAN vatandaşları algısı oluşmamış, vatandaşlar için vize serbesti uygulamasının olmaması bunu açıklar niteliktedir. AB örneği üzerinden değerlendirildiğinde, ASEAN kimlik oluşturmada başarısız görülebilmekte fakat ASEAN sınırlarının tüm üye vatandaşlarına açılabilmesi için öncelikle ulusal değerlerin içselleştirilmiş olması, refah seviyelerinin birbirine akın olması gerekli görülmektedir. ASEAN üye ülkeleri, ulusal sistemlerin henüz yerleşmeye başladığı, Avrupa kıtasına kıyasla küresel sistemin getirilerini kendi iç sistemine uydurmaya çalışmakta ve bu konuda son on yılda başarı sağlamaktadır.

Kimlik çalışmaların en çok üzerinde durduğu kavram olan *öteki* ASEAN kimliğinin ortaya çıkışında itici gücü olduğu sonucuna varılmıştır. ASEAN kuruluş döneminde (1967-1997) sadece ülkeler değil ideolojilerde de öteki grubu içinde yer almaktaydı. Bölgede vuku bulan komünist ve kapitalist sistemin çatışması ve bu sistemlerin temsilcilerin olan ülkelerin (Çin ve ABD) ASEAN ülkelerinin egemen varlığına tehdit oluşturması, geçmiş korkularının(Avrupalı devletler ve Japonya, Çin Hindistan gibi bölgedeki büyük güçler tarafından sömürülme) devam etmesi, ASEAN kimliğinin oluşum aşaması açısında başarılı olmasına neden olmuştur. Ancak sistemin değişmesi ve öteki olarak tanımlanan devletlerin arkadaş öteki olarak değişmesi ASEAN kimliğinin evrimini i yapıya doğru dönüştürmüştür. Bu noktada üye ülkelerin ASEAN içinde bütünleşmiş bir kurumsallığa gitmesi kaçınılmaz hal almıştır. Ancak üyeler henüz yetki devrine ulaşacak kadar ASEAN kimliğini içselleştirmediği için ulus kimliği ve ulus üstü kimlik arasında sıkışmış durumda oldukları gözlemlenmiştir. Bu nedenle ASEAN kimliği, birbirine uyumlu hale

getirilmeye uğraşılan bir çarklı sistemi gibi görülebilir. Her dişlinin birbirine uyumlu hale gelmesi için gerekli çarkın törpülenmesi gerekmektedir. Bu uyumlu hale getirme süreci beklenenden uzun zaman almaktadır.

Çalışma, bu açıdan ASEAN kimliğinin çözünürlüğü engellemek ve üye devlet kimliklerinin birbirine uyumlu olması için ASEAN kimliğinin sadece üye ülkelerin yönetim ve iş sektörü alanında kalmayıp kırsal kesimde yaşayan bireylere kadar ulaşmasının zorunlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun için ASEAN tek pazarının olması, gümrük birliğinde bütün mallar üzerinden tarifelerin kaldırılmış olması ve nitelikli iş gücünün sınırlar arasında serbest dolaşabilmesi uygun bir zemin oluşturabilir. Söz konusu düzenlemelerin yerine getirilmesi uzun bir zaman dilimini içermektedir. ASEAN Tek Pazarı'nın yaratılması hala devam eden bir süreç içerisindedir. Ancak kişilerin serbest dolaşımı henüz gündeme eklenmesine rağmen planı oluşturulmamıştır.

Çalışmada, ASEAN kimliğinin siyasi anlamda söylemsel olarak vucüt bulduğu, maddi olarak kimliğin varlığından söz edebilmek için ulus kimliği gibi bireye hak ve sorumluluklar vermesinin gerekli olduğuna ulaşılmıştır. ASEAN örgütü kurumsal yapısı içerisinde bireyin istek ve iradesinin yansımaması bunu ispatlar niteliktedir. ASEAN Genel Sekreterliği çatısı altında ilgili politikaya yönelik diplomatlar ve iş çevresiyle bağlantılı yetkililerin olması ASEAN kimliğini üye ülke vatandaşları için görünmez kılmaktadır. Böyle bir tabloda ASEAN hükümetlerin isteği yönünde bir kolektif oluşum kırılganlığı oluşmuştur. Bu noktada elde edilen sonuç devletlerin politikaları ya da stratejileri ddeğiştiğinde ASEAN kolektif yapısına yönelik tutumların değişme ihtimalinin yüksek olmasıdır.

Bu çalışmada özetle ASEAN kolektif kimliği inşa sürecinin devam eden bir süreç olduğu ortaya çıkarılmış olup, ASEAN Asya değerleri çerçevesinde incelenmiş ve kendine özgü yapısı içerisinde başarılı bir örgüt olarak değerlendirilmiştir. Ancak ASEAN kimliğinin sadece güvenlik ve ekonomi alanında değil sosyo-kültürel alanda da kat etmesi gereken çok yol olduğunun altı çizilmektedir. ASEAN kolektif kimliği danışma ve oy birliği ile inşa edilmeye devam ederken sadece rızaya bağlı olan bir yapılanma içerisinde birliğin *Tek Vizyon, Tek Topluluk, Tek kimlik* hedefine ulaşmasının daha uzun süreceğinin sinyallerini vermektedir

KAYNAKÇA

Abdelal, R. (2009). "Identity as a Variable: A Guide for Social Scientists". Derleyen Rawi Abdelal, Yoshiko Herrera, Alastair Iain Johnston, and Rose McDermott, *Measuring Identity*, Cambridge University Press, Cambridge.

ASEAN Secretariat, A Resilient and Innovative ASEAN Community, Annual Report 2017-2018 (Jakarta: ASEAN Secretariat, 2018)

Acharya, A. (2001) *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*, Routledge, London.

Acharya, A. (2002) "Regionalism and the Emerging World Order: Sovereignty, Autonomy, Identity" Derleyen: Shaun Breslin, Christopher W. Hughes, Nicola Phillips ve Ben Rosamond, *New Regionalisms in the Global Political Economy*, Routledge, London.

Acharya, A.(2013). ASEAN 2030: Challenges of Building A Mature Political And Security Community, working paper 441, Asian Development Bank Institute, Tokyo.(Çalışma kağıdı)

Acharya, A. (2017) "The Myth of ASEAN Centrality", *Contemporary Southeast Asia*, C: 39, N: 2, ss. 273-279.

Adler, E. (1992) "Europe's New Security Order: A Pluralistic Security Community" Crawford, B. (der.) *The Future of European Security*, University of California Press, Berkeley.

Alagappa, M. (1987), "Asean Institutional Framework and Modus Operandi: Recommendations for Change', Sopiee, N., C. L. See, L. S.Jin, (der) ASEAN at the Crossroads: Obstacles, Options & Opportunities in Economic Cooperation. ISIS, Kuala Lumpur.

Amer, R. (1999) "Conflict Management and Constructive Engagement in ASEAN's Expansion," *Third World Quarterly*, C: 2, N: 5, ss. 1031–48.

Anderson, B.(1972) Java in a Time of Revolution: Occupation and Resisstance 1944-1946, Cornell University Press, Ithaca.

Anderson , B.(1983)..*Imagined Communities Reflections on the Origin and Spread of Nationalis,*Verso , London

Archiles,F., Marti, M(2001). Ethnicity, Region and Nation: Valencian Identity and the Spanish Nation-state, *Ethnic and Racial Studies*, C: 24, No: 5, ss.179-797

Ariff, M. (2001). "Trade, Investment, and Interdependence." Derleyen: C. Tay, Jesus P. Estanislao, and Hadi Soesastro, Institute of Southeast Asian Studies, Singapur

ASEAN 2009a. The ASEAN Political-Security Community Blueprint, ASEAN Secretariat, Jakarta.

ASEAN 2009b. The ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint, ASEAN Secretariat, Jakarta.

ASEAN Sekreterliği, A Resilient and Innovative ASEAN Community, Annual Report 2017-2018, 15.

ASEAN, ASEAN Topluluğunu Güçlendirme Yolunda : Kültürel Çeşitlilikte ASEAN Birliği Deklerasyonu https://cil.nus.edu.sg/databasecil/2011-declaration-on-asean-unity-in-cultural-diversity-towards-strengthening-asean-community/ (Çevrimiçi) 27 Ağustos 2020

ASEAN Sekreterliği https://www.adb.org/sites/default/files/publication/182536/asean-adb-cooperation.pdf (Çevrimiçi) 28 Ağustos 2020

ASEAN Sekreterliği b, ASEAN Investment Report 2018, (Çevrimiçi) 29 Ağustos 2020

ASEAN, (2015) Agreement on Movement of Natural Person http://investasean.asean.org/files/upload/ASEAN%20MNP%20Main%20Text.pdf (Çevrimiçi) 29 Ağustos 2020.

ASEAN Göçmen İşçilerin Haklarının Korunması https://asean.org/storage/2019/01/3.-March-2018-ASEAN-Consensus-on-the-Protection-and-Promotion-of-the-Rights-of-Migrant-Workers.pdf (Çevrimiçi) 29 Ağustos 2020

ASEAN, The Mutual Recognition Arrangements https://asean.org/?static_post=asean-frameworkagreement-on-services-2 (Çevrimiçi) 29 Ağustos 2020.

ASEAN Üniversite Ağı , http://www.aunsec.org/scholarships.php, (Çevrimiçi) 29 Ağustos 2020

The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), https://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967/ (Çevrimiçi)8 August 1967

ASEAN Sekreterliği, Daimi Sekreterlik https://asean.org/?static_post=asean-secretariat-basic-documents-asean-secretariat-basic-mandate-2 (Çevrimiçi) 10 Ağustos 2020.

ASEAN Anlaşması https://asean.org/?static_post=declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii (Çevrimiçi) 29 Ağustos 2020.

ASEAN Ekonomik Topluluğu, https://asean.org/asean-economic-community/asean-free-trade-area-afta-council/ (Çevrimiçi) 29 Ağustos 2020

ASEAN Yolu , https://seasia.co/2020/01/21/what-is-asean-way Good News From Southeast Asia (Çevrimiçi) 25 Agustos 2020

Asia Regional Integration Center, https://aric.adb.org/initiative/asean-banking-integration-framework-abif (Çevrimiçi) 29 ağustos 2020

Ataç, E. (2018). "Güneydoğu Asya'nın Güncel Sınamaları ve ASEAN" İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, C:233 ss. 70-71.

Balassa, B.(1961). "Towards a Theory of Economic Integration", *Kyklos International Review For Social Sciences,* C: 14, N: 1, ss.1-17.

Barnett, A. (1990) "Cambodia Will Never Disappear "New Left Review" , C:180 ss. 101-25.

Bechhofer, F. , McCrone, D.(2009) National Identiy, Nationalism and Constitutional Change, Palgrave Macmillian, Londra.

Berenskoetter, F. (2007) 'Friends, There Are No Friends? An Intimate Reframing of the International',*Millennium*, C: 35, No:2, ss. 647–76.

Berger, P.L., Luckmann, T. (1966) The Social Construction of Reality, Penguin Books, London

Bernstein, R. ve Munro, R. H.(1997) "The Coming Conflict with America," Foreign Affairs, C: 76, N: 2 ss. 18-32.

Bially Mattern, J. (2000) "Taking Identity Seriously," *Cooperation and Conflict,* C:35, N:3, ss. 299–308.

Boas, M., Marchand, M. ve Shaw, T. M. (2003) "The Weave-World: The Regional Interweaving of Economies, Ideas and Identities," in Theories of New Regionalism, der. Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw, Palgrave Macmillan, New York.

Borneman J. (1992). *Belonging in the Two Berlins: Kin, State, Nation,* Cambridge University Press, New York

Bowie, F.(1993) Wales From Within: Conflicting of Welsch Identity, Macdonald, Sharon (der.) Inside European Identities: Ethnography in Western Europe, Oxford, Berg

Bowles, P. (1997). "ASEAN, AFTA, And the New Regionalism". Pacific Affairs, C:70, N: 2, ss. 219-233.

Breslin, S. ve Higgott, R.(2003). "New Regionalism(s) In the Global Political Economy: Conceptual Understanding in Historical Perspective." Asia Europe Journal , C:1, N:2, ss.167-182

Brewer, M. B.(1999) 'The Psychology of Prejudice: Ingroup Love or Outgroup Hate?', *Journal of Social Issues*, C: 55, No:3, ss. 429–44.

Brubaker, R.(1994) Nationhood and the Nation Question in the soviet Union and Post- Soviet Eurasia: An İnstitutional Account, *Theory and Society*, C:23, ss.47-78

Brubaker, R. , Cooper, F. (2000)'Beyond "Identity"', *Theory and Society*, C:29, No:1, ss.1–47.

Brubaker, R.(1994) "Rethinking Nationhood: Nation as Institutionalized Form, Practical Category, Contingent Event," Contention: Debates in Society, Culture, and Science C: 4 No: 1 Busse, N. (1999). "Constructivism and Southeast Asian Security",The Pasific Review, C: 12, N: 1, ss.39-60.

Buzan, B., Waever, O. , De Wilde , J. (1997) Security : A Framework for Analysis , Lynne Rienner, Boulder CO.

Chalk, P. (2015). "ASEAN Ascending: Achieving centrality in the Emerging ASian Order" , *Australian Strategic Policy Institute*, 2015(Mart) ss. 1-36

Chandra K. (2006). "What is ethnic identity and does it matter?" *Annual Review Political Science* C*:* 9 ss.397–424.

Checkel, J.T.(2001)Why Comply? Social Learning and European Identity Change, *Cambridge University Press*, C:55,No: 3,ss.553-588

Checkel, J.T.(2005) International Institutions and Socialization in Eutrope: Introduction and Framework, *Cambridge University Press*, C:59,No: 4,ss. 801-26

Chee, C. H. ve Haq, O.(2007), *The prophetic and The Political*, ISEAS Publishing Singapur

Cheong, Y. M. (1992). " The Political structure of the Independent States", Derleyen: Nicholas Tarling, *The Cambridge History of Southeast Asia*, Cambridge University Press, Singapur.

Chua, D. ve Lim, E. (2017). ASEAN 50: Regional Security Cooperation, World Scientific, Singapur.

Clunan, A. L.(2009) The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interests, john Hopkins University Press,Baltimore

Common Visa and the ASEAN Business Travel Card (BTC) guideline. ASEAN, "2006 ASEAN Framework Agreement on Visa Exemption," Centre for International Law, çevrimiçi 18 Agustos 2020.

Connolly, W.E. , (1991) *Identity/Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox,* Cornell University Press, Ithaca

Cook, M. (2014). "SOUTHEAST ASIA AND THE MAJOR POWERS: Engagement Not Entanglement, Derleyen: Daljit Singh, Southeast Asian Affairs 2014 ISEAS Publishing, Singapur

Dahl, A. J.(1982), Regional Organization and Order in South-East Asia, Macmillan, London.

Denoon, D.B.H. ve Colbert, E. (1998) "Challenges for the Association of Southeast Asian Nations," *Pacific Affairs*, C: 71, N:4, ss. 505–23.

Deutsch, K. ve diğerleri(1957).*Political Community And The North Atlantic Area; International Organization In The Light Of Historical Experience*, Princeton University Press, Princeton.

Dupont, A. (2000) "ASEAN's Response to the East Timor Crisis," *Australian Journal of International Affairs*, C: 54, N:2, ss. 163–70.

Eisenstadt, S. N. , ve Giesen, B.(1995). The Construction of Collective Identity, *European Journal of Sociology* C:36, ss.72–102.

Fadhil, A. ve Hastiadi, F. (2017) "Dynamics of Service Trade in Association of Southeast Asian Nations: Process Towards Integration", *International Journal of Economics and Financial Issues*, C: 7, No: 4, ss.714-725.

Fanon, F. (2004) *The Wretched Of The Earth*, Grove Press, New York.

Fawcett, L.(2012). "The History and Concept of Regionalism"ESIL Conference Paper, C: 2, N: 1, s. 18.

Fawcett, L. Ve Hurrell, A. (der)(1995). *Regionalism in World Politics*, Oxford University Press, Oxford.

Feeney, W. R. (1984). "The United States and The Philippines: The Bases Dilemma", *Asian Affrairs*, C: 10, N:4, ss. 63-85.

Fineman, D. (1997). *A Special Relationship The United States and The Military Government in Thailand 1947-1958*, University of Hawaii Press, Honolulu.

Finnemore, M. and Sikkink, K. (1998) "International Norm Dynamics and Political Change," *International Organization*, C:52, N:4, ss. 887–917.

Foot, R.(1998)"China in the ASEAN Regional Forum: Organizational Processes and Domestic Modes of Thought," *Asian Survey*, C:38, N: 5,ss. 425-440

Formchi, C.(2012). *Islam and The Making of Nation: Kartosuwiryo and Plitical Isam in 20th Century Indonesia*, University of Hawaii Press, Manoa.

Frederick, W. H. ve Leinbach, T. R, Britannica, https://www.britannica.com/place/Southeast-Asia (Çevrimiçi) 20/03/2020

Friedberg, A. L.(1993). "Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia," International Security, C: 18, N: 3 ss. 5-33.

Frost, Frank. (1997) "ASEAN at 30: Enlargement, Consolidation and The Problem Cambodia"(Çevrimiçi) https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/CIB9798/98cib02 20 Temmuz 2020.

Furnivall, J. S. (1948) Colonial Policy and Practice: A Comparative Study of Burma and Netherlands, India, Cambridge University Press, Cambridge.

Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism* Ithaca, London.

Gellner, E. (1988) *Plough, Sword and Book: The Structure of Human History*, Chicago.

Gellner, E.(1978) *Thought And Change*, Weidenfeld ve Nicholson, London.

Gellner, E.(1987) *Culture, Identity and Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.

Ghica, L.A. (2013). "Beyond Regional Integration? Social Constructivism, Regional cohesiveness and The regoanl Puzzle", *Romanian Political Science Review*, C: 13, N: 4,ss. 733-752.

Ghim, P. ve Chew, L.(2013). "Regional Identities: Distinct but Undivided" *A Sociolinguistic History of Early Identities in Singapore*, Palgrave Macmillan, London.

Giddens, A. (1985) *A Contemporary Critique of Historical Materialism*, University of California Press, Berkeley.

Giddens, A.(1985) TheNation-state and Violence, University of California Press, Berkeley.

Goh, E.(2004)."The ASEAN Regional Forum in United States East Asian Strategy," *Pacific Review*, C: 17, N: 1 ss. 47-69.

Goh, E.(2005) "Singapore's Reaction to Rising China: Deep Engagement and Strategic Ad justment," Derleyen: Ho Khai Leong and Samuel Yu, *Reassessing China-ASEAN Relations: Global Changes and Regional Challenges*: Institute of Southeast Asian Studies, Singapur.

Goh, E. (2007/2008). "Great Powers and Hierarchical Order in Southeast Asia: Analyzing Regional Security Strategies",International Security, C. 32, N. 3 ss. 113-157.

GRANO, G.(1977). Pure Geography, Johns Hopkins University Press, Baltimore.

Granovetter, M.S.(1973). The Strength of Weak Ties, *American Journal of Sociology*, C:78, No:6, s.1360-1380.

Gungwu, W. (2005). *Nation Building: Five Southeast Asian Histories*, ISEAS Publications, Singapur.

Guyot, D. H. (1966) The political impact of Japanese Occupation of Burma , Yale University.

Guzzini, S. ve Leander, A.(der.).(2006). *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics*, Routledge, New York.

Haas, E. B.(1958) The Uniting Europe: Political, Social, an Economical Forces,1950-57, Notre Dame University Press.

Habermas, J. (1984a)A Theory of Communicative Action, Beacon Press, Boston

Habermas, J.(1995b)On the Internal Relation between The Rule of Law and Democracy, European Journal of Philosophy, C:3, No:1,ss.12-20.

Habermas, J. (1992) "Citizenship and Nationality: Some Reflections on the Future of Europe".(Der.) Omar Dahbour & Micheline Ishay *The Nationalism Reader*, HumanitiesPress, New Jersey.

Hack, K. (2012).*War Memory and The Making of Modern Malaysia and Singapore*, National University of Singapore Press, Singapur.

Hagiwara, Y. (1973). "Formation and The Development of Association of Southeast Asian Nations". *Journal of Institute of Developing Economies*, C:6, N:4, ss. 443-464.

Heise, D.R. (1998) Conditions For Empathic Solidarity, *The Problem of Solidarity: Theories and Models*, Derleyen: P Doreian, T Fararo, Gordon & Breach, Amsterdam.

Hernandez, C. (2007). "Strengthening Regional and Inter-Regional Cooperation in Responding to Rising Extremism and Resurging Nationalism", the Konrad Adenauer Stiftung Institute for Strategic and Development Studies ve the European Institute of Asian Studies, Berlin.

Hobsbawm, E.(1990) *Nations And Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, Cambridge.

Hobsbawn E.J. , Ranger, t.(1983) The invention of Tradition , Cambridge University Press,Cambridge ,

Hobsbawn, E. , Ranger, T.(1983) The Invention of Tradition, Cambridge University Press, Cambridge.

Hogg, M. A. , & Abrams, D. (1988) *Social Identifications: A Social Psychology Of Intergroup Relations And Group Processes*, Routledge, London.

Huntington, S.(1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order,* Simon and Schuster, New York.

Hund, M. (2003) "ASEAN Plus Three: Toward a New Age of Pan-East Asian Regionalism? A Skeptic's Appraisal," *Pacific Review*, C: 16, N: 3 ss.383-417.

Hurrell Andrew(1995) "Explaining the Resurgence of Regionalism in World politics", Review of International Studies, Issue 21, ss. 331-358.

Ikenberry, G. J. ve Tsuchiyama, J. (2020) "Between Balance of Power and Community: The Future of Multilateral Security Cooperation in the Asia-Pacific," *International Relations of the Asia- Pacific*, C: 2, N: 1, ss. 69- 94.

Ivy, M.(1995) Discourses of the Vanishing : Modernity, Phantasm , Japan, University of Chicago Press, Chicago

Jepperson, R.L., Wendt, A. & Katzenstein, P.J., (1996). Norms, Identity, and Culture in National Security. Derkleyen: P. J. Katzenstein, *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics,* Columbia University Press, New York.

Jones, M.(2002*). Conflict and Confrontation in Southeast Asia, 1961-1965*, Cambridge University Press, Cambridge.

Kahler, M. (2000). "Legalization as Strategy: The Asia-Pacific Case." International Organization, C: 54, N: 3, ss. 549-571

Kalin, M. , Sambanis, N. (2018) How to Think About Social Identity, *Anual Review Of Political Science*, C:21 ss.239-257

Kant, I.(1991) 'Perpetual Peace: A Philosophical Sketch', *Political Writings*, Cambridge University Press, Cambridge

Kant,I.(1991) 'Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose', *Political Writings*, derleyen: Hans Reiss Cambridge University Press, Cambridge .

Katsumata, H.(2006)"Establishment of ASEAN Regional Forum: Constructing a 'Talking Shop' or a 'Norm Brewery'?" *Pacific Review*, C: 19, No: 2, ss.181-198.

Katzenstein, *P. J. (*1996a): Introduction: Alternative Perspectives on National Security, Derleyen: Katzenstein, P. J. *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*, New York

Katzenstein, P.J.(1996b).*The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics,*Colombia Univerity Press,New York.

Keling, M.F. ve diğerleri (2011). "Development of ASEAN From Historical Approach", *Asian Social Sciences*, R.(2010) Supranational Identity, Democratic Attitudes and political Participation:the EU and Moldova, *European Uninion Politics,* C:11, No: 4, ss.511-32.

Khoman, T. (1988). "Reminiscences", *Contempoarary Southeast Asia*, C:10 No. 2, ss.211-217.

Kim, M.(2011)."Theorizing ASEAN Integration." *Asian Perspective*, C: 35, N: 3, ss.407-435.

Kivimaki, T. (2001) "The Long Peace of ASEAN," *Journal of Peace Research*, C: 38, N:1, ss. 5–25.

Klausner, S.(1960).Why They Chose Israel, Archieves de Sociologie des Religion C:9, ss.129-44

Klotz, A. , Lynch, C. (2007) Strategies For Researcher in Constructivist International Relations, M.E. Sharpe, New York

Kng, C. M. (1990). "ASEAN's Institutional Structure and Economic Co-operation", *ASEAN Economic Bulletin*, C: 6, No: 3, ss. 268-282.

Koga, K. (2014). "Institutional Transformation of ASEAN: ZOPFAN, TAC, and The Bali Concord I in 1968–1976", The Pacific Review, C: 27, N:5, ss.729-753.

Koh, T., W. Woon, A. Tan, ve Chan Sze-Wei, "Charter Makes ASEAN Stronger, More United and Effective", The Straits Times, 8 Temmuz 2020.

Küçük, M. (2009). "Uluslararası İlişkiler Kuramında 'Konstrüktivist Dönüşü' Anlamak, *Ege Akademik Bakış*, C: 9, No:2, ss.771-797

Laffan, B(2004) The EuropeanUninion and Its Institutions as 'Identity builders',*Transnational Identities and Becoming European in the EU*, (der)Richard K. Hermann, Marilyn Brewer ve Thomas Risse-KAppen, Rowman&LittleField , Boulder.

Lamont, M., Molnar, V.(2002) " The Study of Boundaries in Social Sciences", *Annual Review of Sociology*, C:28, ss. 167-95

Lapid, *Y. (*1996) Culture's Ship: Return and Departures in International Relations Theory, Derleyen: Lapid, Yosef, Kratochwil, Friedrich *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Lynne Rienner, Boulder

Larson, D.W., Shevchenko(2003) "Shortcut to Greatness: The New Thinking and The Revolutionin Soviet Foreign Policy" , *International Organization*,C:57, No:1 ss.77-109.

Lebow, R.N. (2008) Identity and International Relations, *International Relations*, Sage, London, C:22, No:4, ss. 473-92.

Lewis, M. W., K. Wigen (1997) *The Myth Of Continents: A Critique Of Metageography*, University of California Press, Berkeley.

Liew, V. K. Ve diğerleri(2017) "The Impact of ASEAN Free Trade Area on Intra-ASEAN Manufacturing Trade*", International Journal of Business and Society*, C. 18, N: 3, ss 633-43.

Ling, Y. (2012). "Dr. Sun Yat-sen Doctrine and Impact on the Modern World", *American Journal of Chinese Studies.* C: 19, No: 1, ss. 1-11.

Liow, J.C.(2005). "International Jıhad and The Muslim Radicalism in Thailand? Toward an Alternative Interpretation".*Asia Policy*, C:2,ss. 89-108.

Majid, M. Sri, Tan (2014). "ASEAN Political-Security Community Challenges", The Star Online,

Mandaville, P. (2001) *Transnational Muslim Politics: Reimaging The Umma*, Routlege, Abingdon.

Mansor, S. A. ve Radam, A. (2000) "ASEAN Industrial Cooperation and Intra-ASEAN Trade: The Malaysian Case", Derleyen: Muzafar Shah Habibullah, A*SEAN in an Independent World: Studies on Trade and Finance*, Routledge, Oxon

Mattli, W. (1999). The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond, Cambridge University Press, Cambridge.

Menon, J. ve Lee, C.(2019) . *An Evolving ASEAN: Vision and Reality*, Asian Development Bank, Manila.

Mill, J.S. (1964) Dissertation and Discussion; Political, Philosophicaland Historical, W.v. Spencer, Boston.

Milner, A. (2000) "What is Left of Engagement with Asia?", *Australian Journal of International Affairs*, C:54, N:2, ss. 177–84.

Mohd. F. Y. "Coordinated Patrol-three countries agreed to control Malacca Strait", Utusan Malaysia, 31.07.2004.

Moravcsik, A. (1998). The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht, Cornell University Press, Ithaca.

Neumann, I.B. (1996). Self and Other in International Relations, *European Journal of International Relations*, C:2, No:2 ss. 139-174

Neumann, I.B. (1998) "European Identity, EU Expansion, and the Integration/ Exclusion Nexus," *Alternatives*, C:23, N:3,ss. 397–416.

NITA, Sonja et al. "Migration, Free Movement and Regional Integration: Introduction", 94 Migration, Free Movement and Regional Integration, Paris: UNESCO-UNU-Cris, 2017, p. xviii.

Ong, K. Y. 2007. "A Borderless Asia: Vision For Regional Integration (Çevrimiçi) www.aseansec.org 15 Temmuz 2020)

Owen, N.G. (1992). "Economic and Social Change", Derleyen: Nicholas Tarling, *The Cambridge History of Southeast Asia*, Cambridge University Press, Singapur

Owens,T.J., Robinson, D.T., Smith-Lovin,L.(2010) "Three Faces of Identity", Annual Review of Sociology , C:36, ss.477-99.

Paasi, A. (1996) *Territories, Boundaries, and Consciousness: The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*, Wiley, New York.

Perkmann, M. ve Sum, N.(2001), *Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions* Palgrave Macmillan, London

Petri P, Plummer M.(2013). "ASEAN Centrality And The ASEAN–US Economic Relationship", Policy Studies, C:69.

Pollard, V. K. (1970). ASA and ASEAN : 1961: 1967: Southeast Asian Regionalism, *Asian Survey,* C: 10, N.3, ss.244-255.

Poggi, G.(1978) The Development of Modern State: A Sociological Introduction, Standford University Press, Stanford

Practical Consequences For Southeast Asian Regionalism", The Pacific Review, C:13,N:3,ss. 421-451.

Pries, L. (2001) "The Disruption Of Social And Geographic Space: US-Mexican Migration And The Emergence Of Transnational Social Spaces", *International Sociology,* C:16, No:1, ss.55–74.

Pries, L. (2013) "Ambiguities of Global and Transnational Identities", *Global Networks,*C:13, No: 1, ss.22-40.

Risse, T. (2010b). *A Community of Europeans: Transnational Identities and Public Sphere,* Cornell University Press, London

Risse-Kappen, T.(1994a) "Ideas Do Not Float Freely: Transnational Coalitions, Domestic

Risse-Kappen, T., Herrman, R.K., Risse, T. ve Brewer,M.B (2004). "Transnational Identities: Becoming European in the Europe",Rowman ve Littlefield , Lanham

Robertson,P.L. , Singleton,J. (2002). *Economic Relations Between Britain and Australasia 1945-1970,* Palgrave, New York

Roff. W. R.(1967) The oriins of Malay Nationalism , Yale University Press, New Haven.

Rokkan,S.(1977). Towards a Generalised Concept of Verzuiling : A Preliminary Notes, *Political Studies,* C:25 ss.563-570

Ruggie, G.J. (2003). *Constructing World Polity:Essay on International Instutionalization,*Routledge, New York.

Rumelili, B. (2007). *Constructing Regional Community and Order in Europe and Southeast Asia* , Palgrave Macmillan, Hampshire.

Rüland, J. (2000). "ASEAN And The Asian Crisis: Theoretical Implications And

Schmitt,C. (1976) *The Concept of the Political,* , Rutgers University Press, New Brunswick

Searle, J.,(1995) The Construction of Social Reality, The Free Press, New York

Segal, G. (1993). "The Coming Confrontation between China and Japan?" *World Policy Journal*, C: 10, N: 2 ss. 27-32.

Severino, R.(2001). "Asean Building The Peace in South East Asia" (Çevrimiçi) https://asean.org/?static_post=asean-building-the-peace-in-southeast-asia-2 12 Temmuz 2020

Severino, R. (2008). *ASEAN* , Institute of Southeast Asian Studies, Singapur.

Sheffer, G. (2006) 'Transnationalism And Ethnonational Diasporism', *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, C:15, No:1, ss. 121–45.

Schulz, M. Söderbaum, S. ve Ojendal, J.(2001) "Regionalisation in a Globalising World: A Comparative Perspective on Actors, Forms and Processes,", Zed Books, Londra.

Sidel, J. T.,(2012) "The Fate of Nationalism in the New States : Southeast Asia in Comparative Historical Perspective , *Comparative Studies ibn Society and History*, C: 54, N: 1 ss. 114-144.

Simmel, G.(1971) On Indıvıduality and Social Forms, (der) N. D. Levine , University of Chicago Press, Chicago

Singh B. (2000). "ASEAN's PERCEPTIONS OF JAPAN:Change and Continuity" Asian Survey, C:42,N.2, ss 276–296.

Skinner, G. W.(1957) *Chinese Society in Thailand : An Analytical History* , Cornell Univeristy Press, Ithaca.

Smith, A. D.(1986) The Ethnic Origin of Nations, Blackwell, Oxford

Smith, A.D.(1991) National Identity, Penguin Books, London

Soesastro, H.(2001). "Towards an East Asian Regional Trading Arrangement." Derleyen: Simon S. C. Tay, Jesus P. Estanislao, and Hadi Soesastro, Institute of Southeast Asian Studies, Singapur.

South, A. (2008). Ethnic Poltics in Burma : States of Conflict , Routledge, London.

Soysal, Y. N. (1994). *Limits Of Citizenship: Migrants And Postnational Membership In Europe*, University of Chicago Press, Chicago

Söderbaum, F. (2004) The Political Economy of Regionalism: The Case of Southern Africa , Palgrave Macmillian, Basingstoke

Steinberg, S.H. (1964) "Federation of Malaysia". Steinberg S.H. (der) The Statesman's Year-Book. The Statesman's Yearbook. Palgrave Macmillan, London.

Stiglitz, J.E.(2007). Making Globazation Work , W.W. Norton Company, Londra

Stockwell, A. J. (1992). "Southeast Asia in War and Peace: The End of European Colonial Empires, Derleyen: Nicholas Tarling, *The Cambridge History of Southeast Asia*, Cambridge University Press, Singapur.

Storey, I., Emmers, R. vqe Singh D.(2011). *Five Power Defence Arrangements at Forty*, ISEAS, Singapur.

Straub, J (2002) Personal and Collective Identity: A Conceptual Analysis (der.) Heidrun Friese, *Identities: Time, Difference ,Boundaries*, Berghahn Books, New York

Sukma R.(2014). "ASEAN Beyond 2015: The Imperatives for Further Institutional Change", Centre for Strategic and International Studies, ERIA-DP-2014-01, (Çevrimiçi) 10 Temmuz 2020

Sukma, Rızal (2014). ASEAN Beyond 2015: The Imperatives for Further Institutional Changes. ERIA Discussion Paper Series.

Taylor V, Whittier N.E. (1999) Collective Identity in Social Movement Communities: lesbian Feminist Mobilization, Derleyen: . J Freeman, V Johnson, *Waves of Protest: Social Movements Since the Sixties*, Oxford University Press, Oxford.

Tarling, N.(der) (1992) The Establishment of colonial Regimes, Cambridge University Press, Singapur, 1992.

Temiz, S. (2019). "ASEAN'ın Bölgesel Sorunların Çözümüne Yönelik Sistematiği ve Bu Bağlamda ASEAN-Çin İlişkilerine Bir Bakış", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Dergisi*, C:33, N:4, ss. 1319-1343.

Tilman, R. O.(der.) (1969). *Man, State and Society: Contemporary Southeast Asia*, Pall Mall Press, Londra.

Turnbull, C. M. (1992). "Regionalism and Nationalism" Derleyen: Nicholas Tarling, *The Cambridge History of Southeast Asia*, Cambridge University Press, Singapur.

Ty, R. ,Colonialism, http://www.seasite.niu.edu/crossroads/ty/COLONIALISM_%20IN_SE%20ASIA.htm (Çevrimiçi) 21 Mart 2020.

Weber , K.(2009). "ASEAN : A Prime Example of Regionalism in Southeast Asia", European Union Miami Analysis Special Series, C: 6, N: 5, ss.2-17.

Weller, C. (1997) Collective Identities in World Society Some Theoretical and Conceptual Considerations,(Çevrimiçi)https://www.philso.uniaugsburg.de/lehrstuehle/politik/politik1/mitarbeiter/weller/pdf_buecher_forschungsberichte/Weller_Collective-Identities_00.pdf 01 Ekim 2019

Wendt . A.(1999) Social Theory of International Politics,Cambridge University Press, Cambridge

Wilson, H., Donnan ,T. M.(1998) *Border Identities: Natioan and State at International Frontiers*, Cambridge University Press, Cambridge.

Wah, C. K. (1997) "Regional attempts at International Order: ASEAN", %0th Anniversary Conference of AIIA, *Australian Institute of International Affairs,* Canberra.

Wolfers,A. (1962.) *Discord and Collaboration,* John Hopkins Press, Baltimore

World Regional Geography: People, Places and Globalization, (Çevrimiçi) https://saylordotorg.github.io/text_world-regional-geography-people-places-and-globalization/index.html open textbook of University of Minnesota Library Publishing, 19 Aralık 2020

Yi, K, D. (1988) the Dobama Movement in Burma (1930-1938) Cornell University Press, Ithaca

Yusof, M. F. (2004). "Three countries started to patrol Malacca Strait", *Utusan Malaysia*.

Zakaria, H.A. (1986), "The World of ASEAN Decision-Makers: A Study of Bureaucratic Elite Perceptions in Malaysia, the Philippines, and Singapore',Contemporary Southeast Asia, C:8, N:3, ss. 192-212.

Zimmerman-Steinhart, P. (2005) Creating Regional Identities: Theoritical Considerations.(Çevrimiçi) 29 Şubat 2020

World Regional Geography: People, Places and Globalization https://saylordotorg.github.io/text_world-regional-geography-people-places-and-globalization/index.html, Open Textbook of University of Minnesota Library Publishing, (Çevrimiçi), 21 Mart 2020